

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Tsiviilõiguse õppetool

Piret Kägo

Varalahusus abieluvararežiimina

Magistritöö

Juhendaja:	dr iur Triin Uusen-Nacke
Kaasjuhendaja:	Prof. Paul Varul

Tartu

2012

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. VARALAHUSUSE MÕISTE JA EESMÄRK.....	6
1.1 Varaliste suhete reguleerimise võimalused abikaasade vahel	6
1.2 Varalahususe eesmärk ja olemus	12
2. VARALAHUSUSE TEKKIMINE JA LÕPPEMINE	19
2.1 Varalahususe tekkimise alused	19
2.2 Varalahususe tekkimine kokkuleppe alusel	22
2.2.1 Varasuhte valimine abiellumisavaldusega	22
2.2.2 Varalahuse tekkimine abieluvaralepinguga	24
2.3 Varalahususe tekkimine seaduse alusel	28
2.3.1 Varalahususe tekkimine abieluvaralepingu lõpetamisel, kui uut varasuhet ei valita	28
2.3.2 Varalahususe tekkimine kohtuotsusega	29
2.4 Varalahususe lõppemine	31
3. VARALAHUSUSE ÕIGUSLIKUD TAGAJÄRJED	33
3.1 Üldised tagajärjed	33
3.2 Võimalikud kokkulepped teise abikaasa kindlustamiseks	37
3.3 Erandid varalahususe üldpõhimõttest	40
3.3.1 Tehingud perekonna vajaduste rahuldamiseks.....	40
3.3.2 Ühine eluase ja tarbevara	47
3.3.2.1 Ühise eluaseme mõiste.....	47
3.3.2.2 Tarbevara mõiste	48
3.3.2.3 Abikaasa õigused seoses ühise eluaseme ja tarbevaraga abielu kestel	50
3.4 Võimalikud nõuded abielu lõppedes.....	52
3.4.1 Abikaasa õigus teatud varaosale	52
3.4.2 Võimalikud hüvitise nõuded	55
3.4.3 Nõuded lepinguväliste võlasuhete alusel	58
3.4.4 Abikaasa õigused seoses ühise eluaseme ja tarbevaraga abielu lõppedes	60
3.5 Varalahususe mõjud pärimisõigusele	64
KOKKUVÕTE	70
GÜTERTRENNUNG ALS EHEGÜTERREGIME. ZUSAMMENFASSUNG	74
KASUTATUD LÜHENDID	83
KASUTATUD KIRJANDUS.....	84
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	87
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	88
MUUD ALLIKAD	89

SISSEJUHATUS

Abielu on eelkõige emotsionaalne, vabal tahtel põhinev liit. Abielu toimib vastastikusel lugupidamisel ja toetusel, kuid abielu sõlmimisel tekivad abikaasade vahel ka varalised suhted, mis mõjutavad abielupooli nii abielu jooksul kui ka pärast seda. Varaliste suhete reguleerimine abikaasade vahel on ajaloo kestel olnud üks keerulisemaid küsimusi õiguses.

Juba Balti Eraseaduse kehtimise ajal oli abikaasade varavahekordade süsteem üks raskemaid probleeme. Abikaasade vaheliste varasuhete reguleerimiseks oli palju võimalusi, tunti varaühenduse-, varaühisuse-, kaasavara- ning varalahususe süsteemi, kuid nende võimaluste kasutamine sõltus tihti abikaasade ühiskondlikust staatusest ning piirkonnast, kus abikaasad elasid.¹

Kuna eraõigus põhineb isikutevahelistel kokkulepetel erinevalt avalikust õigusest, mis sisaldab üksnes imperatiivseid norme, on ka perekonnaõiguses antud abikaasadele võimalus reguleerida oma varasuhteid ennekõike kokkuleppeliselt. Abikaasad võivad nii abielu jooksul kui ka pärast selle lõppemist jagada vara vastastikusel kokkuleppel, siiski on abikaasade varasuhted põhjustanud enim kohtuvaidlusi ning kohtunikud seisavad tihti silmitsi küsimusega, kuidas jagada vara poolte vahel õiglaselt.

Taasiseseisvumise järel vastuvõetud perekonnaseaduse kohaselt kohaldus abikaasade suhtes seadusjärgse varasuhtena varaühisus. Teistsuguse tagajärje saavutamine oli võimalik üksnes abieluvaralepingu sõlmimisega.² Eestis kehtiva perekonnaseadusega, mis jõustus 01.07.2010 on antud abikaasadele võimalus juba abielu sõlmimisel valida kolme erineva varasuhte vahel eesmärgiga vältida hilisemaid keerulisi, kulukaid ja aeganõudvaid vaidlusi. Abikaasad võivad valida varaühisuse, varalahususe ja vara juurdekasvu tasaarvestuse vahel (PKS § 24 lg 1). Oma valiku saavad abikaasad teha juba abiellumisavaldusega.³ Kui abikaasad ei vali varasuhet abiellumisavaldusega, kohaldatakse nende varalistele suhetele varaühisuse kohta sätestatud (PKS § 24 lg 2).

¹ E. Ilus. Tsiviilõiguse eriosa: loeng. Koostatud E. Ilusa loengute järgi. Tartu 1936-1937, lk 9.

² Perekonnaseadus. - RT I 1994, 75, 1326.

³ Perekonnaseisuasutustele esitatavate avalduste, paberil tehtavate perekonnaseisukannete ja perekonnaseisuandmete väljavõtete vormid, abieluvõimetõendile kantavad andmed ning mitmekeelses väljavõttes kasutatavate keelte loetelu. Regionaalministri 20.05.2010 määrus nr 8. Lisa nr 5. - RTL 2010, 25,445.

Abikaasade poolt abiellumisel varalohususe valimine on alates perekonnaseaduse jõustumisest järsult kasvanud. 2010 II poolaasta jooksul soovis varalohususe kehtestamist omavahelistes abieluvaralistes suhetes 602 abielupaari. 2011 jooksul on varalohususe kui ühe abieluvararežiimi valinud juba 1503 paari.⁴ Seega näitab statistika varalohususe kasvu.

Varalohususe reguleerimisel on seadusandja piirdunud üksnes kahe normiga perekonnaseaduses. Kuna esimene norm käsitleb varalohususe tekkimise aluseid (PKS § 57), siis varalohususe sisu ja tagajärgede reguleerimine tuleneb PKS §-st 58, mis sätestab, et varalohususe korral käsitatakse abikaasasid varalistes suhetes isikutena, kes ei ole teineteisega abielus. Arvestades eeltoodud regulatsiooni ning abielu üldisi printsiipe, iseäranis vastastikuse lugupidamise ja toetuse põhimõtet (PKS § 15 lg 1), tekib paratamatult küsimus, kas varalohusus tagab abikaasadele varasuhetes piisava kaitse.

Arvestades eeltoodut ning seda, et varalohususe kohta ei ole Eestis tehtud põhjalikke uurimusi, puudub vastav kirjandus ning arvestatav kohtupraktika, on magistritöös uuritav teema aktuaalne ja käsitlemist vajav.

Magistritöö eesmärgiks on leida vastus küsimusele, kas varalohusus kui üks abieluvararežiim tagab abikaasade vaheliste varaliste õiguste ja kohustuste määratlemise õiglaselt. Töö põhiprobleemiks on määratleda varalohususe mõiste, analüüsida varalohususe tekkimist, lõppemist ja varalohususega kaasnevaid õiguslikke tagajärgi ning abielupoole võimalusi enda varaliste õiguste kaitseks varalohususe korral.

Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse varalohususe mõistet ja eesmärki. Varalohususe mõiste määratlemisel analüüsitakse abikaasade varaliste suhete reguleerimise võimalusi kehtivas perekonnaseaduses ning ajalooliselt. Samuti võrreldakse kehtivat varalohususe regulatsiooni teistes Euroopa riikides kehtiva varalohususe regulatsiooniga.

Varalohusus saab tekkida kokkuleppeliselt või seaduse alusel. Teises peatükis käsitletakse varalohususe kui ühe abieluvararežiimi tekkimist abiellumisavalduse ja abieluvaralepinguga, samuti analüüsitakse varalohususe tekkimist kohtuotsusega ning varalohususe tekkimist juhul, kui abieluvaraleping lõpetatakse, kuid ei valita asemele uut varasuhet.

⁴ Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Andmed valitud varasuhte kohta. Statistika. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/11945>

Kolmandas peatükis käsitletakse varalahususest tulenevaid õiguslikke tagajärgi, samuti abikaasade võimalusi teineteise kindlustamiseks kokkuleppeliselt. Varalahususe korral on eelkõige probleemiks abielust tulenevad muud tagajärjed, näiteks solidaarkohustuse tekkimine abikaasade vahel teatud juhtudel ning pere ühine eluase ja tarbevara. Siinkohal tekib vastuolu abielu üldiste põhimõtete ning varalahususe eesmärkide ja printsiipide vahel. Kolmandas peatükis on autor analüüsinud, kas sellised abielust tulenevad tagajärjed kehtivad või peaksid kehtima ka varalahususe puhul.

Varalahususe puhul on probleemiks ka abikaasade tehtud varalised panused teise poole kasuks või teise poole kohustuste täitmiseks. Seetõttu on töö autor käsitlenud kolmandas peatükis võimalikke nõudeid varalahususe režiimis elavate abikaasade vahel ning võrrelnud Eestis kehtivat õigust Saksa, Soome ja Austria õigusega. Viimases peatükis käsitleb autor ka varalahususe mõjusid pärimisõigusele.

Euroopa riikides on varalahusus abieluvararežiimina kasutusel Soomes, Austrias, Saksamaal.⁵ Kuna Eestis kohtupraktika ning otseselt varalahusust käsitlev kirjandus puudub, siis on töö autor töö kirjutamisel kasutatud Saksa, Soome ja Austria vastavat erialakirjandust. Eestis kehtivas perekonnaseaduses sätestatud varalahusus on kolmest eeltoodud riigist kõige sarnasem Saksamaale. Austrias ja Soomes on ka varalahususe korral vastavates regulatsioonides arvestatud rohkem abielu üldiste eesmärkidega. Töös on kasutatud ka Saksa kohtupraktikat ja tõlgendusi.

Püstitatud eesmärgi saavutamiseks on autor kasutanud võrdlusmeetodit. Analüüsitud on kehtivat õigust ning võrreldud seda teiste riikide õigusega selgitamaks, kuidas on varalahususe korral teistes riikides tagatud abikaasade kaitse ning seda, kuidas on mujal vastava regulatsiooni puudumisel lüngad ületatud.

⁵ S. Hügel. Beck'scher Online-Kommentar GBO. Internationale Bezüge. Edition 14. München: Verlag C.H.Beck. Seis 1.03.2012. Teil K. III, 5 Rn 82- 82.48 (viidatud peatüki autor A. Zeiser).

1. VARALAHUSUSE MÕISTE JA EESMÄRK

1.1 Varaliste suhete reguleerimise võimalused abikaasade vahel

Eestis kehtiva õiguse kohaselt saavad abieluvaralised suhted tekkida üksnes abikaasade vahel. Kuigi teiste erinevate mitteabielulise kooseluvormide registreerimise võimaluse küsimus on korduvalt päevakorda tõusnud, ei ole hetkel võimalik mitteabielulist kooselu registreerida ning sellest tulenevalt ei laiene kooselupartneritele ka abieluõigusest tulenevaid tagajärgi. Seega nii varalahususe kui ka teiste perekonnaseaduses nimetatud varasuhte liikide tekkimise esmaseks eelduseks on abielu.

Abieluõiguses kehtivad teatud põhimõtted, millised omavad mõju ka abieluvaralistele suhetele. Abieluvaraliste suhete tekkimine abikaasade vahel, nende kestus ja lõppemine ning tagajärjed on tihedalt seotud abielu mõistega, seega on varalahususe käsitlemise juures vajalik esmalt selgitada abielu tähendust.

Abielu olemuse seletamine on võimalik taandada faktile, et abielu on see, mida seadus ütleb seda olevat.⁶ Kehtiv perekonnaseadus kehtestab abielu üldised põhimõtted, abielu sõlmimise eeldused ja piirangud.

Abielul on erinevatel ajastutel ja erinevates kultuurides olnud erinev tähendus, mis on olnud ja on ka praegu sõltuvuses religioossetest ja moraalsetest ettekujutustest. Sotsioloogilises mõttes on abielu mehe ja naise kestvaks ajaks loodud ühendus.⁷ Seega sõlmitakse abielu tahtega luua püsiv ühendus ning see ühendus tugineb partnerite vahelisele emotsionaalsele sidemele. Lahutamatu ühenduse ehk eluaegsuse põhimõte ei tähenda, et abielu ei saaks lahutada, kui see peaks osutuma vajalikuks ja vältimatuks. Abielu sõlmimise kokkulepe erinebki teistest lepingutest seeläbi, et abielu ei sõlmita kindlaks tähtajaks nagu teisi lepinguid.

Abielu sõlmimise motiivid ei saa olla varalised, st abielu ei saa sõlmida varalise kasu saamise eesmärgil. Kuna abielu on võrdõiguslik kooseluvorm, siis abielu sõlmimise tagajärjel pooltele tekkivad õigused ja kohustused peavad olema jagatud võrdselt.

⁶ P. Kama, K. Kullerkupp. Vabaabielu *versus* abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. – Juridica, 2002, nr 6, lk 360.

⁷ A.Lüderitz. Perekonnaõigus: õpik. Tallinn: Juura 2005, lk 29.

F. Kerschner on nimetanud abielu, kui abiellumisvõimeliste erinevate sugupoolte vahel perekonnaseisuametniku kaasabil sõlmitud seaduses ettenähtud sisuga lepingut, kui ei esine takistusi abiellumiseks. Abielu sisuks on lahutamatu ühendus, järglaste saamine ja kasvatamine ning vastastikune toetus.⁸ Abielu sisuks on reeglina muuhulgas ka laste saamise ja kasvatamise eesmärk, kuid see ei pea nõnda alati olema. Abielu põhineb vastastikusel toetusel, mis võib olla nii varaline kui mittevaraline.

Seega lisaks eluaegsuse põhimõttele on abielu põhimõteteks ka heteroseksuaalsuse, konsensuaalsuse ja monogaamia põhimõtted. PKS § 1 lg 1 kohaselt on abielu võimalik sõlmida üksnes mehe ja naise vahel. Abielu sõlmimiseks on vajalik mõlema poole tahteavaldus (PKS § 10 lg 3). Isegi kui partnerid on esitanud ühise avalduse abiellumiseks, ei saa abielu sõlmida juhul, kui üks pooltest abielu sõlmimisele ei ilmu. Kui abielu jääb seetõttu sõlmimata, siis ei hakka poolte suhtes kehtima ka ükski abielust tulenev varasuhe.

Monogaamia põhimõtte kohaselt saab olla üksnes üks abikaasa (PKS § 4). Kuigi erinevates kultuurides ning erinevatel ajastutel on mitme abikaasaga abielus olemine olnud tavaline nähtus, ei ole Eestis kehtiva õiguse kohaselt võimalik sõlmida mitut abielu korraga. See ei tähenda seda, et isik ei võiks olla mitu korda abielus, kuid uue abielu sõlmimiseks peab eelmine abielu olema lahutatud. Abikaasade varasuhete osas omab see olulist tähendust, sest abikaasade varasuhe on tihedalt seotud abielu kehtivusega. Kui abielu tunnistatakse kehtetuks, siis on tühine poolte vahel sõlmitud abieluvaraleping ning poolte vahelistele varasuhetele kohaldatakse seltsingu sätteid (PKS § 14 lg 1, 2).

Lisaks eeltoodud põhimõtetele on abielu puhul kohaldatavad ka tsiviilõiguse üldised põhimõtted – seaduse dispositiivsuse põhimõte, hea usu põhimõte, mõistlikkuse põhimõte. Abikaasad võivad kokku leppida seaduses sätestatust erinevalt niivõrd kui võrd see ei lähe vastuollu perekonnaseaduses sisalduvate imperatiivsete sätetega. Üheks selliseks näiteks on abieluvaralepingud, millega on võimalik kehtestada erinevaid tagajärgi. Mõlemad abikaasad panustavad nii töö kui varaga perekonna huvides ja hüvanguks lootuses, et abielu jääb kestma. Hea usu põhimõtte vastane oleks kokkulepe, millega ainult üks abikaasadest peaks panustama pere huvides, samuti selline kokkulepe, mille kohaselt ühe abikaasa poolt teenitu moodustab abikaasade ühisvara, kuid teise abikaasa poolt abielu kestel omandatu jääb tema lahusvarasse.

⁸ F. Kerschner. Bürgerliches Recht: Familienrecht. Band V. 4.Aufl. Wien; New York: Springer 2010, lk 20.

Nagu eelpool nimetatud on abielu riigi poolt tunnustatud kooselu vorm. Riigipoolne tunnustamine tähendab üldjoontes seda, et abielule on antud riigi poolt teatud kaitse perekonnaseaduses sätestatud normide läbi. Riigi poolt tunnustatud on üksnes selline abielu, mille sõlmimist on kinnitanud vastavate volitustega ametiisik.

Abielu sõlmimist on õigustatud kinnitama perekonnaseisuametnik.⁹ Samuti on abielu sõlmimist õigustatud kinnitama notar ja vaimulik, kui regionaalminister on talle vastava õiguse andnud (PKTS § 3 lg 7, 8; NotS § 29 lg 3 p 7). Kõik eelpool nimetatud isikud on pädevad abielu sõlmimist kinnitama ning üksnes nimetatud isikute poolt kinnitatud abielule kohalduvad seadusest tulenevad tagatised.

Abielu põhineb küll emotsionaalsel partnerlusel, kuid abielu sõlmimisega kaasneb alati küsimus abikaasade vahelisest varasuhtest. Kuni abikaasade omavahelised suhted on head, ei teki ka probleemi selle osas, kuipalju keegi otseselt rahaliselt panustab või teisele kuuluvat asja kasutab. Sageli tekivad varaga seotud probleemid lahuselu ja lahutamise korral. Võib öelda, et varaga seotud suhted on kõige keerulisemad abikaasade vahelised suhted, mis toovad kaasa palju keerulisi ja pikaleveninud kohtumenetlusi.

Kehtiva perekonnaseaduse kohaselt on Eestis võimalik valida kolme erineva vararežiimi vahel. Varaühisuse puhul lähevad abikaasade ühisomandisse varaühisuse kestel omandatud esemed ja muud varalised õigused (PKS § 25). Ühisvara hulka ei kuulu kummagi abikaasa lahusvara, milleks on abikaasa isiklikud tarbeesemed, samuti esemed, millised on omandatud enne abiellumist ning abielu jooksul saadud tasuta käsutuse, s.h kinke ja pärimise teel (PKS § 27 lg 2 p 1,2). Üldjuhul valitsevad abikaasa ühisvara ühiselt, kuid keelatud ei ole sõlmida ka teistsuguseid kokkuleppeid (PKS § 28 lg 1). Ühisvara jagamisel on poolte osad üldjuhul võrdsed (PKS § 37 lg 3).

Vara juurdekasvu tasaarvestuse režiimi korral valitsevad abikaasad küll neile kuuluvat vara ühiselt, kuid see ei mõjuta vara ja varaliste õiguste kuuluvust. Üksikute esemete valdamise, kasutamise ja käsutamise õigus on üksnes sellel abikaasal, kes on eseme omanik (PKS § 41 lg 1). Abielu või varasuhte lõppedes selgitatakse välja mõlema abikaasa soetisvara ning määratakse kindlaks soetisvarade tasaarvestamisest tulenev rahaline nõue (PKS § 46). Seega erinevalt varaühisusest ei toimu vara juurdekasvu tasaarvestuse režiimis abielu jooksul

⁹ Perekonnaseisutoimingute seaduse § 3 lg 1 kohaselt kinnitab abielude sõlmimist perekonnaseisuasutus, § 3 lg 2 p 1,2 kohaselt on perekonnaseisuasutuseks valla- või linnavalitsus ning maavalitsus. § 3 lg 5 kohaselt võib selleks olla ka konsulaarametnik. - RT I 2010, 30, 177.

omandatud varade ühisomandiks muutumist ning varasuhte lõppedes vara ei jagata. Võimalik on rahaline hüvitis abielu jooksul toimunud juurdekasvu osas.

Kehtiva perekonnaseaduse kohaselt on abikaasadel võimalus nende suhtes kohalduva varasuhtena valida varalahusus. Varalahususe korral käsitatakse abikaasasid varalistes suhetes isikutena, kes ei ole teineteisega abielus. Abikaasade suhtes kohalduvad siiski muud abieluõiguslikud tagajärjed (PKS § 58).

Varalised suhted abikaasade vahel tekitavad kindlasti kõige rohkem vaidlusi, eriti abielu lõppedes. Varaliste suhete reguleerimisel on eesmärgiks keerukate vaidluste vähendamine, samas on ka oluline, et kehtestatud normid tagaksid varasuhete reguleerimise õiglaselt ning abielu üldistest põhimõtetest lähtuvalt.

Kuigi varalahusust kui ühte abikaasade vahelist varasuhte liiki on kehtiva perekonnaseaduse jõustumisest alates hakatud abikaasade poolt järjest rohkem valima, ei ole kehtivas perekonnaseaduses sätestatud varasuhte liik midagi absoluutselt uut.

Varalahususe režiim pärineb juba Rooma õigusest, mille kohaselt *manus*’ eta (ehk mehe võimu all mitteolev) abielus olev naine jäi oma varanduse subjektiks ka abielus olles.¹⁰ Seega on varalahususe näol tegemist juba ammu olemasoleva varasuhte liigiga. Probleemiks BES-i kehtimise ajal oli aga asjaolu, et kõikjal Eesti piirkondades ei olnud varasuhted, sealhulgas ka varalahusus reguleeritud ühtemoodi.

Olukorra tegi keeruliseks asjaolu, et erinevates kohtades kehtis erinev õigus, samuti olid varavahekordades erivormid eri klassidel. Balti Eraseaduses oli seetõttu varanduslike suhete pilt üsna kirju. Tunti varaühenduse-, varaühisuse-, kaasavara- ning varalahususe süsteemi, mille korral kummagi abikaasa vara oli teineteisest eraldatud, kumbki abikaasa valdas oma vara iseseisvalt.¹¹ Seega sõltus abielu sõlmimisel abikaasade vahel kehtima hakkav varasuhe sellest, millises piirkonnas abikaasad elasid, samuti sellest, milline oli abikaasade sotsiaalne staatus.

1930.-ndatel kehtis Lõuna-Eestis BES-i järgi varaühisus, kummalegi abikaasale kuulus mõtteline osa koguvarast. Põhja-Eesti linnades kehtis põhimõte, et mehel on naise vara suhtes ainult valitsemise ja kasutamise õigus, kuid naise kinnisvara ei võinud ta viimase nõusolekuta

¹⁰ A. Rammul (koost). Perekonnaõigus; Pärandusõigus. Koostatud E.Ein’i 1936.a. loengute järele, lk 224.

¹¹ E. Ilus, lk 9.

võõrandada ega pantida.¹² Mehel oli naise vara suhtes küll kasutusõigus, kuid puudus õigus seda iseseisvalt käsutada. Seega ei saanud mees ilma naise loata naise vara müüa, kinkida või lihtsalt ära raisata. Üldjuhul ei vastutanud naine ka oma varaga mehe võlgade eest.

Naise varandus vastutas mehe võlgade eest üksnes siis, kui neil olid abielust sündinud lapsed. Ühisvara ei tekkinud. Varanduslik seotus oli kõige nõrgem Maaseaduse järgi (kehtis alevikes, Tallinnas Toompeal, maal) – abielumehel oli naise vara suhtes valitsemise ja kasutamise õigus, kuid see lõppes niipea, kui ta võlgadesse sattus, seega naise varandus ei vastutanud mehe võlgade eest.¹³

Kõigi eeltoodud seaduste alusel oli lubatud nn. naise erivara. Näiteks oli naisel õigus avada kauplusi, seda küll mehe loal, kuid ettevõtlusega tegelemisest saadud tulu või vara ei kuulunud mehe valitsemise alla ega vastutanud tema võlgade eest.¹⁴ Seega oli juba BES-i kehtimise ajal ka naisel varasuhete seisukohalt suhteliselt laiaulatuslik iseseisvus.

BES-i puhul on korduvalt kritiseeritud just perekonnaõiguse osa, sest abikaasade varavahekorrad olid korraldatud kindla süsteemita, seisuslikul ja territoriaalsel alusel.¹⁵ Seetõttu hakati tegema ettevalmistusi Eesti oma tsiviilseadustiku koostamiseks, milles olid ettenähtud ka perekonnaõiguse normid abikaasade varasuhete reguleerimiseks.

1932.a. kevadel arutas kohtuministeeriumi algatusel kokku kutsutud nõupidamine abikaasade varavahekordade korraldamise küsimust. Ungari eeskujul sooviti kehtestada varalahusus abikaasade seadusjärgseks varasuhteks.¹⁶ Selle vastu protesteerisid naisorganisatsioonid.

Naisorganisatsioonide survele muudeti tsiviilseadustiku eelnõud selliselt, et seadusjärgseks varasuhteks sai varasoetus. 1935.a. tsiviilseadustiku eelnõus nimetatud varaühenduse ja varaühisuse süsteem said tekkida üksnes abieluvara lepingu kaudu.¹⁷ Tsiviilseadustiku 1935.a. eelnõus sisalduva perekonnaõiguse kohaselt oli seega ainsaks legaalseks varasüsteemiks varasoetis. Abieluvaralepinguga oli võimalik kehtima panna lisaks varaühisusele ja

¹² M.Uesson. Abielurahva varanduslik vahekord ja abieluvaranduslikud lepingud. - Õigus 1930, nr 5, lk 221- 222.

¹³ M. Uesson, lk 221-222.

¹⁴ M. Uesson, lk 221-222

¹⁵ V. Poska-Grünthal. Ungari perekonnaõiguse eelnõu osa abikaasadevaraõiguse kujundamisel Eesti uues perekonnaõiguses. - Õigus 1933, nr 7, lk 375.

¹⁶ V. Poska-Grünthal, lk 321.

¹⁷ J. Uluots (koost). Seletuskiri Tsiviilseadustiku 1935 nelja esimese raamatu juurde. Tartu, 1936, lk 52-55.

varaühendusele ka varalahusus. Varalahususe tekkimine oli aga lisaks abieluvaralepingule võimalik veel kohtuotsuse põhjal või konkursi avamisega ühe abikaasa varale. Varalahusus kohtuotsusega abikaasade eneste suhtes algas hagipalve esitamisega, kolmandate isikute jaoks aga perekonnaseisuregistrisse kandmisest.¹⁸

Varalahususe positiivseks küljeks tsiviilseadustiku eelnõus on peetud seda, et see on lihtne, vastuoludeta, kõigile selge ja arusaadav. 1935.a. tsiviilseadustiku eelnõus sätestatud varalahususe korral ei tekkinud selle süsteemi lõppedes mingit varanduse jagamist.¹⁹ Abikaasade varalisi suhteid eelnimetatud tsiviilseadustik aga faktiliselt reguleerima hakata ei jõudnudki.

1974.a. Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeks sätestas abikaasade vara jaotumise ühisvaraks ning lahusvaraks. Ühisvara oli abikaasade poolt abielu kestel soetatud vara ning moodustas abikaasade ühisomandi ning lahusvara kuulus kummalegi abikaasale isikliku omandiõiguse alusel. Ühisomandi valdamisel, kasutamisel ja käsutamisel olid abikaasadel võrdsed õigused.²⁰ Isklikuks omandiks oli vara, mis kuulus abikaasadele enne abiellumist, samuti vara, mis oli omandatud küll abielu jooksul, kuid saadud kinke või pärimise teel ning isiklikud tarbeesemed.²¹ Seega kehtestas Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeks abikaasade vahel varaühisuse režiimi.

Taasiseseisvunud Eestis võeti perekonnaseadus vastu 12. 10. 1994 ning see jõustus 01.01.1995. Seadusejärgse varasuhtena oli ette nähtud varaühisus, kuid erinevalt ENSV abielu- ja perekonnakoodeksist oli võimalik sõlmitud abieluvaralepinguga seadusjärgset varasuhet muuta. Abieluvaralepinguga võis kokku leppida ka varalahususe.

Alates 01.07.2010 hakkas kehtima uus perekonnaseadus, millega muudeti abikaasade varasuhteid. Abikaasadel on abiellumisel võimalus valida kolme liiki varasuhte - varaühisuse, vara juurdekasvu tasaarvestuse ja varalahususe vahel.

¹⁸ E. Ein, T. Grünthal, M. Nurk. Tsiviilseadustiku 1935.a. eelnõu. - Õigus 1935, nr 6, lk 255.

¹⁹ H. Vihalem. Abikaasade varavahekorrdtsiviilseadustiku 1935.a. eelnõu järgi. - Õigus 1935, nr 10, lk 462.

²⁰ J. Ananajeva, E. Salumaa. ENSV abielu- ja perekonnakoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Raamat 1974, lk 34.

²¹ J. Ananajeva, E. Salumaa, lk 38.

1.2 Varalahususe eesmärk ja olemus

Euroopa riikides on varalahususe abieluvararežiimina kasutusel Soomes, Suurbritannias, Iirimaa, Austrias, Rootsis, Saksamaal. Väljaspool Euroopat aga sellistes riikides nagu näiteks Austraalias, Indias, Iraanis, Iraagis, Jaapanis, Kanadas, Marokos, Nigeerias, Afganistanis.²²

Saksamaal jääb varalahususe puhul kumbki abikaasa enda poolt abiellu kaasatoodud varaliste õiguste ainuvaldajaks. See, mille abikaasa abielu jooksul töö või oma vara tõttu saab, kuulub talle ning kumbki valdab oma vara iseseisvalt. Varalahususe puhul puuduvad abielust tuletatud käsutuskeelud, piirangud või kitsendused.²³

Eestis kehtiva õiguse kohaselt jäävad abikaasad enne abielu omandatud vara suhtes ainuomanikeks ka siis, kui abikaasad on valinud varasuhte liigiks varaühisuse või vara juurdekasvu tasaarvestuse. Ühisvara hulka ei kuulu kummagi abikaasa lahusvara s.h esemed, mille abikaasa on omandanud enne abiellumist, samuti esemed, mille abikaasa omandab oma lahusvarasse kuuluva õiguse alusel (PKS § 27 lg 2 p 1, 2). Vara juurdekasvu tasaarvestuse korral kuulub abikaasa põhivara hulka muuhulgas ka vara, mis kuulus abikaasale varasuhte jõustumise hetkel, samuti vara, mis on saadud tasuta käsutuse, sh kinke ja pärimise teel ning vara, mis on omandatud põhivarasse kuuluva eseme või õiguse alusel (PKS § 49 lg 1).

Saksamaal on varalahususe süsteemi puhul kummagi abikaasa vara teineteisest tugevasti eraldatud. Tulude ja sissetulekute käsutamise ning valitsemise õigus on nende omanikul. Varalahususe korral jääb kumbki abikaasa ka oma võlgade eest vastutavaks.²⁴ Kõik sissetulekud, s.h töötasu, rendilepingute alusel saadavad sissetulekud või ettevõtlusest saadav tulu kuuluvad selle saajale ning sissetuleku saaja võib sellist tulu kulutada vastavalt oma äranägemisele. Kuna vara ei koosne üksnes õigustest, vaid selle osaks on ka kohustused, siis kehtib varalahususe korral vastutus võetud kohustuste eest ka ainuisikuliselt sellele abikaasale, kes kohustuse omandas.

²² S. Hügel. Teil K. III, 5 Rn 82- 82.48 (viidatud peatüki autor A. Zeiser).

²³ D. Schwab. Familienrecht. 8. Auflage. München: Beck 1995, lk 93.

²⁴ D. Schwab, lk 93

Samas ei ole Saksa õiguse kohaselt varalahususe puhul abikaasadel keelatud läbi õigustehingute omandada ühist vara.²⁵

Soomes abieluvaraõiguse süsteemi aluseks on abikaasade varalahususe põhimõte. Vara, mis abikaasal on abielu sõlmimise ajal, kuulub ka pärast seda talle endale. Samuti on abikaasa omandiks see vara, mille ta on saanud abielu kestel. Seaduse aluseks on võrdsuse ja iseseisvuse põhimõte.²⁶ Tuleb nõustuda, et varalahususe idee tugineb iseseisvuse põhimõttele. Küll aga ei saa töö autori arvates väita, et varalahusus lähtub võrdsuse põhimõttest. Kui üks abikaasadest töötab või tegeleb ettevõtlusega ja teine abikaasa hoolitseb laste eest ning ei saa seetõttu käia tööl või tegeleda ettevõtlusega, siis ei ole kindlasti tegemist võrdsusega. Lapsega kodus oleval vanemal on küll õigus vanemahüvitisele (VHS § 4 lg 4), kuid seda üksnes 435 päevaks (teatud juhtudel lapse 18-kuuseks saamiseni). Seega, kui abikaasad lepivad kokku, et üks nendest viibib lastega kodus kauem kui kestab vanemahüvitise saamise õigus, siis on lastega kodus olev abikaasa kahtlemata ebavõrdsemas seisus kui sissetulekut saav abikaasa.

Kuna Soomes kehtib varalahusus seadusjärgse varasuhtena, siis kehtivad seal ka varalahususe korral teatud piirangud pere ühisele eluasemele ja tarbevarale. Lisaks sellele tunnustatakse abielu lõppedes abikaasa õigust teatud varaosale (das Gattenanteilsrecht).²⁷

Austrias on sarnaselt Soomega seadusjärgseks varasuhteks varalahusus. Teatud piirangud on kehtestatud perekonna eluaseme käsutusõigusele, lisaks sellele eksisteerib Austrias abielu jooksul omandatud säästude ja abielu kasutusvara (eheliche Gebrauchsvermögen) jagamise nõue pärast abielu lõppemist.²⁸ Varalahususe eesmärgiks Austrias on vältida abikaasade abielu jooksul omandatud varade segunemist. Kumbki pool jääb oma abielu jooksul soetatud varamasside omanikuks. Samuti ei vastuta kumbki teineteise võlgade eest.²⁹ Varalahususe positiivne külg seisnebki selles, et kumbki abikaasa ei pea vastutama teineteise võlgade eest.

²⁵ D. Schwab, lk 93.

²⁶ M. Lampenius. Abielust ja abieluvarast Eestis ja Soomes. Justiitsministeerium. 2008. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/35070>.

²⁷ R. Süß, G. Ring. Eherecht in Europa. Angelbachtal: Zerb Verlag 2006. Eherecht in Finnland, Rn 15-17 (viidatud peatüki autor K-F von Knorre).

²⁸ R. Süß, G. Ring. Eherecht in Europa. Angelbachtal: Zerb Verlag 2006. Eherecht in Österreich, Rn 15-18 (viidatud peatüki autorid S. Ferrari, M. Koch-Hipp).

²⁹ F. Kerschner, lk 66.

See on oluline juhul, kui üks abikaasadest ei suuda mõistlikult rahaliste vahenditega ümber käia.

Samas on aga abikaasad ebavõrdses seisus juhul, kui ühe abikaasa lahusvara väärtus suureneb teise abikaasa panuste arvelt, nt kui üks abikaasa panustab rahaliselt teise abikaasa kinnisasja ehitamisse või remonti. Eesti ja Saksa õiguses kehtiva varalahususe režiimi korral jääb asja omanikuks abikaasa, kes selle omandas. Õiglasem tagajärg on võimalik Austria ja Soome perekonnaõiguses, kuna eelnimetatud riikide õigus tunnustab ka varalahususe korral teise abikaasa õigust teatud varaosale.

Saksa õiguskirjanduses on seletatud varalahususe olemust ka nõnda, et sellele varasuhte liigile on iseloomulik igasugune abieluvaraõiguslike suhete puudumine abikaasade vahel. Kummagi abikaasa vara on eraldiseisev ning sõltumatu teisest abikaasast. Kummalgi abikaasal on täielik vabadus hallata temale kuuluvaid üksikuid esemeid või oma vara tervikuna. Eelkõige ei kuulu jagamisele abielu jooksul soetatud vara juurdekasv, mida teine abikaasa on teeninud.³⁰ Vara juurdekasv võib tekkida abikaasa lahusvaraga tehtavate tehingute tõttu, kuid juurdekasv võib toimuda ka ilma isiku enda pingutusteta. Selliseks juurdekasvuks võib olla näiteks aktsiate või osakute väärtuse tõus, milline ei kuulu varalahususe korral abikaasade vahel jagamisele sõltumata sellest, et nende väärtus on suurenenud abielu jooksul. Et käsitleda abikaasade varasuhteid ning varalahusust kui ühte abieluvararežiimi, vajab selgitamist vara mõiste.

Vara ei tähenda üksnes soetatud esemeid ja asju. Vara mõistet varaliste suhete, s.h varalahususe kui ühe abieluvara süsteemi käsitlemise juures aitab selgitada TsÜS § 66, mille kohaselt vara tähendab isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogumit. Seega esimene vara tunnus on rahaline väärtus ehk eseme või asja väärtust peab saama mõõta rahalises vääringus. Rahaliselt saab hinnata korterit, sõidukit, mitmesuguseid tarbeesemeid, kodu sisustust, jne. Kuna abielu on ennekõike emotsionaalsel partnerlusel, mitte materiaalsel väärtustel põhinev, siis tekib abielu jooksul hulgaliselt esemeid, millel on tugev emotsionaalne väärtus. Sellisteks mitterahaliselt hinnatavateks väärtusteks võivad olla näiteks perekonna fotod, millel puudub rahas mõõdetav hind, kuid omanike jaoks on nendel asjadel suur väärtus.

TsÜS § 66 nimetab varaks ka rahaliselt hinnatavaid õigusi. Sellisteks õigusteks võivad olla nii omandiõigused kui ka omanikuks olemisest tuletatud nõudeõigused. Õiguse objektiks võivad

³⁰ H. Scholz, N. Kleffmann, S. Motzer. Praxishandbuch Familienrecht 22. Ergänzungslieferung. München: Verlag C.H.Beck 2012. Teil B. I. Rn 102 (viidatud peatüki autor U. Calberg).

olla esemed, milleks on asjad, õigused ja muud hüved (TsÜS § 48). Vara hulka kuuluvad nii vallasasjad kui ka kinnisasjad. TsÜS § 50 lg 1 kohaselt on kinnisasjaks maapinna piiritletud osa. Seega ehitised, nt maja, korter, suvila on kinnisasja olulised osad (TsÜS § 54 lg 1) ning neid tuleb käsitleda koos. Kõik ülejäänud asjad, mis ei ole kinnisasjad ega selle olulised osad (ehk nad ei ole kinnisasjaga ühendatud) on vallasasjad (TsÜS § 54 lg 2).

Üksnes omanikul on õigus temale kuuluvaid kinnis- ja vallasasju vallata, kasutada ja käsutada (AÕS § 68 lg 1). Samuti kuulub omanikuks olemise juurde õigus nõuda teistelt enda õiguste rikkumise vältimist ja tekitatud kahjulike tagajärgede kõrvaldamist. Omanik võib talle kuuluvat asja välja nõuda igahelt, kes valdab seda õigusliku aluseta (AÕS § 80 lg 1). Kuna varalahususe korral ei teki ühisomandit, siis võib üks abikaasa nõuda teiselt temale kuuluva asja väljaandmist, kui teine abikaasa valdab või kasutab seda seadusliku aluseta. Näiteks juhul, kui sõiduauto kuulub ühele abikaasast ja sõiduki kasutamiseks ei ole asja omanik andnud volitust, siis on sõiduki omanikul asja väljanõude õigus.

Varalahususe korral jääb kumbki abikaasa oma abielu jooksul soetatud vara omanikuks, vara suhtes puuduvad käsutuspiirangud.³¹ Erinevalt varaühisusest, mille korral abikaasadel on vara suhtes ühine valitsemisõigus (PKS § 29 lg 1), ei eelda varalahusus abielu jooksul soetatud vara kasutamiseks teise abikaasa nõusolekut. See, mida kumbki abielu jooksul töö või muude sissetulekute näol teenib, kuulub ainuüksi talle endale ja ta ei ole kohustatud seda teise abikaasaga jagama. Omanik võib teha oma varaga, mida iganes ta soovib, vara omanikuks olev abikaasa võib ilma teise abikaasa nõusolekuta oma vara müüa, anda rendile või kinkida.

Kuid vara mõiste ei lähtu üksnes asjade omanikuks olemisest ning sellest tulenevatest nõudeõigusest, vaid vara mõistesse kuuluvad ka igasugused muud nõudeõigused. Sellisteks õigusteks võivad olla erinevatest tehingutest tulenevad nõudeõigused, näiteks müügilepingu alusel tekkinud nõue (VÕS § 208 lg 1), laenulepingu alusel tekkinud nõue (VÕS § 369 lg 1), töötasu nõue (TLS § 28 lg 2 p 2). Nõudeõigused võivad tekkida ka tehinguväliselt, nt alusetust rikastumisest (VÕS § 1027) või kahju õigusvastasest tekitamisest (VÕS § 1043). Kõik sellised lepingust tulenevad ja lepinguväliselt tekkinud nõuded moodustavad samuti vara osa ning varalahususe korral kuuluvad sellele abikaasale, kellele kuuluva vara või õiguse alusel nõudeõigus tekkis. Seega rahaliselt hinnatavad õigused on ühest küljest seotud omandiõigusega ja teisest küljest erinevate nõudeõigustega.

³¹ K. Schnitzler. Münchener Anwalts Handbuch. Familienrecht. München: Verlag C.H.Beck 2010. Teil F § 18. I, Rn 4 (viidatud peatüki autorid H. Boden, A. Cremer).

Varalahususe korral on kummagi abikaasa vara teineteisest eraldatud nii sissetulekute, tulude kui ka kohustuste osas.³² Vara mõistesse ja seega ka abikaasade lahusvara hulka saavad kuuluva nii tulud kui kohustused, seega on oluline määratleda tulu mõiste.

K. Lind on tulu mõiste juures nimetanud kolme olulist elementi. Et sissetulekut saaks käsitleda tuluna, peab sissetulek olema tagastamatu, see peab olema rahaliselt hinnatav ning tulu peab olema realiseeritud. Tagastamatu tähendab siinjuures seda, et isiku rahaliselt hinnatav vara peab olema suurenenud. Seega näiteks laen on küll sissetulek, kuid see tuleb tagastada ning seetõttu ei ole tegemist tuluga. Rahaline hinnatavus tähendab seda, et moraalne rahulolu asjast ei ole tulu. Realiseerituse all tuleb mõista seda, et potsentsiaalne tulu ei ole käsitatav tuluna tulumaksu seaduse mõttes, kinnisvara või väärtpaberite hindade tõus ei kasvata isiku tulu tulumaksu seaduse mõttes. Tulu tekib alles siis, kui isikule laekub selle eest raha või tarbitavaid asju.³³ Abieluvараõiguses omavad tähendust kaks esimest tunnust. Laenu, mis tuleb varem või hiljem tagastada ei saa käsitada sissetulekuna. Samuti ei saa tuluks olla rahaliselt hindamatu emotsionaalne väärtus. Tulu realiseeritus aga abieluvара puhul tähendust ei oma. Vara jagamisel (vara juurdekasvu või varaühisuse korral) on oluline vara väärtus jagamise hetkel või juurdekasvu tasaarvestamisel. Seega ei oma tähendust asjaolu, et abikaasadele ühiselt kuuluv kinnisasi või väärtpaberid on realiseerimata ehk nende eest ei ole veel saadud mingit sissetulekut.

Tuluna tuleb mõista ka palgatulu, ettevõtlustulu, samuti renditulu, litsentsitasu, töötuskindlustushüvitisi, kohustusliku kogumispensioni väljamakseid jms.³⁴ Varalahususe korral kuuluvad kõik tulud sellele abikaasale, kes on nende suhtes õigustatud isikuks.

Vara hulka ei kuulu aga üksnes asjad, õigused ja sissetulekud. Abielu jooksul tekib ka erinevaid kohustusi, mis kuuluvad samuti vara hulka (TsÜS § 66). Mõnikord tekib õiguse olemasoluga paralleelselt ka kohustus. Näiteks kinnisasja soetamiseks võetud pangalaen. Kinnisasi kuulub vara hulka, samuti ka nimetatud laen, täpsemalt selle tagasimaksmise kohustus. Laenu tagasimaksmise kohustus tekib laenulepingu alusel ja on seega tehingust tulenev kohustus. Kuid kohustused ei pea olema seotud üksnes vastavate õigustega, näiteks

³² M. Troll, D. Gebel, M. Jülicher. Erbschaftsteuer – und Schenkungsteuergesetz. Kommentar. 43. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen 2011. § 5, Rn 72 (viidatud peatüki autor D. Gebel).

³³ K. Lind. Tulu mõiste. – Juridica, 2003, nr 5, lk 341-342.

³⁴ L. Lehis, M. Huberg, M. Uusorg. Eesti Maksuseadused koos rakendusaktidega. 3.köide. Kommentaarid. Tartu: OÜ Maksumaksjate Liidu Kirjastus 2008, lk 73-82.

elalise maksmise kohustus (PKS § 97 lg 1) ei sõltu sellest, kas lahus elaval vanemal on lapse külastusõigus või mitte. Elalise maksmise kohustus on rahaliselt hinnatav ja kuulub raamatupidamise mõistes n.ö passiva poolele. Seetõttu on tegemist varaga TsÜS § 66 mõttes. Elalise maksmise kohustus ei tulene vanemate omavahelisest tehingust (kuigi vanemad võivad sõlmida ka kokkuleppe elalise maksmise osas), vaid selline kohustus tekib seaduse alusel.

Vara hulka kuuluvateks kohustusteks võivad olla ka erinevad riiklikud maksud näiteks tulumaks, sotsiaalmaks või maamaks (MKS § 3 lg 2 p 1,2,3), samuti kohustusliku kogumispensioni maksed (KoPS § 6), töötuskindlustuse maksed (TkindLS § 4 lg 1 p 1) ning muud kindlustusmaksed.

Seega kuuluvad vara hulka üksikud esemed või objektid, mis võivad olla nii kinnis- kui vallasasjad, samuti erinevad õigused, mis on seotud omanikuks olemise õigustega, samuti erinevad nõudeõigused. Vara hulka kuuluvad ka erinevad tulud ehk sissetulekud, milleks võivad olla töötasu, autoriõigustest saadav tasu, renditasu. Vara ei tähenda üksnes õigusi või sissetulekuid, vaid siia kuuluvad ka kohustused. Olulisim tunnus vara määratlemisel on selle rahaline hinnatavus. Kõik rahaliselt hinnatavad õigused ja kohustused kuuluvad varalahususe korral kummagi abikaasa lahusvarasse.

V. Turkin on varalahususe positiivse küljena nimetanud asjaolu, et varalahusus lähtub põhimõttest, et kumbki abikaasa jääb ka abielu kestel oma vara ainuomanikuks. Sel juhul on kummagi abikaasa vara täpselt fikseeritud ja ühe abikaasa õiguslikud võimalused teise abikaasa vara kahjustada oleksid piiratud.³⁵ Töö autor nõustub selle seisukohaga osaliselt. Kui mõlemad abikaasad on edukad ettevõtjad ja majanduslikult piisavalt kindlustatud, siis on abikaasade varasuhete lahus hoidmine kahtlemata positiivne, sest nii on võimalik tagada kiirem õiguskäive (vara käsutamiseks pole vaja teise abikaasa nõsuolekut), samuti ei vastuta abikaasa teise abikaasa võetud võlgade eest. Küll aga ei pruugi varalahusus pakkuda piisavat kaitset ja tagatise olukorras, kus üks abikaasadest on pühendunud koduse majapidamise korraldamisele ja laste kasvatamisele ning ei saa seetõttu teenida piisavat sissetulekut.

Seega varalahususe positiivne ja negatiivne külg taanduvad ühele ja samale asjaolule. Varalahususe varjukülg seisneb selles, et varasuhte lõppemise korral ei ole teisel abikaasal

³⁵ V. Turkin. Perekonnanõustamine. Kommentaarid ja selgitused. Tallinn: Agitaator 2007, lk 17.

õigust võrdsele varaosale. Samas asjaolus seisneb ka varalahususe väärtus, kui varalahusus ongi kokku lepitud eesmärgiga välistada kompensatsiooni saamise õigus.³⁶

Varalahususe kasuks räägib kõrge abielulahutuste arv ning ühisvara jagamisest tulenevad pikaajalised, keerukad ja ülikulukad kohtuvaidlused. Varalahususe kriitika seisneb selles, et ta ei vasta abielu olemusele ning kõigest hoolimata ei kaitse küllaldaselt perekondlikuks kooseluks vajaliku vara teise abikaasa võimalike ühepoolsete kuritarvituste eest.³⁷ Varalahususe eesmärgiks on majanduslik iseseisvus ja sõltumatus teisest poolest. See eesmärk saab varalahususe korral suures osas realiseeritud, kuid välistatud ei ole keerukad ja kulukad kohtuvaidlused. Kuna abielu eesmärkideks on pakkuda muuhulgas ka vastastikust abi ja toetust ning tagada ühiselt perekonna ülalpidamine ja heaolu, siis töö autori arvates ei vasta varalahusus abielu olemusele.

³⁶ M. Troll, D. Gebel, M. Jülicher. § 5, Rn 72 (viidatud peatüki autor D. Gebel).

³⁷ V. Turkin, lk 17.

2. VARALAHUSUSE TEKKIMINE JA LÕPPEMINE

2.1 Varalahususe tekkimise alused

Varalahusus kui abieluvarareziim 1935.a. tsiviilseadustiku eelnõu seletuskirja kohaselt sai tekkida kahel viisil. Võimalik oli valida varalahusus abieluvaralepinguga, samuti oli võimalik varalahusus tekkimine kohtuotsusega.³⁸

Kehtiva perekonnaseaduse kohaselt on varalahususe tekkimine võimalik kahel viisil – kokkuleppeliselt või seaduse alusel. Kokkuleppeliselt on varalahusust võimalik kehtestada abiellumiseavaldusel vastava valiku tegemisega (PKS § 57 lg 1) või abieluvaralepinguga (PKS § 59). Seadusjärgne varalahusus saab tekkida kohtuotsusega. Juhul kui kohtuotsusega lõpetatakse varaühisus (PKS § 36 lg 3) või kohtuotsusega, mille alusel lõpetatakse vara juurdekasvu tasaarvestus (PKS § 45 lg 3), siis hakkab abikaasade suhtes kehtima varalahusus.

Sarnane regulatsioon kehtib ka Saksa õiguses, mille kohaselt on varalahususe tekkimine esmajoonel võimalik abieluvaralepinguga. Kuid see on võimalik ka juurdekasvu tasaarvestuse tühistamise või varaühisuse tühistamisega kohtuotsuse alusel.³⁹ Seega Eestis ja Saksamaal on varalahusus üldjuhul dispositiivne, kokkuleppeline varasuhe. Abikaasad võivad ise valida, millise varasuhte kohaldumist nad soovivad. Erandina on võimalik ka varalahususe tekkimine seaduse alusel.

Saksa õiguses on lisaks kohtuotsuse alusel tekkinud varalahususele võimalik varalahususe tekkimine ka siis, kui abikaasad on seadusest tuleneva varasuhte lepinguga välistanud, kuid ei ole asemele valinud uut varasuhet.⁴⁰ Sarnaselt on reguleeritud varalahususe tekkimine ka Eesti õiguses. PKS § 57 lg 2 kohaselt tekib varalahusus siis, kui abieluvaralepinguga varaühisus või vara juurdekasvu tasaarvestuse süsteem lõpetatakse, kuid ei valita asemele uut varasuhet.

Eestis kehtiva seaduse kohaselt jõustub tahteavaldus varasuhte valiku kohta abielu sõlmimisel (PKS § 24 lg 1) ning valitud varasuhe abikaasade vahel kehtib ka sõltumata sellest, kas see on

³⁸ J. Uluots (koost). Seletuskiri Tsiviilseadustiku 1935 nelja esimese raamatu juurde. Tartu, 1936, lk 55.

³⁹ M. Troll, D. Gebel, M. Jülicher. § 5, Rn 72 (viidatud peatüki autor D. Gebel); G. Beitzke. Familienrecht. 24. Auflage. München: Verlag S.H.Beck 1985, lk 132-133.

⁴⁰ G. Beitzke, lk 133.

kantud abieluvararegistrisse või mitte. Abieluvaralepingu kehtivust sõltumata kandest on tunnustanud ka Riigikohus. Kui abieluvaralepinguga on kokku lepitud varalahususes, siis peale lepingu sõlmimist omandatud vara kuulub abikaasade lahusvarasse.⁴¹

Abieluvaraleping on kehtiv lepingu sõlmimisest ning abiellumisavaldusega valitud varasuhe on kehtiv alates abielu sõlmimisest sõltumata registrisse kandmisest. Arvestades asjaolu, et varalahususe üheks eesmärgiks on vältida vastutust teise abikaasa võlausaldajate ees, on oluline, et abikaasade poolt valitud varasuhtest oleksid informeeritud ka kolmandad isikud.

Kolmandatele isikutele ei ole abieluvaralepingus sisalduvad kokkulepped nähtavad ning selle tulemusena võib tekkida tehingus ühe abikaasaga ootamatuid ja soovimatuid tagajärgi.⁴²

Kui abikaasad muudavad nende suhtes kehtivat varaühisuse, vara juurdekasvu tasaarvestus või varalahususe varasuhet või lõpetavad varasuhte, on muudatustel kolmanda isiku suhtes õiguslik tähendus ainult siis, kui need on abieluvaralepinguna kantud abieluvararegistrisse või kui abieluvaralepingu olemasolu oli kolmandale isikule teada (PKS § 61 lg 2). Seega abieluvararegistrisse kande tegemise aluseks on abieluvaraleping, lisaks selle ka perekonnaseisuasutuse või notari avaldus koos abikaasade poolt esitatud abiellumisavalduse koopiaga. Kui varasuhe on tekkinud jõustunud kohtulahendi alusel, siis esitatakse kande tegemiseks kohtulahendi ära kiri (AVRS § 21 lg 1 p 1,2).

Kanne kustutatakse ja muudetakse abikaasade notariaalselt kinnitatud avalduse alusel. Abikaasade poolt tehtud avaldus võib sisalduda abieluvaralepingus. Ühe abikaasa avalduse alusel tehakse kanne, kui kande aluseks on abieluvaraleping või jõustunud kohtuotsus, samuti siis kui abieluvaraleping on lõppenud abielu lõppemise tõttu (AVRS § 19 lg 1 märgiga 1, lg 2 p 1, 2).

Sarnaselt Eestis kehtivaga on ka Saksa õiguse kohaselt suhetes kolmadate isikutega vastuväidete esitamisel tehingute ja kohtuotsuste vastu ainult sel juhul õigus tugineda varalahususele, kui varalahusus või varaühisuse lõpetamine oli tehingu tegemise ajal sisse kantud abieluvararegistrisse või kolmandatele isikutele teada.⁴³ Sama kehtib siis kui abikaasad

⁴¹ RKTko 10. 12. 2003, 3-2-1-125-03.

⁴² R. Tiivel. Abikaasade varasuhetest abieluvararegistri ja kinnistusraamatu valguses. - Juridica 2005, nr 7, lk 440.

⁴³ A. Lüderitz. Perekonnaõigus: õpik. Tallinn: Juura 2005, lk 138.

abieluvararegistrisse sissekantud varalisi suhteid lõpetada või muuta tahavad (BGB § 1412 lg 1, 2).

Austria õiguses kohaldub abielu jooksul abikaasade suhtes seadusjärgse varasuhtena varalahusus.⁴⁴ Seega hakkab varalahusus Austrias kehtima abielu sõlmimisest. Võimalik on varasuhte valimine ka lepinguga. Notariaalselt tõestatud abieluvaralepinguga võivad pooled kokku leppida ka varaühisuses.⁴⁵ Abieluvaralepinguid on võimalik sõlmida nii enne kui ka pärast abiellumist.⁴⁶

Sarnaselt Austriaga kohaldub ka Soomes abikaasadele seadusjärgse varasuhtena varalahusus.⁴⁷ Ka Soomes hakkab varalahusus kehtima abielu sõlmimisest. Abikaasade vahel kehtib lepinguvabadus ning abieluvaralepinguga võib seaduses sätestatud varalahususest kõrvale kalduda või seda piirata.⁴⁸

Varalahususel Eesti ja Saksa õiguses on kaks tunnust - dispositiivsus ja subsidiaarsus. Varalahusus tekib ennekõike vastava kokkuleppe olemasolul, seda siis abiellumisavaldusel vastava valiku tegemisega või ka abieluvaralepingu sõlmimisega. See annab pooltele võimaluse ise reguleerida oma varalisi suhteid ja kindlaks määrata varasuhtest tulenevaid varalisi tagajärgi. Seaduse alusel tekib varalahusus üksnes siis, kui üks abikaasadest on taotlenud olemasoleva varasuhte lõpetamist või juhul kui teised seadusest tulenevad varasuhted on lepinguga välistatud, kuid abikaasad uut varasuhet valinud ei ole.

Erinevalt Eestist ja Saksamaast kehtib Soomes ja Austrias varalahusus seadusjärgse varasuhtena. Teistsuguse varasuhte osas on võimalik kokku leppida abieluvaralepinguga.

⁴⁴ R. Süss, G. Ring. Eherecht in Österreich, Rn 15 (viidatud peatüki autorid S. Ferrari, M. Koch-Hipp).

⁴⁵ S. Hügel. Teil K. III, 5, Rn 82- 82.48 (viidatud peatüki autor A. Zeiser).

⁴⁶ F. Mauch. Übersicht zum Güter- und Erbrecht einiger ausgewählter Staaten. - Zeitschrift für das Notariat in Baden-Württemberg 2001, 25. Heft 2, Rn 34.

⁴⁷ S. Hügel. Teil K. III, 5, Rn 82.9 (viidatud peatüki autor A. Zeiser).

⁴⁸ J. Rieck. Ausländisches Familienrecht. Eine Auswahl von Länderdarstellungen. 8. Ergänzungslieferung. München: Verlag C.H.Beck 2011. Finnland, Rn 11-12 (viidatud peatüki autorid M. Pöphen, T. Huhtala).

2.2 Varalahususe tekkimine kokkuleppe alusel

2.2.1 Varasuhte valimine abiellumisavaldusega

Abielu sõlmimiseks esitavad isikud ühiselt abiellumisavalduse⁴⁹, milles lisaks teiste andmete esitamisele on vajalik märkida ka varasuhte valik. Abiellujad valivad enne abielu sõlmimist abiellumisavaldusega varasuhte perekonnaseaduses toodud varasuhete liikide hulgast (PKS § 24 lg 1). Perekonnaseaduse sõnastusest tuleneb, et abikaasad võivad valida varasuhte abiellumisavalduse esitamisega, seega võib valiku jätta ka tegemata. Siis kohaldub abikaasade suhtes varasuhte liigina varaühisus (PKS 24 lg 2).

Sarnaselt perekonnaseadusega kehtestab PKTS § 37 lg 2 andmed, millised on vajalik märkida abiellumisavaldusel. Muuhulgas on vajalik märkida ka abikaasade poolt tehtud varasuhete valik. Et abiellujatel on võimalus varasuhete valik jätta tegemata või tehtud valikut mitte avaldada, sellele viitab PKTS § 37 lg 4, mille kohaselt varasuhte valiku tegemisel selgitab perekonnaseisuametnik abiellujatele erinevate varasuhete olemust ning ka seda, et kui abiellujad oma valikut ei avalda, siis loetakse nende poolt valituks varaühisuse regulatsioon.

Samas on regionaalministri 03.05.2010 määruses nr 8 lisa 5 ehk abiellumisavaldusel märgitud andmed, millised tuleb esitada ja andmed, mida võib, kuid ei pea esitama. Näiteks võivad abikaasad jätta vastamata küsimustele, mis puudutab laste arvu, enne abiellumist koos elatud aega, samuti küsimustele, mis puudutavad abikaasade haridustaset, emakeelt ja isegi rahvust. Sellised vabatahtlikkuse alusel antavad andmed on abiellumisavaldusel märgitud eraldi. Abiellumisavalduse vormist aga ei nähtu seda, et varasuhte valiku võiks jätta tegemata. Seega võib abiellujatele jääda mulje, justkui oleks valiku tegemine kohustuslik. Töö autori arvates on ka see asjaolu kaudselt põhjuseks, miks varalahusust abikaasade poolt on hakatud rohkem valima. Sellisel juhul aga tehakse valik kiirustades ja läbi mõtlemata ning ei kaaluta piisavalt kõiki varasuhetest tulenevaid tagajärgi.

Perekonnaseisuametnik on kohustatud abielluda soovijatele nende tahteavaldust vastu võttes selgitama erinevate varasuhete iseloomu ja õiguslikke tagajärgi (§ 37 lg 4). Oluline on ametniku selgituskohustus alaealiste abiellujate suhtes, eriti siis, kui üks tulevastest abikaasadest on täisealine, teine aga näiteks 15-aastane. Kuigi perekonnaseisuametnikul on

⁴⁹ Regionaalministri 20.05.2010 määrus nr 8. Lisa nr 5. - RTL 2010, 25, 445.

selgitamiskohustus ja abielu sõlmimist kinnitama õigustatud isikud on saanud ka vastava koolituse, on siiski küsitav, kuivõrd pädev on näiteks vaimulik selgitama abiellujatele abieluvaraga seonduvaid küsimusi. Samuti on küsitav alaealise abielluja arusaamisvõime varalahususe õiguslikest tagajärgedest.

Varasuhte valik tahteavaldusena jõustub abielu sõlmimisel (PKS § 24 lg 1). Üksnes abiellumisavalduse esitamisega ei teki mingeid õiguslikke tagajärgi. Seda näiteks siis, kui abiellumisavaldus koos sellel märgitud varasuhte liigiga esitatakse perekonnaseisuasutusele, kuid abielu sõlmimisele üks pooltest või mõlemad ei ilmu. Kuni abielu sõlmimiseni on võimalik abiellumisavaldusega valitud varasuhet muuta (PSTS § 37 lg 5).

Kuivõrd abielu sõlmimise üheks eelduseks on isiku teovõime, siis omab see ka varasuhte valikul samasugust tähendust. Üldjuhul võivad abielu sõlmida täisealised isikud (PKS § 1 lg 2), kuid abielu võivad sõlmida ka 15-18 aastased alaealised ja seda juhul, kui kohus on nende teovõimet laiendanud (PKS § 1 lg 3). Probleem seisneb selles, kuivõrd pädev on 15-18 aastane isik tegema valikut varasuhte liikide osas.

Varasuhte valik abiellumisavaldusega on iseenesest positiivne. Seadusandja eesmärk on anda abikaasadele võimalus ise oma varasuhteid reguleerida ilma, et nad peaksid varalahususe kehtestamiseks sõlmima eraldi abieluvaralepingut. See omakorda aitab vähendada ka ajakulu ning rahalisi väljaminekuid. Samas on siiski küsitav, kuivõrd pädev on abielu sõlmimise kinnitamiseks õigustatud ametnik varasuhete tagajärgede selgitamisel, samuti 15-18 aastase abielluja arusaamisvõime varalahususe õiguslikest tagajärgedest.

Saksa õiguses on erinevalt Eestis kehtivast õigusest varalahususe kui dispositiivse varasuhte tekkimine võimalik üksnes abieluvaralepinguga.⁵⁰ Töö autori arvates õigustatult. Kui abikaasad soovivad abieluvaralepinguga kokku leppida varalahususes, siis on see nende teadlik valik. Sellisel juhul on abikaasad selgitanud enda jaoks välja varalahususe positiivsed ja negatiivsed tagajärjed. Kuna abieluvaraleping peab olema sõlmitud notariaalselt tõestatud vormis (PKS § 60), siis saab siinkohal jagada selgitusi ka notar, kes on õiguslase eriharidusega isik ja oskab selgitada vastavaid tagajärgi ning hoiatada võimalike ohtude eest. Seega erinevalt abiellumisavaldusega tehtavast varasuhte valikust on abieluvaralepingu sõlmimine kindlasti kaalutletum valik.

⁵⁰ K. Schnitzler. Teil F § 18 I, Rn 4 (viidatud peatüki autorid H. Boden, A. Cremer).

2.2.2 Varalahuse tekkimine abieluvaralepinguga

Juba 1935.a. tsiviilseadustiku eelnõu nägi ette võimaluse sõlmida abielulepingut, millega sai valida varalahususe või varaühisuse.⁵¹

Kehtiva perekonnaseaduse kohaselt on võimalik varalahususe kehtestamine ka abieluvaralepinguga (PKS § 59 lg 1 p 1). Sarnaselt eelmises peatükis analüüsituga kerkib ka siinkohal küsimus poolte teovõimest. Kuni 01.07.2010 kehtinud perekonnaseaduse järgi võis abieluvaralepingut sõlmida abiellumiseks loa saanud 15 – 18 aastane isik. Kirjaliku loa abiellumiseks said anda alaealise vanemad või eestkostja (PKS § 10 lg 3). Seega oli võimalik alaealise esindajal kaitsta last võimalike ebasoovitavate tagajärgi eest.

Kehtiva perekonnaseaduse kohaselt võib kohus laiendada vähemalt 15-aastase alaealise teovõimet nende toimingute tegemiseks, mis on vajalikud abielu sõlmimiseks ning abieluga seotud õiguste teostamiseks ning kohustuse täitmiseks (PKS § 1 lg 3). Abieluga seotud toiminguteks on küll abiellumisavalduse esitamine, kuid küsitav on, kas abieluvaralepingu sõlmimine on abielu sõlmimiseks vajalik toiming või abieluga seotud õiguste ja kohustuste teostamine. Kuna abieluga kaasnevad alati ka abieluvaraõiguslikud tagajärjed, siis on varasuhte valimine abieluga seotud toiming. Abikaasadel on õigus valida varasuhte abiellumisavaldusega või abieluvaralepinguga, seega on mõlemal juhul tegemist abieluga seotud toiminguga. Kui kohus on alaealise teovõimet laiendanud, siis järelikult kehtib see ka abieluvaralepingu sõlmimise osas. Küsitav on siiski, kas alaealine on piisavalt arusaamisvõimeline, et otsustada iseseisvalt lepingu sõlmimise vajalikkuse ja sisu üle.

Kui laps tahab abieluvaralepingut sõlmida, peaks ta seda saama teha siiski vaid seadusliku esindaja heakskiidul.⁵² Töö autori arvates võimaldab 15-18 aastase isiku arengutase küll aru saada abiellumise mõttest ja tähendusest ning ta võib olla valmis astuma abiellu, kuid see ei tähenda, et tema vaimne arengutase, s.h piiratud teadmised ning haridus võimaldaksid aru saada abieluvaralepingu õiguslikest tagajärgedest ning sellise õiguse andmine alaealisele asetab ta teise poolega võrreldes ebavõrdsesse olukorda.

⁵¹ T. Grünthal. Märkmeid Eesti perekonnaseaduse eelnõu kohta. Abikaasade isiklikud ja varanduslikud vahekorrad. - Õigus 1932, nr 4, lk 162-163.

⁵² T. Göttig. T. Uusen-Nacke. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – Juridica, 2010, nr 2, lk 88.

Soome õiguses peab abieluvaraleping olema vormistatud kirjalikult, varustatud kuupäeva ja mõlema abikaasa allkirjadega. Lisaks sellele peab see olema allkirjastatud kahe erapooletu tunnistaja poolt. Abieluvaraleping peab olema registreeritud ühe abikaasa elukohajärgses linnavalitsuses (Magistrat).⁵³ Eestis kehtiv perekonnaseadus kehtestab abieluvaralepingule rangema vormi ning abieluvaralepingut saab sõlmida üksnes notariaalselt tõestatud vormis (PKS § 60).

Soomes on aga alaealistele abikaasadele kehtestatud rangemad nõuded. Alaealine tohib abieluvaralepingut sõlmida nii enne kui pärast abielu sõlmimist, kuid ta võib seda teha üksnes seadusliku esindaja või eestkostja kirjalikul nõusolekul.⁵⁴ Töö autori arvates on sellise piirangu kehtestamine õigustatud ning aitab vältida abieluvaralepingust tulenevaid võimalikke ebasoovitavaid tagajärgi. Seega on Soomes abieluvaralepingu sõlmimisel alaealise huvid paremini kaitstud, kui Eestis kehtiva seaduse kohaselt.

BES-i kehtimise ajal sõlmitud abieluvaralepinguga võis osaliselt või täielikult ära muuta seadusest tuleneva varasuhte ja kehtestada selline varanduslik vahekord nagu polekski isikud abielus. Sõltumata lepingust jäid kehtima abielu üldised õiguslikud tagajärjed nagu naise ülalpidamine mehe poolt.⁵⁵ Seega oli abieluvaralepinguga võimalik kehtestada uus varasuhe, kuid keelatud ei olnud luua ka teatud erisusi kehtiva varasuhte osas.

Sõltuvalt abieluvaralepingu liigist on määratletav ka selle sisu. Üldise abieluvaralepinguga lepatakse kokku tervikuna kindla varasuhte liigi rakendumine. Spetsiaalse abieluvaralepinguga võib kokku leppida konkreetset muudatused või kõrvalekalded seaduses sätestatud. Oluline on, et kõrvalekaldeid saab kehtestada üksnes seaduses sätestatud dispositiivsetest sätetest.⁵⁶ Seega ei saa Eestis kehtiva õiguse kohaselt abieluvaralepinguga välistada abielust tulenevaid muid tagajärgi nagu näiteks perekonna ülalpidamiskohustus, laste kasvatamisega seotud küsimused, õigus ühisele perekonnanimele jne. Töö autori arvates välistab abieluvaralepinguga laste kasvatamise küsimuse reguleerimise ka juba asjaolu, et abieluvaralepingu eesmärgiks on reguleerida abikaasade varasuhteid. Kõik abieluga kaasnevad tagajärjed, mis ei ole seotud varasuhetega, ei ole abieluvaralepingu sisuks.

⁵³ J. Rieck. Finland, Rn 12 (viidatud peatüki autorid M. Pöpken, T. Huhtala).

⁵⁴ J. Rieck. Finland, Rn 12 (viidatud peatüki autorid M. Pöpken, T. Huhtala).

⁵⁵ M.Uesson. Abielurahva varanduslik vahekord ja abieluvaranduslikud lepingud. - Õigus 1930, nr 5, lk 222-225

⁵⁶ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 21. Arvutivõrgus [http://www.enu.ee/lisa/347_SELETUSKIRI_PkSE\[1\].pdf](http://www.enu.ee/lisa/347_SELETUSKIRI_PkSE[1].pdf), (04.04.2012)

Abikaasad võivad abieluvaralepinguga valitud varasuhte lõpetada, kehtestada abieluvaralepinguga muu seaduses ettenähtud varasuhte või varasuhet muuta (PKS § 59 lg 1 p 1, 2, 3). Kui abikaasad on abiellumisel valinud varasuhteks varaühisuse või vara juurdekasvu tasaarvestuse süsteemi, siis abieluvaralepinguga saab lõpetada abiellumisel kohaldunud varasuhte ja kehtestada uue varasuhtena varalahususe.

Varasuhte muutmine tähendab seda, et ei valita uut varasuhet, kuid kehtestatakse või välistatakse teatud käsutuspiirangud või antakse nõusolek teatud liiki tehingute sõlmimiseks.⁵⁷

Varalahususe tekkimine lepingu alusel Saksamaal on ette nähtud BGB §-s 1408 lg 1, mille kohaselt võivad abikaasad oma varalisi suhteid reguleerida ka abieluvaralepingutega, iseäranis siis kui nad soovivad abielu sõlmimisel valitud varasuhet lõpetada või muuta.⁵⁸ Abieluvaralepinguga võivad abikaasad kokku leppida erinevates käsutuspiirangutes ilma, et nad muudaksid seadusest tulenevat varasuhet.⁵⁹ Seega võivad abikaasad näiteks leppida kokku, et teatud kindla eseme käsutusõigus on ainult ühel abikaasal. Võimalikud on ka vastupidised kokkulepped, näiteks lepitakse abieluvaralepinguga kokku varalahususes, kuid pere ühist eluaset, kuigi see kuulub ühe abielupoole lahusvarasse, ei tohi ilma teise poole nõusolekuta müüa.

Oluline on ka asjaolu, et uue varasuhte kehtestamisel tekib uus varasuhe abieluvaralepingu jõustumise hetkest ja abikaasad ei saa abieluvaralepinguga ette näha, et uus varasuhe kehtib tagasiulatuvalt ka varasemalt omandatud vara suhtes.⁶⁰

Kui abikaasad on valinud varasuhte liigiks varaühisuse, on abieluvaralepinguga võimalik tunnistada ühisvaraks või lahusvaraks üksikuid esemeid või teatavasse liiki kuuluvaid esemeid (nt konkreetne kinnisasi või sõiduk). Samuti anda ühisvara valitsemise õigus teisele abikaasale. Kui abikaasad on valinud varasuhte liigiks varalahususe, ei ole abieluvaralepinguga võimalik seaduses toodud režiimis erisusi luua.⁶¹ Töö autori arvates tuleb

⁵⁷Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 21.

⁵⁸ Bürgerliches Gesetzbuch. - BGBI. I, 42, 2909; BGBI. 2003 I, 738; BGBI. II S. 178 arvutivõrgus: <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fges%2FBGB%2Fcont%2FBGB%2Ehtm>, (04.05.2012)

⁵⁹ G. Beitzke, lk 133.

⁶⁰ Abieluvaralepingust. Notarite Koda. arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.notar.ee/534>.

⁶¹ Abieluvaralepingust. Notarite Koda. arvutivõrgus: <http://www.notar.ee/534>.

seda mõista nii, et kui abieluvaralepinguga on kokku lepitud varaühisus, kuid varemalt kehtis varalahusus, siis võivad abikaasad kokku leppida, et mõned varalahususe jooksul soetatud esemed või vara jäävad kas ühisvaraks või lahusvaraks. Küll aga ei saa varalahususe puhul kokku leppida seda, et teatud esemed või vara jäävad ühisvara hulka, kuna ühisvara kui sellist varalahususe puhul enam ei eksisteeri.

Samuti ei ole varalahususe korral keelatud lahusvara hulka kuuluvate varaesemete üleandmine teise abikaasa valitsemise alla. Vara või selle osade valitsemise üleandmine teisele abikaasale on lubatud kõigi perekonnaseaduses nimetatud vararežiimide puhul. Kuna valitsemise üleandmine on faktiline ja sellega ei kaasne omandi üleminekut, siis võib see toimuda ka vormivabalt.⁶²

Soome abieluvaraõiguses kehtib lepinguvabadus ja võrdõiguslikkus. Abikaasad võivad abieluvaralepinguga kalduda kõrvale seaduses sätestatud regulatsioonist arvestades teatud piiranguid. Abieluvaralepinguga võib kokku leppida, et teatud kindel osa või kogu omandatud vara ei allu abieluõigusele või abikaasa õigusele teatud varaosale (das Gattenanteilsrecht). Samuti võivad abikaasad kokku leppida, et kindlat liiki tulevikus tekkiv vara juurdevool, näiteks pärandus või kinge on abikaasa õigusest teatud varaosale välistatud. On võimalik ka, et ainult ühe abikaasa vara või teatud kindlad varaesemed arvestatakse abikaasa õigusele teatud varaosa hulka või välistatakse sellest. Abikaasad võivad abieluvaralepinguga ka kokku leppida selles, et abielu sõlmimisel olemasolev vara on vabastatud abikaasa õigusest teatud osale. Samuti võidakse abieluvaralepinguga kokku leppida, et tulevikus tekkiv vara on abieluõigusest välja arvatud, mis sarnaneb Saksa õiguses kehtivale varalahususele. Abieluvaralepinguga võidakse ka ette näha, et abikaasa õigust teatud osale kohaldatakse üksnes lahutuse korral. Kord sõlmitud abieluvaralepingut saab muuta uue abieluvaralepingu sõlmimise läbi.⁶³

Austrias on võimalik abieluvaralepinguga kehtestada erisusi seaduses sätestatud varalahususest. Näiteks võivad abikaasad kokku leppida varaühisuse teise abikaasa surma surma puhuks, kuid võidakse sõlmida ka varaühisus elavate abikaasade vahel. Kui lepitakse kokku varaühisuses, siis vastutab ühisvara ka kummagi abikaasa võlgade eest. Abieluvaralepinguga on Austrias võimalik kokku leppida varaühisuses, mille korral abielu jooksul soetatud vara muutub abikaasade ühisvaraks (die Errungenschaftsgemeinschaft) või

⁶² Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 21.

⁶³ J. Rieck. Finland, Rn 12 (viidatud peatüki autorid M.Pöphen, T. Huhtala).

varaühisuses, mille korral enne abielu soetatud vallasvara muutub abikaasade ühisvaraks (die Farnisgemeinschaft).⁶⁴

Seega abieluvaralepinguga on võimalused varaliste suhete reguleerimiseks laialdasemad. Abieluvaralepinguga ei pea valima ühte konkreetset varasuhet, vaid on võimalik kehtestada teatud erisused seaduses sätestatud varasuhtest, näiteks konkreetsete varaosade käsutamise osas. Abiellumisavaldusega valitud varalahususe puhul selline võimalus abikaasadel puudub. Abiellumisavaldusega valitud varalahusus aitab vältida küll ajakulu ning rahalisi väljaminekuid, kuid sellisel viisil tehtav valik võib olla kaalutlemata ning tuua endaga kaasa, eriti alaealiste abikaasade puhul ootamatuid ebameeldivaid tagajärgi.

2.3 Varalahususe tekkimine seaduse alusel

2.3.1 Varalahususe tekkimine abieluvaralepingu lõpetamisel, kui uut varasuhet ei valita

Varalahusus ei ole alati abikaasade kokkuleppel kehtestatud varasuhe. Teatud juhtudel võib varalahusus tekkida ka seaduse alusel. PKS § 59 lg 1 p 1 sätestab, et abikaasad võivad abieluvaralepinguga lõpetada nende vahel abiellumisel tehtud valiku või abieluvaralepingu alusel kehtiva varasuhte. Olukord on selge, kui lepingu alusel kehtiv või seadusest tulenev varasuhe muudetakse lepinguga mõneks teiseks varasuhte liigiks või lõpetatakse üks ja kehtestatakse teine. Keeruliseks muutub olukord siis, kui varaühisus või vara juurdekasvu tasaarvestus lõpetatakse, kuid abikaasad ei nimeta lepingus sõnaselgelt uut varasuhet.

Saksamaal sätestab BGB § 1414 lg 1, et juhul kui abikaasad tühistavad või välistavad seadusest tuleneva varasuhte ning nad ei ole lepinguga kokku leppinud mõnes muus varasuhtes, siis hakkab abikaasade vahel kehtima varalahusus. BGB § 1414 lg 2 kohaselt kehtib sama siis, kui juurdekasvu tasaarvestuse süsteem lõpetatakse või varaühisus välistatakse.⁶⁵

⁶⁴ R. Süss, G. Ring. Eherecht in Österreich, Rn 50-54 (viidatud peatüki autorid S. Ferrari, M. Koch-Hipp).

⁶⁵ A. Lüderitz, lk 138.

Eestis kehtiva PKS § 57 lg 2 kohaselt tekib varalahusus varaühisuse või vara juurdekasvu tasaarvestuse lõpetamise korral, kui asemele ei valita uut varasuhet.⁶⁶ Seadusandja on siinkohal lähtunud abikaasade eeldatavast tahtest. Kui abieluvaralepinguga lõpetatakse varaühisus ja uut varasuhet asemele ei valita, siis võib eeldada, et abikaasad soovivad oma varalisi suhteid edaspidi hoida lahus. Küll aga ei saa töö autori arvates juurdekasvu tasaarvestuse lõpetamise korral eeldada abikaasade tahet muuta kehtivaks varalahusus. Alati on võimalik endise varasuhte lõpetamisega kokku leppida ka uus varasuhete liik, seega peaksid abikaasad ebasoovitavate tagajärgede vältimiseks ise hoolsad olema ja oma valiku selgesõnaliselt lepingus nimetama.

Kuna abieluvaralepingut on võimalik sõlmida üksnes notariaalselt tõestatud vormis (PKS § 60), siis selgitab notar abikaasadele lepingu sisu ja informeerib pooli varasuhte õigulikest tagajärgedest. Samuti saab notar selgitada pooltele, millised tagajärjed on olukorras, kui uut varasuhet varem kehtinud varasuhte asemele ei valita. Alati ei pruugi selgitused olla piisavad. Eriti olukordades, kus üks abielupooltest omab juriidilisi teadmisi aga teisel poolel on need napid või puuduvad üldse või olukorras, kui teine abielupool on 15–18 aastane piiratud teovõimega isik, kelle teovõimet abiellumisega seoses on kohus laiendanud. Sellisel juhul võib nn. nõrgem pool tekitada endale soovimatult kahjuliku tagajärje varalahusususe tekkimise näol.

2.3.2 Varalahusususe tekkimine kohtuotsusega

Varalahusus võib tekkida ka kohtuotsusega. Kui üks abikaasadest kuritarvitab õigust ühisvara valitseda või ei osale piisava põhjusega ühisvara korrapärase majandamises, samuti kui üks abikaasadest on rikkunud perekonna ülalpidamise kohustust, siis on teisel abikaasal õigus pöörduda kohtusse varaühisuse lõpetamise hagiga (PKS § 36 lg 1 p 1 ja 2). Sellisel juhul tekib abikaasade vahel varalahusus (PKS § 36 lg 3). Esimeseks eelduseks varaühisuse lõpetamisel on asjaolu, et teine abikaasa kuritarvitab õigust ühisvara valitseda.

Üldjuhul teostavad ühisvaraga seotud õigusi ja kohustusi abikaasad ühiselt (PKS 28 lg 1). Kui abikaasad valitsevad ühisvara ühiselt, võivad nad sellega tehinguid teha ja varaga seotud õigusvaidlusi pidada ainult ühiselt või teise abikaasa nõusolekul (PKS § 29 lg 1). Seega võib

⁶⁶ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 22; Abieluvaralepingust. Notarite Koda. arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.notar.ee/534>.

ühisvara valitsemise õiguse kuritarvitamiseks olla näiteks ühe abikaasa poolt ühisvarasse kuuluvate esemete müük, kinkimine või pantimine teise abikaasa nõusolekuta. Ühisvara kuritarvituseks võib töö autori arvates olla ka igasugune vara mõistliku põhjendusega kulutamine või raiskamine, näiteks siis kui üks abikaasadest on hasartmängusõltlane.

Varaühisuse lõpetamise eelduseks lisaks ühisvara kuritarvitamisele on ka ühe abikaasa mitteosalemine ühisvara korrapärase majandamises ja perekonna ülalpidamise kohustuse rikkumine. PKS § 15 lg 2 kohaselt osalevad abikaasad majapidamise korraldamises ja sissetuleku hankimises võimaluste kohaselt. Seega kui üks abikaasa ei käi tööl ja viibib lastega kodus, siis ei ole automaatselt tegemist ühisvara korrapärase majandamise kohustuse rikkumisega. Perekonna ülalpidamise kohustuse täitmine ei seisne üksnes rahalises panustamises, vaid panusena on väärtustatavad ka muud tegevused (PKS § 16 lg 2), mis on vajalikud perekonna ülalpidamiseks. Lisaks laste kasvatamisele kuulub siia ka koduse majapidamise korrashoid.

Saksamaal on varalahusus subsidiaarne seadusest tulenev varareziim, kuna selle tekkimine on võimalik läbi jõustunud kohtuotsuse peale juurdekasvu tasaarvestuse varareziimi lõpetamist juurdekasvu tasaarvestamisega või varaühisuse tühistamisotsuse tagajärjel.⁶⁷

BGB § 1388 kohaselt tekib varalahusus jõustunud kohtuotsusega, mis varaühisuse lõpetab. Nimetatud säte kehtib siis, kui varasuhte muutmise ettepanek rahuldatakse kohtuotsusega. Kui aga pooled sõlmivad kohtuliku kompromissi, siis võivad nad kokku leppida ka varalahususel. Kui selline kokkulepe aga ei sisalda sõnaselgelt reegleid varasuhte kohta, siis on tõlgendamise küsimus, kas varalahusus on valitud või mitte.⁶⁸ Kompromisslepingu sõlmimine kohtus ilma varasuhte liigi määramiseta on üsna problemaatiline.

Eestis kehtiva VÕS § 578 lg 1 kohaselt võivad pooled kompromisslepinguga muuta õiguslikult vaieldava või ebaselge õigussuhte vaieldamatuks poolte vastatikuks järeleandmistel. Võimalik on, et abikaasad kompromisskokkuleppe alusel jäävad siiski varaühisuse juurde, kuid abikaasad võivad kompromissiga ka lõpetada varaühisuse ilma, et nad kehtestaksid uut varasuhet. Varalahususel kehtimine sellisel juhul on küsitav.

⁶⁷ G. Beitzke, lk 132-133

⁶⁸ H. G. Bamberger, H. Roth. Beck'scher Online-Kommentar BGB. Edition 22. München: Verlag C.H.Beck. Seis 1. 02. 2012. BGB § 1388, Rn 2 (viidatud peatüki autor J. Mayer).

Põhimõtteliselt on tegemist samasuguse olukorraga nagu abieluvaralepingu puhul, millega lõpetatakse varaühisus, aga uut varasuhet asemele ei valita. Sellisel juhul kehtestab Eestis kehtiva PKS § 57 lg 2 varalahususe. Samuti Saksamaal kehtiva BGB §-st 1414 lg 1 tuleneb, et kui abikaasad tühistavad või välistavad seadusest tuleneva varasuhte, siis hakkab kehtima varalahususe, kui nad ei ole lepinguga kokku leppinud mõnes muus varasuhtes. Probleem seisneb aga selles, et kompromissleping iseenesest ei ole abieluvaraleping juba ainuüksi seetõttu, et ta ei vasta seaduses sätestatud vorminõuetele. Kuigi kohtunik, kes sõlmitud kompromissi kinnitab on samaväärne notariga ehk õiguslaste eriteadmistega isik, on analoogia kohaldamine ikkagi küsitav. Töö autori arvates tuleks sellisel juhul lugeda abikaasade poolt valituks varalahususe. Kui on alust arvata, et üks abikaasade ei osale perekonna ülalpidamises või kuritarvitab oma õigusi seoses ühisvaraga, siis sõltumata kompromissist on õigustatud varaliste suhete edaspidine lahushoidmine.

Varalahususe tekkimine seaduse alusel on võimalik mitte üksnes varaühisuse lõpetamisel kohtuotsusega, vaid ka ka vara juurdekasvu tasaarvestamise lõpetamise korral kohtuotsuse alusel. Abikaasal on õigus esitada kohtule hagi ja nõuda vara juurdekasvu tasaarvestuse varasuhte lõpetamist ja soetisvara tasaarvestamist, kui teine abikaasa on rikkunud perekonna ülalpidamise kohustust, teinud tehinguid ilma vajaliku nõusolekuta ja ohustab seeläbi tulevast tasaarvestamisnõuet oluliselt. Samuti siis, kui abikaasa ei teavita teist abikaasat oma vara seisust või kui abikaasad on juba vähemalt aasta elanud lahus (PKS § 45 lg 1 p 1,2,3).

PKS § 45 lg 3 kohaselt tekib eeltoodud aluste olemasolul vara juurdekasvu tasaarvestuse varasuhte lõpetamisel kohtuotsusega abikaasade vahel varalahususe.

2.4 Varalahususe lõppemine

Varalahususe kestab niikaua, kuni ei ole abieluvaralepinguga kokku lepitud uut varasuhet. Saksamaal võivad abikaasad lepinguga kokku lepitud varasuhte igal ajal tühistada ning valida

seadusest tuleneva varasuhte või mõne teise lepingulise varasuhte.⁶⁹ Varalahusus lõpeb siis, kui abieluvaralepinguga valitakse mõni teine varasuhte liik, samuti abielu lahutamisel.⁷⁰

Eestis kehtiva seaduse kohaselt lõpeb varalahusus siis, kui see lõpetatakse abieluvaralepinguga. Vastavalt PKS § 58 lg 1 saab abieluvaralepinguga lõpetada abiellumisel tehtud varasuhete valiku või abieluvaralepinguga varem kokkulepitud varasuhte. Kui varalahusus abieluvaralepinguga lõpetatakse ja asemele ei valita uut varasuhet, siis hakkab kehtima varaühisus (PKS 24 lg 2).

Erinevalt varaühisusest ja vara juurdekasvu tasaarvestuse režiimist ei ole varalahusust võimalik lõpetada kohtusse hagi esitamisega. Varalahususe lõpetamine eesmärgiga kehtestada abikaasade suhtes mõni teine varasuhte liik on võimalik üksnes poolte kokkuleppel.

Austria õiguses on varalahusus kui seadusjärgne varasuhte võimalik lõpetada või muuta notariaalselt tõestatud abieluvaralepinguga.⁷¹

Eeltoodust tulenevalt lõpeb varalahusus siis, kui abieluvaralepinguga valitakse uus varasuhte, kuid igasuguste abieluvaraliste suhete lõppemise aluseks on lisaks kokkuleppele ka abielu lõppemine. Abielu lõpeb, kui abikaasa sureb või abielu lahutatakse (PKS § 63).

⁶⁹ M. Hoffmann-Becking. P. Rawert. Beck'sches Formularbuch Bürgerliches, Handels- und Wirtschaftsrecht. 10. Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2010. Teil V. Familienrecht, p 8-9 (viidatud peatüki autor G. Brambring).

⁷⁰ K. H. Johannsen. D. Heinrich. Familienrecht. Scheidung, Unterhalt, Verfahren. 5. Auflage. München: Verlag C.H.Beck 2010. BGB § 1414, IV, Rn 16 (viidatud peatüki autor W. Jaeger).

⁷¹ F. Kerschner, lk 67.

3. VARALAHUSUSE ÕIGUSLIKUD TAGAJÄRJED

3.1 Üldised tagajärjed

Erinevalt varaühisusest ei toimu varalahususe lõppedes Eestis kehtiva õiguse kohaselt varade jagamist. Samuti ei toimu varalahususe korral soetisvara juurdekasvu tasaarvestust, nii nagu toimub see juurdekasvu tasaarvestuse süsteemi puhul.

Varalahususe korral käsitatakse abikaasasid varalistes suhetes isikutena, kes ei ole teineteisega abielus (PKS § 58). Abielu jooksul on kumbki abikaasa oma vara valdamisel, kasutamisel ja käsutamisel täiesti iseseisev. See kehtib nii enne abielu omandatud vara kui ka abielu jooksul omandatud vara suhtes. Abielu jooksul omandatud kinnisvara (korter, maja, maatükk), aga ka vallasvara (sõiduauto) kuuluvad sellele abielupoolele, kes need omandas, sõltumata omandamise alustest. Samuti muud sissetulekud – palk, dividenditulu, autoriõigustest saadav tulu jne kuuluvad omandajale. Mitte ainult õigused ja sissetulekud, aga ka kohustused kuuluvad varalahususe korral sellele, kes kohustuse omandas või tekitas. Seega vastutab pangalaenu eest see abikaasa, kes on laenulepingu pooleks.

Sarnaselt Eestiga on ka Saksamaal varalahusus selline varasuhe, mille korral mehe ja naise varale ei laiene abielust tulenevaid spetsiifilisi varaõiguslikke mõjusid. Abikaasade vahel puuduvad igasugused varalised seosed. Kummagi abikaasa varamassid jäävad abielu jooksul teineteisest eraldatuks, kumbki kasutab ja haldab oma vara iseseisvalt. Kõik käsutused ja korraldused, mis üks abikaasadest oma varaga teeb – sõltumata käsutuse ulatusest – on sõltumatud teise abikaasa nõusolekust. Abielu jooksul soetatud vara juurdekasv või tulu jääb sellele abikaasale, kelle vara läbi see tekkinud on.⁷²

Soome õiguses kohaldub abikaasade suhtes abiellumisel varalahusus ning selle tõttu erineb Soome perekonnaõigus Eesti ja Saksa õigusest. Seadus lähtub sellest, et abielu sõlmimine abikaasade varalisi suhteid ei puuduta. Kumbki abikaasa säilitab nii enne abielu kui ka abielu jooksul omandatud vara. Kumbki valitseb ja kasutab oma vara iseseisvalt ning sarnaselt Eesti ja Saksamaaga on abikaasa varalahususe korral põhimõtteliselt vaba oma vara võõrandama, pantima, müüma või kinkima ilma teise abikaasa nõusolekuta. Sellest põhimõttest on aga

⁷² K. H. Johannsen. D. Heinrich. BGB § 1414, IV, Rn 3 (viidatud peatüki autor W. Jaeger).

mõningaid erandeid ning Soome õiguses ka varalahususe korral on abielu lõppedes abikaasal seadusest tulenev õigus teatud varaosale (das Gattenanteilsrecht).⁷³ Varade lahususega seoses on Soome õiguses rõhutatud ka võlavastutuse lahusust ehk kaitset abikaasa võlausaldajate vastu. Abikaasa ei tohi sattuda olukorda, kus ta hakkab oma varaga vastutama abikaasa võlgade eest, juhul kui ta ise pole soovinud oma varaga abikaasa võlga tagada.⁷⁴

Austria õiguses kehtib samuti varalahususe puhul põhimõte, et abielu jooksul võetud laenude ja kohustuste eest vastutab kumbki abikaasa eraldi.⁷⁵ Samas tunnustatakse Austrias erinevalt Eestis ja Saksamaal kehtivast õigusest abikaasade varasuhete reguleerimisel põhimõtet, et kodus oleva abikaasa panus ongi see, et tema tegevused võimaldavad teistel pereliikmetel tööl käia ja sissetulekut saada. Seepärast ongi Austria õiguses ka varalahususe korral teatud erandid.⁷⁶ Austria õiguses (alates 01.07.1978) abielu lõpetamisel, või tühistamisel või kehtetuks tunnistamisel on õigus nn. abielu kasutusvara (das sog. eheliche Gebrauchsvermögen) ning nn abielu säästud või hoiused (die sog. ehelichen Ersparnisse) abikaasade vahel jagada.⁷⁷ Seega on Austria õigus osas, mis puudutab varalahusust sarnane Soome õigusega.

Eestis kehtiv perekonnaseadus kohustab küll abikaasasid abielus olles võrdselt panustama nii töö, vara kui mittevaralise tegevusega, kuid sellistest panustest, eriti mittevaralistest panustest ei tulene abikaasadele mingisuguseid hilisemaid nõudeõigusi. Perekonna ülalpidamine hõlmab tegevust ja varalisi panuseid, mis on perekonna elutingimuste kohaselt vajalikud ühise majapidamise kulude katteks ning kummagi abikaasa ja nende ülalpeetavate laste tavapäraste ning erivajaduste rahuldamiseks ehk perekonna huvides tehtud kulutused (PKS § 16 lg 2). Perekonna ülalpidamisse tuleb panustada nii isikliku tegevusega kui varaliselt. Panusteks on nii töö kui ka vara (PKS § 16 lg 1). Töö ei tähenda siinkohal üksnes sellist tööd, mille eest saadakse palka, vaid PKS § 16 lg 1 ja 2 kohaselt tuleb selle all mõista kõiki töid ja tegevusi, mis on vajalikud perekonna igapäevaseks heaoluks ja eksisteerimiseks. Töö autori arvates on sellisteks töödeks muuhulgas ka koduse majapidamise korrashoid ja laste eest hoolitsemine.

⁷³ J. Rieck. Finland, Rn 11 (viidatud peatüki autorid M.Pöpken, T. Huhtala).

⁷⁴ M. Lampenius. Abielust ja abieluvarast Eestis ja Soomes. Justiitsministeerium. 2008. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/35070>

⁷⁵ F. Kerschner, lk 68

⁷⁶ F. Kerschner, lk 68

⁷⁷ F. Mauch. Übersicht zum Güter- und Erbrecht einiger ausgewählter Staaten. - Zeitschrift für das Notariat in Baden-Württemberg. 2001, 25. Heft 2, Rn 34.

Tihti ongi sellised mitterahalised panused tehtud seoses lastega ehk kulutatud aeg lapsega kodus olemisele, lapse haiguse korral töölt eemalolek jne. Abikaasa, kes selle tõttu ei saa panustada enda isikliku vara suurendamisse on ilmselgelt ebavõrdsemas olukorras kui abikaasa, kes käib tööl edasi või tegeleb ettevõtlusega. Kuigi kodus haiget last hooldavale vanemale on riigi poolt garanteeritud töövõimetushüvitis (RaKS § 54 lg 1 p 1 märgiga 1) ei kompenseeri see saamata jäänud töötasu täies ulatuses.

G. Beitzke on Saksamaal kehtiva varalahususe miinuseks nimetanud asjaolu, et varalahusus kahjustab tihti just seda abikaasat, kes ei tööta või otseselt raha ei teeni, kuid kes oma kaasabi (die Mithilfe) ja kaastöö (die Mitarbeit) läbi kooselus just teise poole teenimist ning töötamist toetab.⁷⁸ Sellised panused aga ei ole hüvitise või kompensatsiooni nõude aluseks pärast abielu lõppemist. Töö autor nõustub selle seisukohaga. Mitterahaline panus perekonna hüvanguks on samuti vajalik ja oluline panus, kuid varalahususe korral seda panusena ei arvestata.

Mitte üksnes mitterahalised panused perekonna hüvanguks, vaid ka teise abikaasa poolt tehtud varalised panuseid võivad tekitada varalahususe korral ebavõrdse olukorra abikaasade vahel. Kõige problemaatilisem varalahususe juures ongi teise poole rahalised panused, mida kuskilt ei nähtu.

Soetatud esemed ja hoiused lähevad sageli tööl käiva abikaasa nimele üksinda, kuigi ka teine abikaasa panustab sellesse näiteks töö, omandi või enda säästudega.⁷⁹ Sellised olukorrad võivad tekkida näiteks siis, kui abikaasad koguvad ühiselt raha suvila või auto ostmiseks. Kinnisasja puhul saab küll kokku leppida, et asi omandatakse kaasomandisse ja abikaasad kantakse kinnistusregistrisse kaasomanikena, kuid võimaluse olemasolu ei tähenda seda, et abikaasad ka alati nõnda talitavad ja kogu oma vara juba abielu jooksul lepinguliselt reguleerivad. Kui abielulised suhted on head, siis ei mõelda reeglina selle peale, kuidas vara lahkuminekul korral õiglaselt jagada. Kui kinnisasja saab omandada kaasomandisse, siis keerulisem on omandada kaasomandisse vallasvara. Näiteks sõiduauto puhul ei ole võimalik registreerida seda mitme omaniku nimele üheaegselt. Sellel abikaasal, kes samuti sõiduki soetamise rahaliselt panustas, kuid kelle nimele sõidukit ei kantud, puuduvad abieluvälistest tulenevad alused panustatud raha tagasinõudmiseks või hüvitamiseks ning

⁷⁸ G. Beitzke, lk 133-134.

⁷⁹ G. Beitzke, lk 133-134.

ta on seetõttu ebavõrdsemas seisus kui abikaasa, kelle nimele eelnimetatud vara registreeritud on.

Sõltumata sellest, et varalahususe korral üldjuhul kompensatsiooni või hüvitise määramist abielu lõppemisel ei toimu, kehtib ka Saksa õiguses põhimõte, et kummagi abikaasa vara range piiritlemine ei tähenda seda, et ei rakenduks õigusest tulenevad muud abielu üldised mõjud. Siia kuulub näiteks ülalpidamise andmise kohustus ja abielulises kooselus olemise kohustus.⁸⁰ Lisaks eeltoodule kehtivad varalahususe korral ka sellised üldised abielulise kooselu kohustused nagu ühise eluaseme ja majapidamisesemete kaasvaldus, abielupoole õigus teha koduse majapidamisega seotud tehinguid⁸¹ ning pensioniõiguste tasaarvestus.⁸²

Sõltumata valitud varasuhtest laienevad kõigile abieludele ka Eestis kehtiva perekonnaseaduse kolmandas peatükis sätestatud abielu üldised õiguslikud tagajärjed.⁸³ Sellised tagajärjed võivad olla nii varalised kui mittevaralised. Mittevaralisteks tagajärgedeks, millised kohalduvad sõltumata valitud varasuhtest on näiteks õigus valida ühine perekonnanimi (PSTS 37 lg 2 p 1), ühise eluaseme kasutusõigus. Varalised tagajärjed abielu kestel on perekonna ülalpidamise kohustus (PKS § 16 lg 1), lahutatud abikaasa ülalpidamine lapse 3.a. saamiseni (PKS § 72), lahutatud abikaasa ülalpidamine juhul, kui lahutatud abikaasa ei suuda ennast ise ülal pidada (PKS § 73 lg 1). Eesti õiguses on küsitav, kas varalahususe korral kehtib ka abikaasa õigus saada osa teise abikaasa pensioniõigustest. Sellise õiguse olemasolu tuleks aktsepteerida varaühisuse ja ka vara juurdekasvu tasaarvestuse korral. Töö autori arvates ei kehti see aga varalahususe puhul.

Eeltoodust tulenevalt on varalahususe korral Eestis ja Saksamaal abikaasade varalised õigused ja kohustused teineteisest täielikult eraldatud. Varalahususe režiim ei võimalda abielu lõppedes arvestada abikaasade mittevaralisi panuseid ning sellistest panustest ei teki hilisemaid nõudeõigusi. Lisaks sellele võib varalahususe korral tekkida ebavõrdne olukord abikaasade vahel siis, kui üks abikaasadest näiteks panustab rahaliselt kinnistu või sõiduki soetamisse, kuid omandatud ese jääb teise abikaasa vara hulka. Erinevalt varaühisusest, mille

⁸⁰ H. Scholz. N. Kleffmann. S. Motzer. Teil B, Rn 102 (viidatud peatüki autor U. Calberg).

⁸¹ D. Schwab, lk 93.

⁸² Lüderitz, lk 138-139

⁸³ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006

korral lahusvara kasutamisel ühisvara huvides on võimalik nõuda hüvitist (PKS § 34 lg 2), ei ole varalahususe korral sellise nõudeõiguse võimalust ette nähtud.

Abikaasade varalisi ja mittevaralisi panuseid võimaldab teatud määral arvestada Austrias ja Soomes kehtiv varalahusus. Austria õiguses on varalahususe korral õigus nõuda nn abielu kasutusvara ning abielu säästude jagamist ning Soome õiguses kehtib varalahusus küll abielu jooksul, kuid abielu lõppedes on abikaasal õigus teatud varaosale.

3.2 Võimalikud kokkulepped teise abikaasa kindlustamiseks

Sõltumata varade eraldatuse printsiibist, on ka varalahususe korral abikaasadel võimalus oma varalisi suhteid reguleerida täiendavalt lepinguliselt.

Kuigi varalahususe korral kuulub vara sellele, kes vara omandas on Saksa õigusosalases kirjanduses tunnustatud ühise omandi tekkimise võimalust abikaasade vahel kokkuleppeliselt.⁸⁴ Eestis kehtiva õiguse kohaselt ei ole keelatud sõlmida kokkuleppeid vara omandamiseks kaasomandisse. Vajadus sellise lepingulise reguleerimise järgi võib tekkida siis, kui näiteks ühise kodu soetamisel mõlemad pooled panustavad rahaliselt, kuid varalahususe korral jääks see ühe või teise abikaasa lahusvarasse. Sellisel juhul oleks mõistlik soetada kinnisasi kaasomandisse, mis annab võimaluse abielu lõppedes kaasomand lõpetada ja asi jagada AÕS § 77 sätete järgi.

Sõltumata sellest, et varalahususe korral ei toimu varade jagamist või vara juurdekasvu tasaarvestamist ei ole Saksa õiguses keelatud abikaasadel sõlmida kokkulepet selle kohta, et abielu lahutamisel maksab üks abikaasa teisele teatud summa hüvitisena.⁸⁵ Ka Eestis kehtivast perekonnaseadusest ei tulene ühtegi alust, mis piiraks või välistaks sellised kokkulepped abikaasade vahel. Seega võivad abikaasad kokku leppida, et lahutuse korral hüvitatakse teisele poolele tema panus teatud summa ulatuses. Saksa õiguses on nimetatud hüvitist lahutuse puhuks. Samas ei ole töö autori arvates keelatud ka kokkulepe abielu jooksul olukordadeks, kus üks abikaasa võõrandab oma vara, mille suhtes teine abikaasa on teinud rahalisi panuseid.

⁸⁴ G. Beitzke, lk 133-134.

⁸⁵ H. Sudhoff. Unternehmensnachfolge. 5. Auflage. München: Verlag C.H.Beck 2005. Teil B I, § 26, Rn 30 (viidatud peatüki autor C. Stenger); G. Beitzke, lk 133-134.

Sellisel juhul võiksid abikaasad kokku leppida, et vara müügist saadavast tulust teatud protsentuaalne osa kuulub teisele abikaasale juba abielu jooksul.

Saksa õiguses on teise abikaasa kindlustamise võimalustena varalahususe korral nimetatud veel elukindlustust, pärimislepingut ja abikaasade vastastikust testamenti. Lisaks sellele on võimalik kindlustada nõrgemat poolt kinkelepingu sõlmimise teel.⁸⁶ Põhimõtteliselt valitseb ka Soomes abikaasade vahel täielik lepinguvabadus. Kinked abikaasade vahel on lubatud, kuid peavad olema registreeritud, et kinkija saaks võlausaldajale tõendada, et vara ei kuulu enam talle.⁸⁷

Elukindlustusleping, pärimisleping ning testament on oma olemuselt korraldused surma puhuks. Seega ei paku need rahaliselt keerulisemas olukorras olevale abikaasale tagatist abielu lahutamise puhuks. Lisaks sellele põhinevad kõik nimetatud kokkulepped ja korraldused vabatahtlikkusel ning sõltuvad seega teise abikaasa heast tahtest. Selliste kokkulepete miinuseks on asjaolu, et peaaegu neid kõiki on võimalik lõpetada või muuta. Abielu purunemisel ei ole kumbki pool huvitatud teisele vabatahtlikkuse alusel kompensatsiooni maksmisest. Elukindlustuslepingutes on soodustatud ehk hüvitise saamiseks õigustatud isikuid võimalik igal ajal muuta. Abikaasade vastastikune testament abielu lõppedes on nagunii kehtetu. Seega erilist kindlusetunnet tuleviku suhtes varalahusus vähem teenivale abikaasale just kaasa ei too. Erandiks on siinkohal kinkeleping.

Kui üks abikaasa on teisele midagi kinkinud, siis kinkelepingust taganemine Eesti õiguse kohaselt on võimalik üksnes erandjuhtudel. Kinkelepingust taganemise aluseks on kingisaaja jäme tänamatus kinkija enda või tema lähedase suhtes, samuti asjaolu, et kinkija on sattunud majanduslikult sellisesse olukorda, milles ta ei suuda ennast üleval pidada ning juhul kui kingisaaja jätab õigustamatult täitmata kinkega seotud tingimuse (VÕS § 267 lg 1, 2, 3). Lisaks eeltoodule on kinkelepingust loobumine piiratud tähtajaga. Kinkelepingust võib taganeda 1.a. jooksul alates taganemise alustest teadasaamisest (VÕS § 270 lg 1).

Soomes võivad abikaasad omavahel sõlmida ka lepinguid majapidamistööde teostamisega seoses. Sellist lepingut aga käsitatakse kui ülalpidamise lepingut ning kui lepingus pole kokku lepitud konkreetset tasu, siis ei saa tasu maksmata jätmise korral esitada hagi kohtule.⁸⁸ Selline

⁸⁶ G. Beitzke, lk 133-134

⁸⁷ J. Rieck. Finland, Rn 12 (viidatud peatüki autorid M.Pöpken, T. Huhtala).

⁸⁸ J. Rieck. Finland, Rn 11 (viidatud peatüki autorid M.Pöpken, T. Huhtala).

leping omab tähendust abielu kestel ja siis, kui üks abikaasadest tööl ei käi ning seetõttu sissetulekut ei saa. Kodus olev abikaasa panustabki sellega, et hoolitseb majapidamise korrashoiu eest. On üsna mõistlik, et sellisel juhul tööl käiv ja teeniv abikaasa loovutab mingi osa sissetulekust teisele abikaasale. Eeltoodu aga põhineb ikkagi vabatahtlikkusel ja tööl käivat abikaasat ei saa sundida teisele poolele majapidamistööde eest tasu maksma.

Ka Eestis ei ole põhimõtteliselt keelatud selliste kokkulepete sõlmimine. Selline kokkulepe ei saa olla aga tööleping töölepingu seaduse mõttes, sest abikaasade vahel ei valitse tööandja ja töövõtja vahelised suhted. Pigem sarnaneb see ülalpidamise andmise kokkuleppele. Reeglina on tegemist nn. vaikiva lepinguga või suuliselt sõlmitud lepinguga, mis toimib iseenesest ja vabatahtlikkuse alusel. Seega sõltub selline leping teise poole suvast ja heast tahtest. Teisele poolele antava rahalise toetuse suurus sõltub samuti andjast ning kokkulepe kehtib reeglina niikaua, kuni poolte vahel valitsevad head suhted. Nõudeõigusi sellised vaikivad kokkulepped kaasa ei too ja seega mitteteeniva abikaasa varanduslikku positsiooni see ei kaitse.

Saksa õigusteadlaste poolt on tihti on arutatud ka seda, kas isiklikult mitteteenival abikaasal peaks olema õigus pidevalt osa saada teeniva abikaasa sissetulekust. Küsimus on oluline eelkõige võlausaldajate jaoks ning küsimuse aluseks on kaudselt ülalpidamiskohustuse nõue sissetulekut saava abikaasa vastu. Selle seisukoha oponendid ütlevad, et sellist õigust pole. Pooldajad jällegi vaidlevad sellele vastu ning väidavad, et mitteteeniv abikaasa panustabki kaastöoga kodus majapidamises ja kogu abielulise kooseksisteerimise läbi. Seadusandja aktsepteerib sellist osalemist juurdekasvu tasaarvestuse režiimi puhul, kuid vaevalt see on aktsepteeritav varalahususe korral.⁸⁹

Mitteteeniva abikaasa õigusele saada püsivalt sissetulekut teeniva abikaasa poolt viitab ka Eestis kehtiva perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri. Kui abikaasad on kokku leppinud, et ainult üks tegeleb tulundustegevusega väljaspool kodu ja teine hoolitseb koduse majapidamise ning laste eest ja ei oma seetõttu sissetulekuid või vara, siis on sissetulekut saaval abikaasal kohustus mitteteenivat abikaasat ülal pidada võimaldades talle lisaks majapidamise ning lastega seotud kulutuste katteks ka isiklikuks tarbeks vajalikke summasid. Vajadusel on see ka kohtu teel rahaliselt sissenõutav kohustus.⁹⁰ Töö autori arvates ei vasta sellise õiguse olemasolu tunnustamine varalahususe olemusele ja eesmärgile. Sõltumata varasuhtest ei

⁸⁹ G. Beitzke, lk 135.

⁹⁰ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006.

kaasne abieluga automaatselt ka teise abikaasa ülalpidamise kohustust. Perekonna ülalpidamisse peavad nii töö kui varaga panustama mõlemad abikaasad (PKS § 16 lg 1), seega oleks sellise kohustuse olemasolu tööl käiva abikaasa jaoks liigselt koormav, eriti juhul, kui üks abikaasadest ei soovigi ise sissetulekut hankida. Selline ülalpidamine oleks õigustatud erandjuhtudel, näiteks olukorras, kus abikaasa ei saa tööl käia lapse hooldamise tõttu või tervislikel põhjustel. Varalahususe korral saaks sellise kohustuse täitmine olla sissenõutav üksnes siis, kui selles on kirjalikult kokku lepitud.

Eeltoodust tulenevalt on abikaasadel kokkuleppeliselt võimalus teineteist kindlustada ka varalahususe režiimi korral. Saksa õigusosalases kirjanduses on selliste võimalustena pakutud välja eseme soetmist kaasomandisse, hüvitise maksmise kokkulepet lahutuse puhuks, lisaks sellele elukindlustuslepingut, pärimislepingut, abikaasade vastastikust testamenti ning kinkelepingut. Kõiki eelnimetatud lepingulise reguleerimise võimalused on lubatud ka Eesti õiguses, kuid need ei taga abikaasale kaitset ühetaoliselt. Teistest laiemat kaitset pakuvad eseme soetamine kaasomandisse, hüvitise maksmise kokkulepe lahutuse puhuks ning kinkeleping.

Soomes ja Austrias teise abikaasa kindlustamise vajadust üldjuhul ei teki, sest eelnimetatud riikides kehtib varalahusus teatud eranditega ning ka varalahususe korral on seal võimalik abieluvara või teatud osa sellest jagada.

3.3 Erandid varalahususe üldpõhimõttest

3.3.1 Tehingud perekonna vajaduste rahuldamiseks

Kuna varalahususes lepitakse kokku eelkõige eesmärgiga jääda varalistes suhetes teineteisest eraldatuks ja vältida nii ühise vara kui ühiste kohustuste tekkimist, siis on varalahususe korral kahtlemata üheks probleemküsimuseks solidaarkohustus, mis võib tekkida tehingutest perekonna vajaduste rahuldamiseks. Küsimus seisneb selles, kas varalahususe korral saab eksisteerida ka kohustusi, mille eest abikaasad vastutavad ühiselt.

Kehtiva PKS § 18 lg 1 sätestab, et tehingust, mille abikaasa teeb ühise majapidamise korraldamise või laste huvides või perekonna muude tavapärase vajaduste katmiseks, tekib

abikaasade solidaarkohustus, kui tehingu ulatus ei ületa abikaasade elutingimuste kohast mõistlikku määra. Sellise solidaarkohustuse tekkimine on otseselt seotud perekonna ülalpidamisega, milleks on kohustatud mõlemad abikaasad võrdselt (PKS § 16 lg 1). Ühise kohustuse tekkimist tunnustas juba Balti Eraseadus.

BES § 55 järgi polnud mees kohustatud naise võlgu tunnistama. Erandi selles osas moodustas BES § 56, mille kohaselt mees oli kohustatud tunnistama ja võtma vastutuse naise selliste võlgade eest, mis olid võetud koduse majapidamise huvides. Nimetatud põhimõte tulenes naise õigustest ja kohustustest majapidamises toimetada ehk nn „võtmeõigusest“ (Schlüsselgewalt). See põhimõte kindlustas naisele, et sõltumata varaliste suhete vahekorra, on mees kohustatud vastutama ühise majapidamise huvides võetud kohustuste eest.⁹¹ Selline ühise kohustuse tekkimine kehtib ka mujal Euroopas.

Saksamaal sätestab abikaasade solidaarkohustuse tekkimise BGB § 1357 lg 1, millest tulenevalt on kumbki abikaasa volitatud tegema tehinguid, mis on vajalikud perekonna vajaduste rahuldamiseks. Sellisteks tehinguteks on kumbki abikaasa õigustatud ja kohustatud, kui asjaoludest ei tulene teisiti. BGB § 1357 teenib õiguskäibe kaitse eesmärki. Norm jagab tekkinud kohustuste koorma mõlema abikaasa vahel ning see ei sõltu majapidamise juhtimise volituste ulatusest.⁹²

Lisaks Saksamaale ja Eestile kehtib sarnane põhimõte Austria õiguses, kus varalahususe korral on erandina siiski võimalik ühistes huvides võetud kohustuste korral solidaarvastutus. Ühise majapidamise juhtimises peavad osalema mõlemad abikaasad ning kui abikaasa, kes üksinda majapidamist juhib ja sissetulekuid ei oma, esindab teist abikaasat tehingutes igapäevaste eluliste vajaduste rahuldamiseks.⁹³

Seega tuleneb sissetulekut saava abikaasa kohustus vastutada teise abikaasa võlgade eest mittetöötava abikaasa nn „võtmeõigusest“ ehk õigusest teha majapidamise jaoks vajalikke tehinguid ja kulutusi. Ka pankade praktikas koheldakse abikaasasid solidaarvõlgnikena või vähemalt võlgniku ja käendajana.⁹⁴ Töö autori arvates saab ühe abikaasa poolt võetud laen

⁹¹ L. Leesment. Nõndanimetatud „Schlüsselgewalt“. – Õigus, 1927, nr 3, lk 79.

⁹² F. J. Säcker. R. Rixecker. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 7/1. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck 2010. § 1357, Rn 1 (viidatud peatüki autor A. Roth).

⁹³ R. Süss, G. Ring. Eherecht in Österreich, Rn 48-49 (viidatud peatüki autorid S. Ferrari, M. Koch-Hipp).

⁹⁴ F. Kerschner, lk 68.

olla ühiseks kohustuseks üksnes varaühisuse puhul. Varalahususe korral ei saa igasugune omandatud laen kohustada automaatselt ka teist abikaasat. Pangad saavad laenulepingu osapooltena kaasata abikaasad ühiselt juhul, kui mõlemad sellega nõus on ja avaldavad tahet olla seotud tekkiva kohustusega. Käendaja vastutab küll solidaarselt põhivõlgnikuga (VÕS § 145 lg 1), kuid selline solidaarvastutus saab tekkida mitte abielu, vaid käenduslepingu alusel.

Lisaks eeltoodule vastutavad ka Soomes perekonna ülalpidamise eesmärgil võetud kohustuste eest abikaasad ühiselt.⁹⁵

Abikaasade ühine vastutus ei saa tekkida suvalise tehingu tagajärjel, vaid selle tekkimiseks peavad olema täidetud teatud eeldused. Eestis kehtiva perekonnaseaduse kohaselt peab solidaarkohustuse tekkimiseks olema täidetud kaks tingimust: tehing peab olema tehtud perekonna vajaduste katteks ning see ei tohi ületada abikaasade elutingimuste kohast mõistlikku määra (PKS § 18 lg 1). Selliste tehingute tegemise õigus tuleneb abikaasade vastastikusest esindusõigusest. Abikaasa vastutab teise abikaasa kohustuste täitmise eest niivõrd, kuivõrd abikaasa võib teda esindada või teda oma toimingutega kohustada (PKS § 19).

Ehkki abielu ei too endaga kaasa abikaasade varaliste õiguste ja kohustuste laiaulatuslikku ühiseks muutumist, sätestatakse PKS §-s 18 abikaasade vastastikune esindusõigus teatavates piirides. Eelnimetatud esindusõigus puudutab pereliikmete tavapäraseid eluvajadusi: nt toidu, kütte, valgustuse ning riietuse hankimine, tervishoiuga seotud kulutused, laste hooldamise ja kasvatamise kulud, samuti muud eluvajadused, nagu puhkeaja sisustamine.⁹⁶ Töö autori arvates on toidu, kütte ja laste hooldamise ning kasvatamisega seotud kulutused vaieldamatult perekonna huvides tehtud kulutused. Kui üks abikaasadest aga võtab laenu, et maksta pere puhkusereisi eest, siis tuleb solidaarkohustuse tekkimise alusena kaaluda ka teist olulist tingimust.

Kulutusi saab pidada kohaseks, kui need ei ületa perekonna ülalpidamise kohustuse harilikku ulatust ja abikaasade tavapärastele elutingimustele vastavat mõistlikku määra. Nimetatud mõiste sisu peab täpsustama kohtupraktika.⁹⁷ Perekonna elutingimuste mõistlik määr sõltub

⁹⁵ J. Rieck. Finland, Rn 11 (viidatud peatüki autorid M.Pöpken, T. Huhtala).

⁹⁶ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 7- 8.

⁹⁷ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 8.

sellest, milline oli abikaasade elustandard. Seda saab hinnata perekonna sissetulekute ja väljaminekute järgi.

Saksamaa kohtupraktikas on tõlgendatud BGB §-i 1357 lg 1 sisu ning asutud seisukohale, et laen, mis on võetud maja ehitamiseks ühe abikaasa poolt, ei ole tehing perekonna vajaduste rahuldamiseks ning sellest ei teki abikaasade vahel solidaarkohustust. Nimetatud säte ei hõlma igasugust võetud laenu abikaasa poolt. Laenust saab abikaasadele solidaarkohustus tekkida ikka üksnes siis, kui see oli võetud pere eluliste vajaduste tarbeks. See tingimus ei ole aga täidetud, kui laen on võetud maja ehitamiseks. Seadusandja selgesti väljendatud tahe on BGB §-ga 1357 lg 1 reguleerida selliseid tehinguid, mis on vajalikud perekonna eluliste vajaduste katteks.⁹⁸

Sarnaselt eeltoodud tõlgendustele solidaarvastutusega seoses nimetab ka perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri, et automaatset abikaasade solidaarvastutust loovate kohustuste hulka ei mahu ühekordsed suuremad kapitalimahutused, nt korteri või elumaja soetamine. Nii suurte rahapaigutuste puhul ei saa pidada otstarbekaks solidaarvastutuse tekkimist tõlgendamise ja hinnangute andmise teel, vaid eelistada tuleks kokkulepetega saavutatavat selgust kohe võlasuhte loomise algusest peale, nt peaksid mõlemad abikaasad suurema laenu puhul lepingu sõlmimisel osalema ning algusest peale väljendama oma tahet vastutada solidaarselt. Kuna solidaarvastutus teenib võlausaldaja huve, on laenuandjatel võimalik tehingu tegemisel ise nõuda, et mõlemad abikaasad tehingus osaleksid.⁹⁹ Kuna varalahususe eesmärk on reeglina vältida ühise omandi ja ühiste kohustuste tekkimist, siis saab eeltoodud tõlgendustele tuginedes väita, et juhul kui teine abikaasa ei ole laenulepingu sõlmimisel osalenud ega väljendanud oma tahet olla seotud lepingu alusel tekkiva kohustusega, siis ei ole tegemist solidaarvõlgnikega. Kui üks abikaasadest võtab pangast laenu, et soetada maja, mis varalahususe korral jääb ka tema lahusvarasse, sõltumata sellest, et abikaasad selles majas koos elavad, siis ei saa laenuandja mingil juhul pöörata nõuet teise abikaasa vastu solidaarvastutusele tuginedes.

Kui suuremate laenude puhul, mis on võetud üksnes ühe abikaasa poolt ja teine abikaasa ei ole laenu kaastaotleja ega käendaja, saab eeldada, et varalahususe korral on tegemist laenu võtnud

⁹⁸ LG Aachen. 7. S 233/88, 31.10.1988 = NJW-RR 1989, 710.

⁹⁹ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 8.

abikaasa lahusvarasse kuuluva kohustusega, siis väiksemate laenukohustuste, näiteks krediitkaardiga soetatud laenude puhul ei pruugi see nii olla.

Soome õiguses kehtib põhimõte, et võlausaldaja kaitse ei laiene laenudele, millised on soetatud krediitkaardiga.¹⁰⁰ Seega kuuluvad Soomes krediitkaardiga soetatud laenud samuti kummagi abikaasa lahusvarasse. Selline põhimõte on õigustatud, kuna krediitkaart väljastatakse konkreetsele isikule, teisel abikaasal puudub võimalus kontrollida, milliste kaupade või teenuste soetamiseks krediiti kasutatakse ning seega saavad krediitkaardi kasutamise tagajärjel kohustused tekkida üksnes ühele isikule. Samas on krediitkaardiga tasumisel võimalik hiljem tõendada, milliste konkreetsete asjade eest tasumiseks kaarti krediitkaardi kasutati. Sellest tulenevalt on võimalik tuvastada, kas tehingud tehti perekonna vajaduste huvides või isiklikest huvidest lähtuvalt. Kuna krediitkaardi kasutamisel, samuti erinevate kiiralaenude võtmise tagajärjel tekkivad kohustused on reeglina kõrge intressi ja suhteliselt ebamõistlike tingimustega, siis varalahususe eesmärki arvesse võttes, tuleks siinkohal eitada solidaarkohustuse tekkimist.

Saksamaa kohtupraktikas on perekonna huvides tehtud tehinguna tunnustatud ka ühe abikaasa poolt ostetud hinnalist vitriinkappi, männipuidust kappi ja televiisorit. Köögi- ja elutoamööbel on majapidamises vajalikud esemed. Antud kaasuses oli küll tegemist äärmiselt kallihinnaliste objektidega (vitriinkapi maksumus 5000 marka), kuid esemete omandamise ajal oli abikaasa edukas ärimees ning pere elustandard vastas soetatud mööbli hinnale. Seega tegemist oli perekonna vajadustest tingitud tehingutega ning abikaasadel tekkis solidaarvastutus.¹⁰¹

Kuigi perekonna huvides ning mõistliku määra ulatuses tehtud tehing üldjuhul tekitab abikaasadele ühise kohustuse, ei ole see siiski absoluutne. PKS § 18 lg 1 nimetatud normi näol ei ole tegemist imperatiivse sättega, vaid sõlmitud abieluvaralepingu põhjal võib tehing kohustada ka ainult ühte abikaasadest. Ka võib kumbki abikaasadest piirata või välistada teise abikaasa õigust teha tehinguid, mis looksid kohustuse mõlema abikaasa jaoks. Kolmandate isikute kohta kehtib selline piiramine või välistamine vaid juhul, kui sellekohane märgi oli tehtud abieluvararegistrisse või kui kolmas isik oli tehingu tegemisel piirangust teadlik.¹⁰² Seega saab abieluvaralepinguga teise abikaasa vastutust piirata. Solidaarkohustuse tekkimise

¹⁰⁰ J. Rieck. Finland, Rn 11 (viidatud peatüki autorid M.Pöpken, T. Huhtala).

¹⁰¹ LG Münster 1 S 365/88, 23.11.1988 = NJW-RR 1989, 391.

¹⁰² Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 7-8.

ulatuse võib abieluvaralepingus piirata näiteks teatud rahasummaga, kuid töö autori arvates võimaldab olemasolev regulatsioon abieluvaralepinguga solidaarkohustuse tekkimise üldse välistada. Sellisel juhul jääks kohustuse omandanud abikaasa, sõltumata sellest, et tehing tehti pere vajaduste katteks või muidu perekonna huvides, vastutama tehingu eest ainuisikuliselt. Nii aga võib välja kujuneda olukord, kus pere vajaduste ja ülalpidamise eest hoolitsemine jääb üksnes ühe abikaasa kohustuseks. See aga ei ole kindlasti kooskõlas abielu üldiste eesmärkide ja põhimõtetega.

Võimalus piirata või välistada teise abikaasa õigust teha tehinguid, mille alusel tekib solidaarkohustus on kehtiv ka Saksamaal, kuid teatud eranditega. BGB § 1357 lg 1 alusel võib olemasolevat volitust tehingute tegemiseks piirata või välistada, kui selle piiramiseks või välistamiseks on piisav alus. Lisaks eeltoodule võib kohus selle piirangu nõudmisel tühistada. BGB § 1357 lg 1 nimetatud õigus tehingute tegemiseks perekonna vajaduste katteks ei kehti lahuselu korral.

Seega piirangu kehtestamise eelduseks Saksamaal on piisava aluse olemasolu. Eeltoodust tulenevalt erineb Saksa õigus Eesti omast kehtestades piirangud tehingute tegemiseks perekonna huvides üksnes erandina ning ka siis võib kohus selle piirangu tühistada. Eestis kehtiva perekonnaseaduse kohaselt võib aga volituse eelnimetatud tehingute tegemiseks suvalisel põhjusel, ka ilma põhjuseta välistada. Lisaks sellele on Saksa õiguses säte, mis ütleb, et nimetatud esindusõigus ei kehti lahuselu korral. Eesti õiguses selline säte puudub.

Soomes on võlausaldajale tagatud laiem kaitse ja võlausaldaja võib oma nõude teise abikaasa varale pöörata isegi siis kui võlausaldaja ei teadnud ja ei pidanudki teadma, et abikaasad lahkkelide tõttu juba lahus elavad.¹⁰³ Töö autori arvamus on, et lahuselu korral puuduvad pere ühised vajadused, kuna perekonda kui sellist enam ei eksisteeri. Seega puuduvad eeldused, mille alusel saaks solidaarkohustus tekkida. Perekonna vajaduste hulka kuuluvad ka laste vajadused. Seega on küsitav, kas abikaasade lahuselu korral laste vajaduste rahuldamiseks tehtud tehingute tulemusena tekkiv kohustus on solidaarkohustus või mitte. Üldjuhul on ka lahus elaval vanemal kohustus anda lapsele elatist (PKS § 97 lg 1). Kui üks abikaasadest seda kohustust ei täida ja vastavat nõuet pole esitatud ka kohtusse, siis võiks see erandina kõne alla tulla.

¹⁰³ J. Rieck. Finnland, Rn 11 (viidatud peatüki autorid M.Pöpken, T. Huhtala).

Solidaarkohustuse tekkimist varalahususe puhul tunnustatakse nii Saksamaal, Soomes kui Austrias. Eestis kehtiva perekonnaseaduse järgi peavad solidaarkohustuse tekkimiseks olema täidetud kas olulist tingimust: kohustus peab olema tekkinud seoses perekonna vajaduste rahuldamisega ning see ei tohi ületada perekonna tavapärasele elutingimustele vastavat mõistlikku määra. Eestis kehtivale õigusele tuginedes on siiski küsitav, kas solidaarkohustus saab tekkida ka varalahususe korral. Põhimõtteliselt peaks kõik abielu üldised tagajärjed kehtima ka varalahususe puhul (PKS § 58). Kahtlusi selle kehtivuse osas aga tekitab perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri,¹⁰⁴ mille kohaselt ei ole PKS § 18 lg 1 näol tegemist imperatiivse sättega ning abieluvaralepinguga võib sellest kõrvale kalduda. Varalahusus kui üks abieluvararežiimidest valitakse eesmärgiga vältida ühiste kohustuste tekkimist. Siinkohal tekivad aga erinevad tagajärjed olukordades, kus ühel juhul on varalahusus valitud abiellumisavaldusega ning teisel juhul sõlmitud abieluvaralepinguga. Esimesel juhul kehtib PKS § 18 lg 1, teisel juhul on aga võimalik ühiste kohustuste tekkimine välistada.

Samas sätestab PKS § 18 lg 3, et abikaasad ei või lõikes 1 sätestatust omavahelise kokkuleppega võlausaldaja kahjuks kõrvale kalduda. Töö autori arvates kehtib PKS § 18 lg 3 olukordades, kus solidaarkohustus on juba tekkinud. Olemasolevat kohustust ei saa abikaasade omavahelise kokkuleppega määrata üksnes ühe abikaasa kanda, iseäranis siis, kui üks abikaasadest on varaliselt vähem kindlustatud ja seeläbi saaksid kahjustatud võlausaldaja huvid. Küll aga on võimalik vältida solidaarvastutust tulevikus tekkivate kohustuste osas.

Töö autori arvates on mõlemal abikaasal võrdsed õigused ja võrdsed kohustused ning seetõttu vastutavad mõlemad perekonna ühistes huvides võetud kohustuste eest. Ühise kohustuse tekkimise eitamine seab kahtluse alla perekonna ja abielu mõtte üleüldiselt. Seega kehtib PKS § 18 lg 1 ka varalahususe korral. Nimetatud säte ei käsita üksnes abikaasade ühiseid vajadusi, vaid normiga on hõlmatud ka laste vajadused. Sellise kohustuse tekkimist on võimalik küll vältida abieluvaralepinguga, kui lepingus on sellele sõnaselgelt viidatud. Kui selline punkt lepingus puudub, siis kehtib solidaarkohustus ühistes huvides tehtud tehingute osas ka varalahususe puhul.

¹⁰⁴ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 7-8.

3.3.2 Ühine eluase ja tarbevara

3.3.2.1 Ühise eluaseme mõiste

Perekonna ühiste huvidena ei saa käsitada üksnes rahalisi kulusi toidule, küttele, vaba aja sisustamisele ning lastele. Väga olulist tähtsust perekonna ja abikaasade jaoks omab nende ühine elukoht. Abikaasade ühisele eluasemele tuleneb seadusest teatud kaitse. Kuna varalohutuse korral elavad abikaasad majas või korteris, mis reeglina kuulub ühele abikaasale, siis on ühine eluase ja sinna juurde kuuluv tarbevara ning abikaasade õigused sellele üks keskmiseid probleeme perekonnaõiguses. Et käsitleda abikaasade õigusi ühisele eluasemele varalohutuse puhul, vajab kõigepealt selgitamist ühise eluaseme mõiste.

Perekonna ühise eluasemenä käsitatakse ruumi, kus perekonnaliikmed tavapäraselt elavad (PKS 21). Üldjuhul võib selleks olla maja või korter. Varalohutuse korral kuulub pere ühise eluaseme omandiõigus reeglina ühele abikaasale, kuid ühine eluruum võib olla ka üüritud.

Saksa õiguses tõlgendatakse mõistet abikaasade ühine kodu (die Ehewohnung) laiendavalt. Mõiste hõlmab igasuguseid elamiseks sobivaid kooselu eesmärgil abikaasade poolt asustatud ruume. Ühise kodu mõiste hõlmab isegi neid ruume, mis abikaasade ühiste plaanide kohaselt on mõeldud pere ühiseks eluasemeks, isegi kui need plaanid pole veel realiseerunud.¹⁰⁵ Töö autori arvates on üldjuhul ebamõistlik käsitleda perekonna ühise koduna eluruumi, milles perekond ei ole veel kooselu alustanud. Samas teevad abikaasad ühise kodu loomiseks ettevalmistusi, mis seisnevad nii rahalistes panustes, kui ka isikliku tööga panustamises. Soetatud eluase, isegi kui see kuulub ühe abikaasa lohusvarasse võib olla remonti vajav, millesse panustavad jällegi mõlemad abikaasad. Seega on teatud juhtudel põhjendatud eluruumi käsitlemine pere ühise eluasemenä ka siis, kui sinna pole jõutud veel sisse kolida.

Saksa õiguses on ühise eluruumi mõistega hõlmatud ka kõikvõimalikud ruumid, mis kuuluvad eluaseme juurde, nt abiruumid, kelder, spordisaal, garaaz, aed jne. Selliste ruumide hulka võivad veel kuuluda üksikud ruumid, milles elatakse või ka ainult üks möbleeritud tuba, aiamäake, samuti haagissuvila, vagunelamu, paatmäake või laevakäjut. Oluline tingimus on see, et asja kasutatakse püsivalt elamiseks, mitte ajutiselt viibimise eesmärgil.¹⁰⁶ Seega suvila,

¹⁰⁵ K. H. Johannsen. D. Heinrich. BGB § 1361b, II, Rn 8 (viidatud peatüki autor I.Götz).

¹⁰⁶ K. H. Johannsen. D. Heinrich. BGB § 1361b, II, Rn 9-10 (viidatud peatüki autor I.Götz).

vagunelamu või paatmaja on pere ühiseks eluasemeks üksnes siis, kui seal püsivalt elatakse. Kui perekond elab korteris, kuid nädalavahetusel või suviti viibib suvilas, siis see ei ole käsitatav ühise eluasemena, millele laieneb perekonnaõigusest tulenev kaitse. Kui aga ühise eluasemena kasutatava maja juurde kuulub garaaz, kelder või spordisaal, siis sellised ehitised või ehitise osad kuuluvad perekonna ühise eluaseme juurde.

Ruumid, mida kasutatakse töö või äritegevusega seoses, isegi kui need ei ole ühisest kodust eraldatud, ei kuulu abikaasade ühise kodu hulka.¹⁰⁷ Sellisteks võivad olla majas olevad üksikud ruumid, mida üks abikaasa kasutab elukutsega seoses. Näiteks maalikunstnik, kes teeb tööd kodus ning selle tarvis on üks tuba kohandatud ateljeeks.

Seega pere ühine eluase on ruum või ruumid, kus püsivalt elatakse. Pere ühiseks eluasemeks võivad olla ka laevakajut, haagissuvila või vagunelamu. Määravaks on asjaolu, et seal elatakse ühise perena ning see ei ole ajutine viibimiskoht. Erandina võib pere ühise eluasemena käsitada ka korterit või maja, milles abikaasad veel püsivalt ei ela, kuid mille suhtes on tehtud kulutusi ja ettevalmistusi sinna elama asumise eesmärgil.

3.3.2.2 Tarbevara mõiste

Pere ühine eluase ei ole ainus, mis abikaasade jaoks olulist tähendust omab. Lisaks ühisele eluruumile, koguneb abielu jooksul esemeid ja asju, mida majapidamises ühiselt kasutatakse. Sellised esemed võivad olla ühiselt soetatud mööbel, köögitehnika, nõud, televiisor, pesumasin, voodipesu jne. Sõltumata sellest, kes on asja omanik, ei teki abielu jooksul reeglina küsimusi, kellel on õigus kasutada pesumasinat, tolmuimejat või mikrolaineahju.

Perekonnaseadus nimetab tarbevaraks perekonna eluaseme tavalise sisustuse esemeid, mis kuuluvad abikaasadele ühiselt (PKS § 22 lg 2). Küsitav on, kas tarbevaraks on üksnes mööbel ja köögitehnika või kuulub tarbevara hulka ka näiteks sõiduauto.

Saksa perekonnaõiguses on tarbevaraks üldiselt kõik, mida majapidamises perekonna igapäevases kooselus kasutatakse. Sellised esemed on näiteks mööbel, nõud, köögitehnika, televiisor, raadio, voodipesu, tavaliselt ka muusikainstrumendid, nt klaver. Tarbevara hulka ei

¹⁰⁷ K. H. Johannsen. D. Heinrich. BGB § 1361b, II, Rn 9-10 (viidatud peatüki autor I.Götz).

kuulu abikaasa isiklikud asjad: riided, ehted, samuti esemed, mis on seotud abikaasa elukutsega, nt. õpikud. Ka muusikainstrument ei pruugi olla tarbevara, seda juhul kui näiteks üks abikaasadest on muusik. Auto ja kirjutusmasina tarbevaraks olemine sõltub perekonna elulaadist. Kui näiteks üks abikaasadest on müügiagent ja kasutab autot töö tegemisel, siis ei moodusta auto tarbevara. Sama kehtib siis, kui üks abikaasadest on ajakirjanik ja kasutab töö tegemisel kirjutusmasinat või arvutit. Ilukirjandus ja populaarkirjandus on tarbevara, erialane teaduskirjandus üldjuhul mitte. Väärtuslikud maalid või kunstiga seotud esemed võivad sõltuvalt elustandardist kuuluda samuti tarbevara hulka.¹⁰⁸

Seega tarbevara piiritlemisel omab ühest küljest tähendusest see, kas esemed kuuluvad majapidamise juurde. Mööbel ja majapidamises kasutatav tehnika kuuluvad kodu sisustuse hulka, sest need on igapäevases elus vajalikud. Saksa õiguses võivad kallihinnalised maalid kuuluda kodu sisustuse hulka samamoodi nagu mööbelgi. Maalide koduse sisustuse hulka arvamine sõltub perekonna elustandardist. Töö autori arvates on ka maalide puhul oluline nende kasutamise eesmärk. Kui üks abikaasadest on investeerinud maalidesse eesmärgiga need kunagi hiljem maha müüa ja kasu teenida, siis kindlasti ei ole tegemist tavapärase koduse sisustusega. Varalahususe puhul on siiski küsitav, kas kallihinnalised kunstiteosed saavad olla perekonna ühise eluaseme tavapärase sisustuse esemeteks. Maalid võivad küll kodu kaunistada, kuid nad pole ilmtingimata vajalikud esemed nagu näiteks pesumasin või pliit. Töö autori arvates kuuluvad varalahususe korral maalid ja teised kunstiga seotud esemed sellele abikaasale, kes need omandas.

Soomes on tarbevaraks majapidamisvara, mis kuulub majapidamise juurde, näiteks kodumasinad, mööbel, samuti võib olla selliseks varaks auto. Samuti kuuluvad tarbevara hulka abikaasa või laste isiklike vajaduste rahuldamiseks mõeldud varaesemed.¹⁰⁹

Tarbevara piiritlemisel on oluline ka see, kes ja mis põhjusel asja kasutab. Kui koduse sisustuse hulka kuulub varaese, mida teine abikaasa kasutab töö või kutsetegevusega seoses, siis ei ole tegemist tarbevaraga (nt muusikainstrument või arvuti). Saksa ja Soome õigusosalases kirjanduses on tarbevaraks nimetatud ka sõiduauto. Sõiduauto on kahtlemata oluline ning sõltuvalt perekonna elukohast ka mõnikord hädavajalik tarbeese, kuid see ei mahu kehtivas perekonnaseaduses sätestatud tarbevara mõiste alla. Perekonnaseadus nimetab tarbevaraks

¹⁰⁸ E.M. von Münch. B. Backhaus. Die Scheidung nach neuem Recht. 12. Auflage. Verlag S.H.Beck. 2006, Teil V, 4.

¹⁰⁹ J. Rieck. Finnland, Rn 11 (viidatud peatüki autorid M.Pöphen, T. Huhtala).

perekonna eluaseme tavalise sisustuse esemeid (PKS § 22 lg 2). Kui lähtuda seaduse sõnastusest, siis sõiduauto ei saa olla ühise eluaseme tavalise sisustuse esemeks.

3.3.2.3 Abikaasa õigused seoses ühise eluaseme ja tarbevaraga abielu kestel

Saksa õiguse kohaselt kehtivad varalahususe korral abielu üldised mõjud, millised ei ole varaõigusliku iseloomuga ega seotud varalahususega. Erinevalt mitteabielulises kooselus olevatest isikutest kehtib abikaasade erilise seotuse tõttu kasutusõigus teatud varaesemetele. Üheks selliseks eriliseks seoseks on ühise majapidamise esemed ja abielupaari ühine eluase. Abielulise kooselu kohustusega kaasneb abikaasade ühisele elukohale kaasvaldus ja kasutusõigus, samuti kaasvaldus ja kasutusõigus kõigile majapidamise hulka kuuluvatele esemetele, sõltumata sellest, et üks abikaasa on nende esemete ainuomanik. Mitteomaniku valdusõigus kestab kuni abielu lõppemiseni. Enne abielu lahutamist võib valdaja tahte vastaselt tema valdusõiguse lõpetada üksnes kohtuotsusega.¹¹⁰ Seega ka varalahususe režiimi korral on abikaasad ühise kodu ja majapidamise tarbeesemete kaasvaldajad.¹¹¹

Uusimas Saksa õiguskirjanduses on tunnustatud ka kaasvaldust mitte üksnes pere ühisele eluasemele ja tarbevarale, vaid kõigile teistele ühiselt kasutatavatele esemetele ja asjadele, isegi kui need kuuluvad teisele abikaasale. Seda loetakse n.ö vaikivaks lepinguliseks nõusolekuks kasutusvalduse osas. Kaasvalduse aluseks olevad asjaolud - ühine kasutamine ja ühine kooselu, lõpevad lahuselu korral.¹¹² Seega ei sõltu Saksamaal asja kasutamise õigus sellest, kas tegemist on majapidamise juurde kuuluva tarbevaraga. Kasutamise aluseks on asjaolu, et abikaasad kasutavad seda ühiselt ja elavad koos. Antud tõlgenduse kohaselt puudub vajadus hakata selgitama, kas ühiselt kasutatav vara kuulub ühise majapidamise juurde või mitte.

Austria õiguses kehtib samuti varalahususe korral ühise majapidamise ja kodu sisustuse osas küll kasutusõigus, kuid ei loovutata omandiõigust.¹¹³ Abikaasa, kes varaeseme omandas, jääb

¹¹⁰ K. H. Johannsen. D. Heinrich. BGB § 1414, II, Rn 4-5 (viidatud peatüki autor W. Jaeger).

¹¹¹ G. Beitzke, lk 133-134; H. Scholz. N. Kleffmann. S. Motzer. Teil B, Rn 102 (viidatud peatüki autor U. Calberg).

¹¹² K. H. Johannsen. D. Heinrich. BGB § 1414, II, Rn 4-5 (viidatud peatüki autor W. Jaeger).

¹¹³ F. Kerschner, lk 67.

selle omanikuks nii abielu kestel, kui pärast abielu lõppemist. Mitteamanikust abikaasal on abielu jooksul võrdsed õigused pere ühise eluaseme ja tarbeesemete kasutamiseks, kuid ta ei saa nende omanikuks.

Austrias on abikaasal erandjuhtudel õigus nõuda ühise eluaseme kasutusõigust ka abielu jooksul üksinda kasutamiseks. Seda juhul, kui kooselu teise abikaasaga on muutunud võimatuks näiteks kehalise või vaimse väärkohtlemise tõttu teise abikaasa poolt või teise abikaasa alkoholismi probleemide tõttu.¹¹⁴

Soome õiguses kehtib varalahususe korral põhimõte, et abielu kestel abikaasad otsustavad asju koos. Siiski on perekonnaseadusesse kirjutatud ka teatud käsutusõiguse piiranguid oluliste asjade – näiteks pere ühise kodu ja töövahendite – kaitseks.¹¹⁵ Soomes ei tohi perekonna ühise koduna kasutatavat kinnisasja müüa teise abikaasa nõusolekuta, isegi siis kui see kuulub teise poole lahusvarasse. Ilma nõusolekuta müük on küll kehtiv, kuid selle võib tühistada kohus. Kui kodu on müüdud ja kinnistusraamatusse on kantud uus omanik, siis on kinnistusraamatu kanne kehtiv, kui kinnisasja omandaja käsutuspiirangust ei teadnud ega pidanudki teadma. Abikaasad võivad abieluvaralepinguga käsutuspiirangud välistada.¹¹⁶

Soome õiguses on lisaks pere ühisele eluasemele erilise kaitse all ka vallasvara, milline teenib pere ühiseid huve. Sellist vara võib müüa üksnes teise abikaasa nõusolekul ning nõusolek, mille abikaasa annab sellise vara võõrandamiseks või pantimiseks peab olema vormistatud kirjalikult kahe erapooletu tunnistaja juuresolekul. Kui üks abikaasadest keeldub ilma põhjuseta nõuseolekut andmast, siis võib seda taotleda ka kohtus. Nõusoleku võib anda ka tehingu hilisema heakskiiduga.¹¹⁷

Müümine on rentimisega samaväärne. Seega ei saa ka ilma teise abikaasa nõusolekuta perekonna ühist kodu välja rentida. Pantimise ja muu koormamise puhul ei ole teise abikaasa nõusolek vajalik, kui sellega ei kaasne valduse üleandmist. Nõusolekut ei ole samuti siis vaja, kui müümisega kaasnev vara väärtuse vähenemine on väheoluline. Kui üks abikaasadest on müünud vara käsutuspiirangut rikkudes, siis on teisel abikaasal õigus 3 kuu jooksul nõuda

¹¹⁴ R. Süss, G. Ring. *Eherecht in Österreich*, Rn 44 (viidatud peatüki autorid S. Ferrari, M. Koch-Hipp).

¹¹⁵ M. Lampenius. *Abielust ja abieluvarast Eestis ja Soomes*. Justiitsministeerium. 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/35070>.

¹¹⁶ S. Hügel. *Teil K. III*, 5 Rn 82- 82.9 (viidatud peatüki autor A. Zeiser).

¹¹⁷ J. Rieck. *Finnland*, Rn 11 (viidatud peatüki autor M. Pöphen, T. Huhtala).

teingu tühistamist ja vara tagastamist koos intressidega. Praktikas on selliseid juhtumeid siiski harva.¹¹⁸

Seega abielu jooksul on Saksa, Austria ja Soome õiguses mitteomanikust abikaasal kasutusõigus perekonna ühisele eluasemele ja tarbevarale. Eesti õiguses on teisel abikaasal samuti perekonna ühise eluaseme ja majapidamise juurde kuuluvate esemete suhtes kaasvaldus ja kasutusõigus. Selliste õiguste mittetunnustamise korral ei ole võimalik realiseerida abielulist kooselu. Töö autori arvates ei kehti eelnimetatud õigused nn. visiitabielu puhul. Sellisel juhul ei ela abikaasad igapäevaselt koos ning ühise eluaseme ja ühise tarbevara kasutamiseks puudub nii vajadus kui ka võimalus.

Kooselu jooksul eksisteerinud kaasvalduse õigus kaob ära lahuselu korral.¹¹⁹ Lahuselu korral võib teine abikaasa vajaduse korral kasutada edasi tarbevara, juhul kui selleks on õigustatud huvi (PKS § 22 lg 1), samuti võib üks abikaasadest nõuda endale pere ühise eluaseme kasutusõigust, kuid mitte kauemaks kui abielu lõppemiseni (PKS § 23 lg 1).

3.4 Võimalikud nõuded abielu lõppedes

3.4.1 Abikaasa õigus teatud varaosale

Abielu lõpeb, kui üks abikaasadest sureb või kui abielu lahutatakse (PKS § 63). Abielu lõppemisega lõpevad ka abikaasade vahel kehtestatud varasuhted. Varaühisuse korral abielu lõppedes ühisvara jagatakse abikaasade poolt kokkuleppeliselt või esitatakse vastav hagi kohtule (PKS § 37 lg 1). Vara juurdekasvu tasaarvestuse korral selgitatakse välja mõlema abikaasa soetisvara ja määratakse kindlaks soetisvarade tasaarvestamisest tulenev rahaline nõue (PKS § 46). Eestis kehtiva õiguse kohaselt ei toimu varalahususe korral varade jagamist või juurdekasvu tasaarvestamist.

¹¹⁸ J. Rieck. Finnland, Rn 11 (viidatud peatüki autorid M.Pöpken, T. Huhtala).

¹¹⁹ Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006, lk 8.

Samuti Saksamaal ei toimu pärast lahutust vara jagamist ega vara juurdekasvu tasaarvestust. Teisel abikaasal puudub ka kompensatsiooni nõudmise õigus.¹²⁰ Kui mõlemad abikaasad käivad tööl ja saavad piisavaid sissetulekuid, siis ei omagi see erilist tähendust. Kui aga üks abikaasadest on abielu jooksul pühendunud koduse majapidamise korrashoiule ning laste kasvatamisele ja ei saa seetõttu sissetulekut, võib abielulahutus varalahususe korral jätta mitteteeniva abikaasa rahaliselt keerulisse olukorda. Riikides, kus abikaasade varasuhtena kehtib varalahusus on selliste ebaõiglaste tagajärgede vältimiseks kehtestatud teatud erisused.

Austrias tunnustatakse ka varalahususe korral abielu lõppedes abikaasa õigust teatud varaosale. Lahutuse tulemusena toimub abielu jooksul omandatud vara jagamine ning see ei sõltu reaalsest õiguspositsioonidest ehk asjaolust, kes on vara omanik. Jagamise kriteeriumideks on abikaasade panused, kusjuures majapidamise juhtimine ning laste kasvatamine ja nende eest hoolitsemine on selgesõnaliselt panustena väärtustatud. Jagamisele ei kuulu ettevõtted ning ettevõtte osakud.¹²¹ Põhimõtteliselt sarnaneb Austrias kehtiv varalahusus Eesti ja Saksa õiguses tuntud juurdekasvu tasaarvestusele.

Erinevalt Saksa õigusest ei tähenda aga abielu jooksul soetatud vara jagamine automaatselt seda, et teisele abikaasale kuulub sellest ½, praktikas see küll tihti jaguneb suhtele 50:50. Nagu eelpool öeldud on Austrias väärtustatud koduse majapidamise juhtimine ning laste kasvatamine ning sellest tulenevalt on kohus jaganud abielu säästud ka suhtele 2:1. Seda näiteks juhul, kui üks abikaasadest käis tööl ja tegeles lisaks sellele ka veel koduse majapidamise ning laste kasvatamisega.¹²² Lisaks vara jagamisele jagatakse ka kohustused, mis on tekkinud seoses kasutusvara või säästudega.¹²³ Kuna abielu jooksul valdavad, kasutavad ja käsutavad abikaasad oma vara iseseisvalt, siis on tagatud varalahususe eesmärk - lihtsustatud õiguskäive. Samas on lahutuse korral vähem teenivale või kodusele abikaasale kindlustatud ka varalahususe korral teatud varaosa ning seega ei saa tekkida olukord, kus teine abikaasa jääb täiesti rahatuks. Töö autori arvates on see väga mõistlik. Laste kasvatamine ja majapidamise korraldamine on ka panused. Eestis ja Saksamaal kehtiv õigus aga ei arvesta neid panustena varalahususe korral.

¹²⁰ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil IV, 4.

¹²¹ F. Kerschner, lk 68

¹²² R. Süß, G. Ring. Eherecht in Österreich, Rn 122 (viidatud peatüki autorid S. Ferrari, M. Koch-Hipp).

¹²³ R. Süß, G. Ring. Eherecht in Österreich, Rn 118 (viidatud peatüki autorid S. Ferrari, M. Koch-Hipp).

Ka Soome perekonnaõigus tunnustab abikaasa õigust teise abikaasa teatud varaosale. Selline õigus aga ei mõjuta abikaasade omandisuhteid ja on abielu jooksul peaaegu nähtamatu. Aktuaalseks muutub see peale abielu lõppemist. Pärast seda on vähem vara omaval abikaasal õigus nõuda teatud osa hüvitamist. Abikaasa õigus teatud varaosale hõlmab kogu vara, mitte üksnes võimalikku juurdekasvu abielu jooksul. Abikaasa õigust teatud osale tuleb rangelt eristada ühisest omandist. See ei moodusta ühist omandit. See on abieluväline asjaõiguslik nõue.¹²⁴

Soomes lähtutakse abielu lahutamisel sõltumata sellest, et abikaasade vahel kehtib varalahusus printsiibist, et vähem omav pool ei satuks majanduslikku kitsikusse, mida on abielulahutust puudutavate sätete määramisel arvestatud.¹²⁵ Varaosa hüvitamiseks kohustatud pool võib valida, kas ta annab abikaasale üle kindlad varaesemed või täidab kohustuse rahamaksmise teel.¹²⁶ Töö autori arvates on nii tagatud teatud kaitse ka rohkem teenivale või sissetulekut saavale abikaasale, kes ei pea lahutuse korral loobuma temale olulisest varaesemest ning võib ise otsustada, mil viisil ta teisele poole tema osa üle annab.

Abikaasa õigus teatud varaosale Soomes kehtiva seaduse järgi ei hõlma teise abikaasa erivara, mis on saadud selle erilise omandamise viisi tõttu, näiteks pärandina või kinkelepingu teel. Ülejäänud vara osas kehtib põhimõte, et teisele abikaasale kuulub pärast lahutamist $\frac{1}{2}$.¹²⁷

Saksamaal varalahususe režiimis elanud abikaasal puudub õigus esitada nõudeid abieluvaraõiguslike normide alusel. Abikaasal on abielu nurjumise korral õigus hüvitisenõudeid esitada üksnes võlaõiguse ning asjaõiguse sätete alusel.¹²⁸ Samas on aga Saksamaal mittetöötaval abikaasal sõltumata varalahususest õigus nõuda pensioniõiguste tasaarvestust (BGB § 1587).

Seega Austrias ja Soomes on varalahususe reguleerimisel lähtunud seadusandja abielu üldistest põhimõtetest ning selgelt väärtustanud ka koduse abielupoole mittevaralisi panuseid. Eestis ja Saksamaal selliseid panuseid ei arvestata ning seetõttu ei eksisteeri vara jagamise ega

¹²⁴ J. Rieck. Finland, Rn 11 (viidatud peatüki autorid M.Pöpken, T. Huhtala).

¹²⁵ M. Lampenius. Abielust ja abieluvarast Eestis ja Soomes. Justiitsministeerium. 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/35070>.

¹²⁶ R. Süß, G. Ring. Eherecht in Finnland, Rn 18 (viidatud peatüki autor K-F von Knorre).

¹²⁷ R. Süß, G. Ring. Eherecht in Finnland, Rn 17-18 (viidatud peatüki autor K-F von Knorre).

¹²⁸ H. Scholz. N. Kleffmann. S. Motzer. Teil B, Rn 102 (viidatud peatüki autor U. Calberg).

hüvitisenõudeid. Erandina on Saksamaal õigus nõuda ka varalahususe korral pensioniõiguste tasaarvestamist, töö autori arvates Eestis kehtiv seadus varalahususe korral sellist nõuet ei tunnusta.

3.4.2 Võimalikud hüvitise nõuded

Kui seaduse tasandil on õigussuhted reguleeritud puudulikult või ei vasta need ühiskonnaliikmete sisemisele õiglustundele, peab inimestevahelisi suhteid reguleerima kohtupraktika. Eestis ja Saksamaal ei ole küll kõrgema astme kohus võrdväärne seadusandjaga, kuid kohtuotsused omavad teatud kaalu õigusnormide tõlgendamisel ja kohaldamisel.

Nii on näiteks Saksamaa liidukohus abikaasade varasuhetes varalahususe korral tunnustanud hüvitisenõude olemasolu ning tuginenud seejuures ühinguõiguse põhimõtetele. Saksamaa liidukohus on korduvalt selgitanud, et abikaasade tehtud valik õigussuhte osas on abieluvaraõiguslike suhetega hõlmatud ja hüvitisenõuded ei tohi läbi suurejoonelise tunnustamise õõnestada abikaasade poolt valitud varasuhte põhimõtteid. Seetõttu tuleb ka rahaline toetus varalahususe kui ühe varareziimi puhul üksnes erandina ühingu põhimõtetele tuginedes kõne alla. Sellise nõude tunnustamine saab toimuda üksnes väga põhjaliku kaalumise tagajärjel. Kindlasti ei tohiks aga selline nõudeõigus arvestades hüvitise eesmärki ja abikaasade esialgset tahet muutuda juurdekasvu tasaarvestuse sarnaseks nõudeks. Kohtupraktika on püstitanud nõude eeldusena järgmised kriteeriumid: abielu kestus, panustatud soorituste ulatus ja iseloom, vara kasv, partnerite sissetulekud ja varad, poolte vanus lahutuse hetkeks, jne. Eriti oluliseks on kohus nimetanud abielu kestust.¹²⁹ Töö autori arvates on kohtu poolt selliste erandite tegemine põhjendatud. Kui üks abikaasadest on kogu abielu jooksul tegelenud koduse majapidamise korraldamisega ning jäänud seetõttu ilma võimalusest saada sissetulekut, siis peale 25 või rohkem aastat kestnud abielu on üsna keeruline leida tasuvat töökohta või hakata omandama elukutset. Sõltumata sellest, kuipalju kumbki abielu jooksul teenis ei tohiks jääda teine abikaasa pärast abielu lõppemist varaliselt keerulisse olukorda või üldse varatuks. Aastatepikkune vastastikune emotsionaalne toetus ja

¹²⁹ H. Scholz, N. Kleffmann, S. Motzer. Teil C, Rn 92-94 (viidatud peatüki autor G. Uecker).

abi ei ole küll rahas mõõdetavad väärtused, kuid võivad olla aluseks mõistliku hüvitise määramisele.

Nagu eelpool öeldud on Saksamaa liidukohus tunnustanud erandina ebasoodsamas olukorras oleva abikaasa õigust teatud varaosale, sõltumata sellest, et abikaasa vara omanik ei ole. Siiski on liidukohus selliste nn vaikivate ühingulepingute tunnustamisel täna väga ettevaatlik. Selline leping on tunnustatav üksnes siis, kui abielulise kooselu teostumise eesmärki ühiselt taotletakse. Ühiste säästude kasutamisest parema elustandardi saavutamiseks (auto või maja ost) ei piisa ühingulepingu olemasolu tunnustamiseks, sest see on käsitatav abielulise kooselu teostamisena. Koostöö (die Mitarbeit), mida abielulises kooselus vastastikuse koostöökohustuse raamides tehakse, isegi kui see on seotud teise poole elukutse või ettevõttega, ei ole kvalifitseeritav nn. sisemise ettevõtteks (die Innengesellschaft). Näiteks praktiseeriva arsti abikaasa, kes abistab arstist abikaasat haigete vastuvõtul, ei saa selle tõttu abielu lahutamisel ühinguõiguslikke nõudeid maksma panna. Seevastu ühine töö ühises ettevõttes või kui abikaasad tegutsevad ühisel elukutsel, näiteks kui mõlemad on praktiseerivad arstid või advokaadid või peavad ühist hotelli - sellisel juhul saab öelda, et tegemist on nn. sisemise ettevõttega, mis annab sõltumata sellest, et abikaasade vahel kehtib varasuhtena varalahusus, õiguse ühinguõigusliku nõude tunnustamiseks. Ühinguõiguse põhimõtetele on võimalik tugineda ka siis kui ühiselt rajatud ja juhitud ettevõtte on loodud perekonna ülalpidamise eesmärgil.¹³⁰ Seega abikaasa abistamine tema tööülesannete täitmisel, isegi kui see on pideva iseloomuga, ei ole argument ühinguõiguse sätete kohaldamisel ning hüvitise määramisel. Kui abikaasad loovad ühise praksise või ettevõtte, siis faktiliselt ongi tegemist koostööpartneritega väljaspool abielu. Abikaasad võivad olla küll mõlemad ettevõtte osanikeks, aktsionärideks või omanikeks, kuid alati ei pruugi varalised suhted selliselt reguleeritud olla, seda ka praktilistel põhjustel. Näiteks seetõttu, et naine on mõnda aega kodune ja tegeleb laste kasvatamisega ning ei saa teatud ajavahemikul aktiivselt ühingu tegevusest osa võtta, kuid tema panus ettevõtte arengusse kogu abielu jooksul on siiski oluline. Sellisel juhul on abielu lõppemisel põhjendatud teisele abikaasale tema osa kompenseerimine.

Alati ei pea aga nõude tekkimise aluseks olema tingimata ühine ettevõtlus. Tihti tehakse abielu jooksul erinevaid rahalisi panuseid teise abikaasa vara parendamiseks või soetamiseks. Sellises rahaliste panuste või maksete teel suureneb ühe abikaasa varaosa teise abikaasa vara arvel. Näiteks juhul, kui abikaasa võimaldab teisel abikaasal sisustada oma praksise loovutades selle

¹³⁰ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil IV, 4.

jaoks oma säästud või kui üks abikaasa teeb ühise kodu soetamiseks märkimisväärse sissemakse, kuid maja kantakse kinnistusregistrisse teise abikaasa nimele.¹³¹

Ka sellistel juhtudel on Saksa kohtupraktika tunnustanud nõudeõigust rahalisele hüvitisele (Finanzausgleich) ning tuginenud sealjuures hea usu põhimõttele. Selline rahaline panus teenib ühise tuleviku kindlustamise eesmärgi. Kui abielu vastupidiselt ootustele laguneb, siis võiks põhimõtteliselt raha kuuluda tagastamisele hea usu põhimõtte kohaselt. Sellise printsiibi rakendamisse tuleb aga suhtuda ettevaatlikult. Kindlasti ei kuulu pärast lahutust tagastamisele kõik rahalised panused. Näiteks ei kuulu tagastamisele väiksemad rahalised panused, mida saab käsitada perekonna ülalpidamiskohustuse teostamisena. Olenevalt abikaasade elustandardist võivad siia kuuluda ka kallihinnalised kingitused ja suuremate rahasummade loovutamine teisele poolele. Üldjuhul kingitused ei kuulu tagastamisele. Kinkelepingut on võimalik tühistada juhul kui kingi saaja on kinkija lähedase suhtes pannud toime raske kuriteo või näidanud üles jämedat tänamatust. Asjaolu, et abikaasad on lahutatud ei ole kinkelepingu tühistamise aluseks. On küsitav, kas kingi saaja poolset abielurikkumist lähtuvalt süüpehõimõttest saaks käsitada jämeda tänamatusena.¹³²

Kui üks abikaasa on teisele midagi kinkinud, siis kinkelepingust taganemine Eesti õiguse kohaselt on võimalik üksnes erandjuhtudel ning taganemisõigus on piiratud kindla tähtajaga (VÕS § 267 lg 1, 2, 3). Abielurikkumise käsitlemine jämeda tänamatusena on töö autori arvates võimalik. Abielurikkumise ilmsikstulekul võib aga taganemiseks kehtestatud tähtaeg möödunud olla.

Eestis kehtiva õiguse kohaselt ei ole varalahususe korral abikaasadel võimalik esitada abieluõigusest tulenevaid hüvitisenõudeid. Küsitav on, kas nõuete esitamine oleks võimalik näiteks seltsingulepingu sätetele tuginedes. Seltsingulepinguga kohustuvad kaks või enam isikut tegutsema ühise eesmärgi saavutamiseks, aidates sellele kaasa lepinguga määratud viisil, eelkõige panuste tegemisega (VÕS § 580 lg 1). Riigikohtu praktikas on seltsingulepingu sätteid rakendatud mitteabielulise kooselu jooksul tekkinud vara jagamisel.¹³³ Kui mitteabielulise kooselu jooksul tekkinud vara on võimalik lugeda seltsingu varaks, kuid varalahususe korral abikaasadel ei teki mingisuguseid varalisi seoseid, siis on varalahususe

¹³¹ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil IV, 4.

¹³² E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil IV, 4.

¹³³ RKTKo 28.01.1988, 3-2-1-5-98.

režiimis elavad abikaasad vähem kaitstud, kui kooselupartnerid, kes on jätnud abielu sõlmimata ainuüksi seetõttu, et nad pole soovinud oma suhtele õiguslikke tagajärgi. Seltsingulepingu sätete rakendamise vastu varalahususe korral räägib asjaolu, et seltsinglaste panused lähevad seltsinglaste ühisomandisse (VÕS § 589 lg 1). Varalahususe eesmärgiks on aga ühisomandi vältimine. Kui seadusandja on abikaasadele andnud võimaluse reguleerida ise oma varasuhteid ja jääda varalistes suhetes teineteisest eraldatuks, siis tuleks abikaasade soovi ka aktsepteerida. Vastasel juhul on seatud kahtluse alla õiguskindluse põhimõte. Seega töö autori arvates ei saa Eestis kehtiva õiguse kohaselt rakendada varalahususe korral abikaasadele seltsingulepingust tulenevaid õiguslikke tagajärgi, kuid kaalumisele võiks tulla nõuded lepinguväliste võlasuhete alusel.

3.4.3 Nõuded lepinguväliste võlasuhete alusel

Varalahususe valik varasuhte liigina on Eestis kasvanud järsult viimase kahe aastaga, seega hetkel veel kohtupraktika selles valdkonnas puudub. Perekonnaseaduses olemasolev regulatsioon varalahususe kohta on üsna napp, seega analoogsete probleemide tekkimisel tuleks kohtul tõenäoliselt rakendada muid võimalikke norme. Küsitav on, kas antud juhul võiks rakendada lepinguväliste võlasuhete reguleerimiseks ettenähtud võlaõigusseaduse sätteid. Kõne alla võiks tulla käsundita asjaajamine.

Käsundita asjaajamine on tegevus, kus üks isik teeb midagi teise isiku kasuks, ilma et viimane oleks talle andnud õigust tegu teha või kohustanud tegu tegema. Asjaajaja tegu võib muuhulgas kujutada endast ka soodustatu varaliste huvide kaitseks tegutsemist¹³⁴

Töö autori arvates võiks varalahususe korral olukorras, kus üks abikaasa on rahaliselt panustanud teise abikaasa vara suurendamisse olla kohaldatavad käsundita asjaajamise sätteid. Kui üks abikaasadest on teinud rahalisi kulutusi oma lahusvara arvel ning teise abikaasa hüvanguks, näiteks tasunud teise abikaasa lahusvarasse kuuluva kinnisasjaga seotud laenumaksed, et vältida kinnisasja sundmüüki või tasunud kinnisasjaga seotud riiklikud maksud, juhul kui tegemist ei ole pere ühise eluasemega, siis peab olema tagatud võimalus tehtud panuste tagasisaamiseks. Pere ühise eluasemega seotud kulutused on siiski mõlema abikaasa kanda perekonna ülalpidamiskohustusest tulenevalt.

¹³⁴ T. Tampuu. Lepinguväliste võlasuhete õigus. Tallinn: Juura 2007, lk 39.

Eelnimetatud olukorras on tegemist teise isiku soodustamisega ning selliseks soorituseks puudub abikaasal varalahususe korral õigus ja kohustus. Seega võiks tegemist olla käsundita asjaajamisega (VÕS § 1018 lg 1 p 1), mille korral on käsundita asjaajajal õigus nõuda kulutuste hüvitamist (VÕS § 1023 lg 1).

Samuti võiks kõne alla tulla alusetu rikastumise instituut (soorituskondiktsioon). Alusetu rikastumisega on tegemist siis, kui üks isik saab varalist kasu, mis õiguse järgi peaks kuuluma teisele isikule. Isikul, kelle arvelt rikastuti, on õigus nõuda rikastumise teel saadu loovutamist või hüvitamist.¹³⁵ Kui isik on saanud teiselt isikult midagi olemasoleva või tulevase kohustuse täitmisena, võib üleandja saadu saajalt tagasi nõuda, kui kohustust ei ole olemas, kohustust ei teki või kui kohustus langeb hiljem ära (VÕS 1028 lg 1). Rikastumine seisneb, kas millegi saamises, millestki vabanemises või millegi kokkuhoidmises, kas alusetu soorituse, õigustesse lubamatu sekkumise või muul teel. „Saaduks“ võib olla muuhulgas ka omand, valdus, kulutuste kokkuhoidmine või kasu saamine teise isiku arvel.¹³⁶ Praktikas on alusetu rikastumise sätted kohaldatavad eelkõige siis, kui üleantu kuulub tagastamisele lepingu tühisuse tõttu, kuid Riigikohus on tunnustanud selliste nõuete olemasolu ka mitteabielulise kooselu korral. Kui pooled oma varalisi suhteid korteri omandamisel, parendamisel või majandamisel lepinguga ei reguleerinud, võib selleks kulutusi teinud poolel olla teise poole vastu nõue alusetu rikastumise alusel.¹³⁷

Alusetu rikastumise sätted võiksid olla kohaldatavad ka olukordades, kus üks abikaasa panustab rahaliselt maja või sõiduki soetamisse, millised lahutuse korral jääksid teisele abikaasale kui omanikule. Kuna üks abikaasadest on teinud vara soetamiseks rahalisi väljaminekuid ja selle tõttu on teine abikaasa hoidnud kokku konkreetse summa, siis saab väita, et ta on rikastunud konkreetse summa osas. Siiski ei kuulu töö autori arvates tagastamisele rahalised kulutused, mis on käsitatavad perekonna vajaduste rahuldamiseks. Samuti ei saa tagasi nõuda abikaasadevahelisi kingitusi. Kui üks abikaasadest kingib teisele kallihinnalise maali või mõne muu eseme, siis ei saa neid tagasi nõuda ainuüksi sel põhjusel, et abielu lagunes.

¹³⁵ T. Tampuu, lk 59.

¹³⁶ T. Tampuu, lk 59.

¹³⁷ RKTKo 20. 12.2005, 3-2-1-142-05.

Alusetu rikastumise instituudi eesmärgiks on kõrvaldada ebaõiglus, mis tekib juhul, kui üks isik teeb midagi teise isiku heaks, olemata selleks seadusest või tehingust tulenevalt kohustatud. Juhul kui kulutuste tegija ei leppinud soodustatud isikuga kokku selles, et ta teeb kulutusi tasuta, siis oleks tema ilmajätmine hüvitisest ebaõiglane ja vastuolus alusetu rikastumise instituudi eesmärgiga. Seega saab soodustatu rikastumise - kulutuste kokkuhoiu - jätta endale kulutuste tegijale hüvitist maksmata üksnes juhul, kui kulutusi tehti kokkuleppe kohaselt tasuta.¹³⁸ Seega võiks ka varalahususe korral olla põhjendatud teise abikaasa vara soetamiseks või parendamiseks tehtud kulutuste sissenõudmine alusetu rikastumise sätete alusel, kui puudub kokkulepe, et kulutused on tehtud tasuta.

Varalahususe korral ei ole abikaasadel küll õigust esitada nõudeid perekonnaseadusest tulenevate sätete alusel, kuid abikaasad on sellele vaatamata eraõiguse subjektideks sarnaselt mitteabielus olevate isikutega ning neile peavad olema tagatud kõik seadusest tulenevad võimalused oma õiguste kaitseks. Igahel on õigus riigi ja seaduse kaitsele (PS § 13) juhul, kui isiku õigusi on rikutud või koheldud teda ebaõiglaselt. Kui abikaasade varasuhetes kehtib täielik eraldatus ja neid käsitatakse isikutena, kes ei ole teineteisega abielus, siis on töö autori arvates õigus esitada nõudeid käsundita asjaajamise ja alusetu rikastumise sätete alusel, sest selline õigus on tagatud kõigile isikutele, kelle omavahelised suhted ei ole määratletud lepinguga.

3.4.4 Abikaasa õigused seoses ühise eluaseme ja tarbevaraga abielu lõppedes

Abielu lahutamisel kerkivad küsimused ka pere ühise eluaseme ja tarbevaraga seoses. Sageli on juba lahuselu korral ajutised reeglid kehtestatud ning need säilivad ka pärast lahutust, kuid alati ei ole see nii.¹³⁹

Kui abikaasad on ühise kodu kaasomanikud, siis jäävad nad kaasomanikeks ka pärast lahutust. Probleemid tekivad siis, kui pere ühine eluase kuulub teise abikaasa lahusvarasse. Lihtsustatult võiks küsida nii, kas mees võib oma naise ja lapsed ukse taha tõsta.¹⁴⁰

¹³⁸ RKTko 13. 12. 2005, 3-2-1-133-05

¹³⁹ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 2.

¹⁴⁰ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 2.

Saksa õiguses kehtib põhimõte, et kohus võib ühe abikaasa lahusvarasse kuuluva kodu määrata teisele abikaasale, kui see on ilmtingimata vajalik ebaõigluse vältimiseks. Seega üldjuhul peab kohus austama kinnisasjaga seotud omandiõigust, kuid väga erandlikel juhtudel ebaõigluse vältimiseks saab kohus eluaseme määrata ka sellele abikaasale, kes ei ole omanik.¹⁴¹ Ka Eestis kehtiv perekonnaseadus lubab ühe abikaasa ainuomandis oleva perekonna ühise eluasemena kasutatava eluruumi määrata teise abikaasa kasutusse kui see on vajalik ebaõigluse vältimiseks (PKS § 68 lg 2).

Saksa õigusosalases kirjanduses on nimetatud selliseks eriliseks põhjuseks asjaolu, kui lapsed jäävad elama ema juurde, kuid isa on ühise kodu omanik. Arvesse võetakse ka seda, et omanik suudaks suurema vaevata hankida uue elukoha.¹⁴² Töö autori arvates on mõistlik arvestada eluaseme kasutusõiguse määramisel eelkõige laste huve. Kui aga eluaseme omanikust abikaasa on vähem teeniv pool ning laste emal on piisavalt vahendeid uue elukoha hankimiseks, siis tuleks tunnustada eelkõige omandiõigust ning jätta eluase selle omanikule.

Problemaatiline olukord võib tekkida siis, kui pere ühine eluase ja kutse- või äritegevus on omavahel seotud, näiteks põllumajandus- või käsitööstevõtte, arsti- või advokaadipraksise või teiste sarnaste vabakutseliste ettevõtete puhul, milliste eksisteerimise alused on eluasemega väga tugevasti seotud. Sellisel juhul ei saa lahutatud abikaasa, isegi kui laste kasvatamine jääb tema hooleks, eluaset endale jätta. Saksa õiguses on lahendatud probleemi ka nõnda, et kui on võimalik ja asjakohane maja ümber ehitada kaheks erinevaks korteriks, siis on kohtunikul õigus otsustada, et maja tuleb ümber ehitada ning määrata, kelle kanda jäävad ümberehituseks tehtavad kulud.¹⁴³ Töö autori arvates on selline võimalus varalahususe korral üsna kaheldav. Tegemist on väga ulatusliku omandiõiguse riivega. Sellises olukorras tekib vastuolu abielu üldiste põhimõtete ning varalahususe eesmärkide vahel. Abielust tulenevad abikaasadele küll teatud tagatised, kuid eseme omanikul on õigus oma asja vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Varalahususe eesmärgiks on tagada piiranguteta vara kasutamise ja käsutamise õigus ka peale abielu lõppemist. Väga erandlikel juhtudel, näiteks siis, kui lahutatud abikaasa juurde jäävad elama lapsed ja abikaasal ei ole võimalust endale hankida isegi üürikorterit võiks selline võimalus kõne alla tulla.

¹⁴¹ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 2.

¹⁴² E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 2.

¹⁴³ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 2.

Kui pere ühine eluase määratakse sellele abikaasale, kes ei ole maja või korteri omanik, siis ei saa ta kindlasti kinnisasja omanikuks, kohtunik saab rajada abikaasade vahele üürisuhted ja määrata tasumisele kuuluva üüri. Seda on võimalik ka kindla tähtajaga piirata. Kohtunik võib määrata eluaseme teisele abikaasale ka ilma üürisuhteid rajamata, sellisel juhul on tegemist kasutusvaldusega ning siis tuleb reguleerida ka maja eest kulude kandmise kohustus ning otsustada asja omaniku kompensatsiooni saamise küsimus¹⁴⁴

Eestis kehtiv perekonnaseadus sarnaselt Saksa õigusega võimaldab eluaseme määrata teise abikaasa kasutusse. Eluaseme teisele abikaasale määramisel kohus võib, kuid ei pea kehtestama mõistliku tasu eluruumi kasutamise eest (PKS § 68 lg 5). Samuti sätestab PKS § 68 lg 3, et üürisuhte alusel kasutatava eluruumi puhul võib kohus määrata, et mõlema abikaasa sõlmitud üürilepingu täitmist jätkab üürnikuna üks abikaasadest või et ühe abikaasa sõlmitud üürilepingu pooleks üürnikuna saab lepingu sõlminud abikaasa asemel teine abikaasa.

Saksa õiguse kohaselt sellises olukorras, kus abikaasade elukohaks oli üüripind, saab kohtunik määrata, et üürilepingu pooleks jääb edaspidi ainult üks abikaasa. Üürileandja on menetlusosaline ning tal on õigus olla kohtuniku poolt ärakuulatud. Kohtuotsus on siduv ka tema jaoks. Keerulisemaks muutub olukord siis, kui üüritud elukoht on saadud töö või teenistussuhte kaudu.¹⁴⁵ Selline probleem võib kerkida siis, kui üks abikaasadest on näiteks riigiametnik ning riik on temale üürilepingu alusel võimaldanud riigile kuuluva kinnisasja kasutusõiguse.

Saksa õiguses on ka siinkohal võimalik, et kohtunik määrab elukoha sellele abikaasa kasutusse, kes ei ole elukohta saanud seoses tööga. Sellisel juhul peab ta aga kindlasti küsima nõusolekut kinnisasja käsutamiseks õigustatud isikult, samuti tööandjalt või ettevõtte juhilt. Erinevalt tavalisest üürilepingust ei saa sellist üürilepingut kohtunik üürileandja tahte vastaselt muuta.¹⁴⁶ On mõistlik, et abielu kestel ka sellisel juhul on abikaasadel tagatud võrdne kasutuse- ja valdusõigus. Kuid küsitav on selle kasutusõiguse säilitamine pärast abielu lõppemist abikaasale, kes isiklikult ei ole kasutusõigust seoses tööga nimetatud eluasemele saanud. Sellisel viisil saadud eluase on rangelt isiku ja tema tööga seotud privileeg. Abielu lõppedes, eriti siis kui abikaasade vahel kehtis varasuhte liigina varalahusus, peaks sellise eluaseme

¹⁴⁴ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 2.

¹⁴⁵ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 3.

¹⁴⁶ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 3.

kasutusõiguse määramine mitteõigustatud abikaasale olema äärmisel vajadusel rakendatav abinõu.

Lisaks eluasemele tuleb abielu lahutamisel lahendada ka tarbevaraga seotud õigused. Tarbevara jagamisel Saksa õiguses tuleb lähtuda sellest, et esemed, mille kuulumine teisele abikaasale on tõendatud, jäävad asja omanikule. Näiteks kapp, mille naine on kaasavarana toonud oma vanematekodust või pilt, mille mees on omandanud juba lapsena - sellised esemed jäävad nende omanikule ja ei kuulu tarbevara hulka. Ühiselt ostetud asjad (nt. põrandavaip või soetatud köögitehnika) jagab kohus õiglaselt ja otstarbekohaselt.¹⁴⁷

Samad eeldused kehtivad Eesti õiguses. PKS § 69 lg 2 alusel arvatakse eluaseme tavalise sisustuse ese vara jagamise korral abikaasade ühisomandisse, kui ei ole tõendatud ühe abikaasa ainuomandit selle eseme suhtes. Kohus jagab eluaseme tavalise sisustuse esemed õiglaselt ja otstarbekohaselt (PKS § 69 lg 1). Selline põhimõte on töö autori arvates mõistlik. Kui abielu on kestnud aastaid, siis ei ole sageli tagantjärei võimalik kindlaks teha, kumb abikaasast mingi eseme soetas. Küsitav on, kas see kehtib varalahususe korral, sest üldjuhul varalahususe korral ei teki ühisomandit. Töö autori arvates võiks ka varalahususe korral sellised esemed abikaasade vahel olla jagatavad ja siinkohal tuleks arvestada laste huve.

Saksamaal võib kohus erandina nn „vältimatult vajalikud esemed“ määrata ühele abikaasale sõltumata sellest, et need kuuluvad teise abikaasa varasse, seda juhul kui teine abikaasa õigustatult uskus eseme kasutusõiguse püsimisse. Nii näiteks võib kohus pliidi ja pesumasina määrata sellele abikaasale, kes hoolitseb igapäevaselt ka laste eest, sõltumata sellest, et pliit või pesumasin kuuluvad teise abikaasa lahusvarasse. See kehtib aga üksnes erandjuhtudel ning sellise otsuse tegemiseks peab olema täidetud kolm eeldust: ese peab olema vältimatult vajalik, peab olema jätkuv kasutamine mitteomaniku poolt ning mitteomanikul ei ole võimalik sarnast asja ise soetada.¹⁴⁸

Tarbevara määramisel mitteomanikust abikaasale on Saksamaal kehtiva õiguse kohaselt kohtul kaks võimalust: kehtestada abikaasade vahel rendi- või üürileping, mille kohaselt asja enda kasutusse saanu peab maksma üüri. Võimalik on anda ka asi teise abikaasa omandisse, kuid ka

¹⁴⁷ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 4.

¹⁴⁸ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 4.

sellisel juhul tuleb ette näha teisele poolele mõistlik hüvitis. Asja tasuta üleandmine ei ole kummalgi juhul lubatud.¹⁴⁹

Eeltoodust tulenevalt on nii Eesti kui Saksa õiguses ka peale abielu lõppemist tagatud abikaasadele teatud õigused seoses ühise eluaseme ja tarbevaraga. Ühise eluaseme ning tarbevara kasutusõiguse määramine peale abielu lõppemist teisele abikaasale riivab oluliselt vara omanikuks oleva abikaasa omandiõigusi. Eriti tugevalt väljendub see varalahususe puhul, mil asja omanikust abikaasa õigustatult eeldab omandiõigusest tuleneva asja valdamise, kasutamise ja käsutamise õiguse kehtima jäämist. Kuigi kohus võib määrata vara omanikule hüvitise vara kasutamise eest, ei saa omanik siiski käsutada oma vara täies ulatuses. Siiski on erandlikel juhtudel tarbevara ja ühise eluaseme kasutusõiguse määramine teisele abikaasale töö autori arvates õigustatud. Seda näiteks juhul, kui teine abikaasa ei suuda hankida uut eluaset ja tema juurde jäävad elama lapsed. Abikaasa surma korral oleksid lapsed nagunii oma vanema seadusjärgseteks pärijateks (PärS § 13 lg 1), seetõttu võiks neil olla õigus kasutada teise vanema vara ka eluajal. Mõlematel vanematel on laste suhtes võrdsed õigused ja kohustused (PKS § 116 lg 1). Mõlemad vanemad on kohustatud võrdselt panustama lapse ülalpidamisse. Ülalpidamine ei tähenda töö autori arvates üksnes kulutusi toidule ja riieele, vaid vanemad on kohustatud kindlustama lapsele ka normaalsete tingimustega elukoha. Vajadusel võib eluaseme kasutusõiguse piirata kindla tähtajaga.

3.5 Varalahususe mõjud pärimisõigusele

Abielu lõppemisel ühe abikaasa surma tõttu, kerkib alati küsimus ka pärimisõigusest. Üldjuhul on seadusjärgse pärimise korral pärandaja sugulaste kõrval õigustatud pärima ka pärandaja üleelanud abikaasa ning seda sõltumata valitud varasuhtest. Abikaasade varasuhtel on aga seoses pärimisega oluline tähendus.

Abikaasal tekivad partneri surma korral varanduse osas õigused kahel alusel. Kui abielu lõpeb surmaga ja partnerite vahel kehtis varaühisus, siis on teisel abikaasal võimalik esitada nõudmised abikaasade ühisest varast enda osa eraldamiseks. Ülejäänud osa ühisest varast ning surnud abikaasa lahusvara moodustab pärandvara ning sealt saab abikaasa jällegi oma osa,

¹⁴⁹ E.M. von Münch. B. Backhaus. Teil V, 4.

kuna seadus näeb ette abikaasa õiguse olla pärijaks. Seega omavad abielus isiku surma korral tähendust kaks küsimust: keda lugeda abikaasaks ehk millist kooselu tunnustatakse seadusliku abieluna ning millised olid abikaasade varalised suhted.¹⁵⁰ Varalahususe korral ei teki abikaasadele ühist vara, seega ühe abikaasa osa eraldamist teise abikaasa varast ei toimu.

Seadusjärgse pärimise korral, s.t kui ei ole testamendi või pärimislepinguga määratud teisiti pärib abikaasa esimeses järjekorras päriivate lastega võrdse osa, kuid mitte vähem kui $\frac{1}{4}$ (PärS § 16 lg 1 p 1). Teise järjekorra pärijate kõrval ehk pärandja vanemate ja nende alanejate kõrval pärib abikaasa $\frac{1}{2}$ pärandist (PärS § 16 lg 1 p 2). Eestis kehtiva õiguse kohaselt on abikaasal õigus pärida oma abikaasa pärandist eelpoolnimetatud osa sõltumata sellest, milline varasuhe abikaasade vahel kehtis. Oluline seadusjärgse pärimise korral on üksnes see, et abielu ei oleks tühistatud, kehtetuks tunnistatud või lahutatud (PärS § 16 lg 4).

Sarnaselt eeltoodule ei muutu varalahususe korral ka midagi siis, kui abikaasadel on koostatud vastastikune testament või kui varem surnud abikaasa on koostanud testamendi, millega ta kogu vara või mingi osa vara pärijaks on määranud teise abikaasa. Mõlema testamendi kehtivuse eelduseks peavad olema täidetud teatud vorminõuded, kuid pole oluline, milline oli abikaasade poolt valitud varasuhe.

Üldjuhul ei muuda varalahusus midagi ka Saksa pärimisõiguses – üleelanud abikaasa pärib kolme või rohkema lapse kõrval vähemalt $\frac{1}{4}$ abikaasa pärandvarast.¹⁵¹ Vastavalt BGB § 1931 lg 1 pärib üleelanud abikaasa esimese järjekorra pärijate kõrval pärandaja varast $\frac{1}{4}$ ning teise järjekorra pärijate kõrval $\frac{1}{2}$ pärandist. Seega õigus pärida varemsurnud abikaasa varast teatud osa on tagatud nii varaühisuse, varalahususe kui vara juurdekasvu tasaarvestuse korral. Kuid valitud varasuhte liik omab Saksa õiguses siiski teatud kaalu pärandi suuruse osas.

Varalahususe korral sõltub pärandiosa suurus pärandaja laste arvust.¹⁵² Nagu eelpool kirjeldatud on üldjuhul ja seega ka seadusest tuleneva varasuhte ehk juurdekasvu tasaarvestuse korral üleelanud abikaasa seadusest tulenev pärandiosa suurus $\frac{1}{4}$, varalahususe korral pärib aga üleelanud abikaasa ühe lapse kõrval poole pärandist ning kahe lapse kõrval $\frac{1}{3}$

¹⁵⁰ U. Liin. Abikaasa seadusjärgse pärimisõiguse reform Eestis Euroopa arengute taustal. – Juridica 1998, nr 4, lk 174 – 180.

¹⁵¹ G. Beitzke, lk 134.

¹⁵² G. Schlitt. G. Müller. Handbuch Pflichtteilsrecht 1. Auflage. Verlag C.H.Beck 2010, § 11 II, 3, Rn 81.

pärandvarast (BGB § 1931 lg 4). Seega omab varasuhte liik pärimise seisukohalt teatavat tähendust.¹⁵³

BGB § 1931 lg 4 eesmärgiks on üleelanud abikaasa olukorra parandamine. Seadusandja eesmärgiks on, et üleelanud abikaasa oleks varalahususe korral vähemalt samas olukorras nagu ta oleks juurdekasvu tasaarvestuse korral ehk et ta saaks vähemalt selle miinimumi nagu pärandaja lapsedki.¹⁵⁴ Töö autori arvates on sellisel juhul üleelanud abikaasa varalahususe korral pärides võrdne selle abikaasaga, kelle suhtes kehtis juurdekasvu tasaarvestus või varaühisus, juhul kui üleelanud abikaasa pärijateks on lisaks üleelanud abikaasale ka kolm või enam last. Kui varem surnud abikaasa järelt aga pärib lisaks üleelanud abikaasale ainult üks laps, siis on varalahususes elanud abikaasa paremas olukorras kui abikaasa, kelle varasuhetele kohaldus juurdekasvu tasaarvestus või varaühisus. Sõltumata laste arvust on juurdekasvu tasaarvestuse korral üleelanud abikaasale tagatud üksnes $\frac{1}{4}$ pärandvarast. Varalahususe korral aga pärib üleelanud abikaasa ühe lapse kõrval poole pärandist.

Seadusandja eesmärgiks Saksamaal on arvestada sellega, et ka varalahususe korral on üleelanud abikaasa mittevaraline panus pärandaja varasse olemas. Seepärast saab üleelanud abikaasa BGB § 1931 lg 4 kohaselt koos pärandaja lapsega poole pärandist. Eelduseks on see, et ka lapsed pärivad seaduse järgi. Kui pärimine on välistatud pärandist loobumise või pärimiskõlbamatuse tõttu ära langenud, siis neid isikuid seadusjärgsete pärijatena ei arvestata.¹⁵⁵ Seega on Saksa õiguses pärimise korral arvestatud abikaasa mittevaralist panust. Samuti on eelnimetatud regulatsiooni puhul arvesse võetud seda, et varalahususe korral ei ole üleelanud abikaasal õigust nõuda enda osa eraldamist, nii nagu see toimub varaühisuse või juurdekasvu tasaarvestuse korral. Seepärast on töö autori arvates ka põhjendatud varalahususes elanud abikaasale pärandavarast suurema osa tagamine.

Eestis kehtiva pärimisseaduse kohaselt on üleelanud abikaasa osa võrdne lapsega, kuid mitte vähem kui $\frac{1}{4}$ sõltumata valitud varasuhtest. Seega kui arvestada asjaolu, et varaühisuse ja juurdekasvu tasaarvestuse süsteemi korral on üleelanud abikaasal esmalt õigus nõuda enda osa eraldamist ja pärimine toimub surnud abikaasale kuuluvast varaosast, siis on varalahususes

¹⁵³ G. Schotten. C. Schmellenkamp. Das Internationale Privatrecht in der notariellen Praxis. 2. Auflage. München: Verlag C.H.Beck 2007, § 7. II.1 C. Rn 275 – 275B.

¹⁵⁴ F. J. Säcker. R. Rixecker. BGB § 1931, Rn 33 (viidatud peatüki autor D. Leipold).

¹⁵⁵ F. J. Säcker. R. Rixecker. BGB § 1931, Rn 33, 35 (viidatud peatüki autor D. Leipold).

elanud abikaasa Eestis kehtiva õiguse kohaselt vähem kindlustatud kui varaühisuse või juurdekasvu tasaarvestuse režiimi puhul.

Austrias kehtiv pärimisõigus tagab pärandaja laste ja nende järeltulijate kõrval üleelanud abikaasale õiguse pärida $\frac{1}{3}$ pärandvarast. Pärandaja vanemate ja õdede-vendade kõrval on abikaasal õigus saada $\frac{2}{3}$ pärandist. Kui pärandaja õed-vennad on surnud enne pärandajat, siis on üleelanud abikaasal õigus saada ka õdede-vendade ja nende järeltulijate osa. Vanavanemate kõrval on abikaasal õigus saada $\frac{2}{3}$ pärandist ning kui vanavanemad on surnud enne pärandajat, siis ka nende osa. Kõigil teistel juhtudel saab abikaasa kogu pärandi.¹⁵⁶ Austria õiguses puudub vajadus varalahususes elanud abikaasadele kehtestada erisusi pärandvara suuruse osas, sest Austrias on abikaasal abielu lõppedes nagunii õigus teatud varaosale. Võrreldes Eesti ja Saksamaaga, kus abikaasale miinimumina on tagatud $\frac{1}{4}$ pärandvarast, on Austrias abikaasale ette nähtud $\frac{1}{3}$ ehk suurem osa.

Pärandajal on aga alati õigus teatud osa pärijatest pärimisest välistada. Vaatamata sellele on teatud liiki pärijatel õigus nõuda sundosa. Sundosa saamiseks õigustatud isikud on pärandaja lapsed ja vanemad ning abikaasa. Saksamaal on abikaasa sundosa suurus $\frac{1}{2}$ sellest, mille pärija oleks saanud seadusjärgse pärimise korral. Üleelanud abikaasal on õigus nõuda sundosa siis, kui abielu ei olnud lahutatud, tühiseks tunnistatud ega tühistatud ning pärandaja ei olnud esitanud abielu lahutamise või tühistamise avaldust.¹⁵⁷

BGB § 1931 lg 1 puhul on abikaasa sundosa suurus muutumatu ehk $\frac{1}{8}$ pärandavarast. BGB § 1931 lg 4 puhul on abikaasal seadusjärgse pärimise korral õigus saada $\frac{1}{2}$ ühe lapse kõrval ning $\frac{1}{3}$ kahe lapse kõrval, seega oleks sundosa suurus vastavalt $\frac{1}{4}$ ja $\frac{1}{6}$.¹⁵⁸

Austrias on üleelanud abikaasa sundosa suurus $\frac{1}{2}$ pärandvarast, juhul kui ta seadusjärgse pärimise korral oleks saanud terve pärandi. Pärandaja vanemate kõrval on üleelanud abikaasa sundosa suurus $\frac{1}{3}$ ning laste kõrval $\frac{1}{6}$.¹⁵⁹

¹⁵⁶ G. Schlitt. G. Müller. Handbuch Pflichtteilsrecht 1. Auflage 2010. § 15 XI, 3, Rn 378 (viidatud peatüki autor J. Tersteegen).

¹⁵⁷ M. Troll. D. Gebel. M. Jülicher. § 3 Rn 220.

¹⁵⁸ S. Scherer. Münchner Anwaltshandbuch Erbrecht. 3. Auflage München: Verlag C.H.Beck 2010. Teil B, § 29, Rn 219 – 222 (viidatud peatüki autor K. Thoma).

¹⁵⁹ G. Schlitt. G. Müller. § 15 XI, 3, Rn 378 (viidatud peatüki autor J. Tersteegen).

Eestis kehtiva pärimisseaduse kohaselt on abikaasal õigus pärandist ilmajätmise korral nõuda sundosa, mis on pool sellest, mille ta oleks saanud seadusjärgse pärimise korral (PärS § 105 lg 1), kuid sundosa saamise õigus on abikaasal üksnes siis, kui pärandajal oli tema suhtes surma hetkel perekonnaseadusest tulenev kehtiv ülalpidamiskohustus (PärS § 104 lg 1). Kehtiva ülalpidamiskohustuse mõistet seadus ei määratle. Kui pärandaja suhtes oli olemas kehtiv kohtuotsus, millega oli välja mõistetud elatis, siis saab üheselt väita, et tegemist on perekonnaseadusest tuleneva kehtiva ülalpidamiskohustusega. Kuigi mõlemad abikaasad on abielu jooksul kohustatud nii töö kui varaga perekonda ülal pidama on kaheldav, kas PKS §-st 16 lg 1 tulenev kohustus on kehtiv ülalpidamiskohustus, mis oleks aluseks PärS § 104 lg 1 kohaldamisele. Lahutatud abikaasa ülalpidamiskohustus käesoleval juhul samuti kõne alla ei tule, sest sundosa on õigustatud saama üksnes abikaasa.

PärS § 104 eesmärgiks on suurendada märgatavalt testeerimisvabadust ning väärtustada oluliselt isiku õigust teha oma varaga surma puhuks korraldusi.¹⁶⁰ Seega on üleelanud abikaasa poolt sundosa nõudmine pärandist ilmajätmise korral võimalik väga erandlikel juhtudel.

Austria õiguses kehtib põhimõte, et ka varalahususe korral tuleb arvestada abielu esemelist ja õiguslikku garantiid. Seetõttu on üleelanud abikaasale tagatud nii sundosa kui eelosa saamise õigus.¹⁶¹ Lisaks sundosa saamise õigusele on seaduses ettenähtud ka eelosa instituut. Austria õiguses on üleelanud abikaasale ette nähtud kasutusõigus perekonna ühisele eluasemele ning majapidamiseks vajalike tarbeesemetele, kui asjaolud seda nõuavad.¹⁶²

Eestis kehtiva pärimisseadusega on üleelanud abikaasale samuti sarnane õigus ette nähtud. PärS § 17 lg 1 sätestab, et kui pärandaja üleelanud abikaasa pärib koos teise järjekorra pärijatega, saab ta peale pärandiosa eelosana abikaasade ühise kodu tavalise sisustuse esemed. Seega saab abikaasa ühise kodu tavalise sisustuse esemete omanikuks, kuid üksnes siis, kui ta pärib koos teise järjekorra pärijatega ehk koos pärandaja vanemate ja nende alanejatega. Kui abikaasa pärib koos esimese järjekorra pärijatega ehk pärandaja alanejatega, siis sellist õigust ei ole. Lisaks sellele selle saab abikaasa teatud eelduste olemasolul nõuda kasutusõigust perekonna ühisele eluasemele (PärS § 16 lg 3).

¹⁶⁰ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri. Mai 2007.

¹⁶¹ F. Kerschner, lk 66.

¹⁶² G. Schlitt. G. Müller. § 15 XI, 2, Rn 376 (viidatud peatüki autor J. Tersteegen).

Seega varalahusus abikaasa pärimisõiguse seisukohalt midagi ei muuda. Seadusjärgse pärimise korral on abikaasale tagatud miinimumina $\frac{1}{4}$ pärandvarast. Teatud juhtudel on abikaasal õigus nõuda kasutusõiguse seadmist perekonna ühisele eluasemele. Kui abikaasa pärijate hulgast välistatakse, siis on suhteliselt piiratud tema võimalused saada sundosa. Kui üleelanud abikaasale kuuluv vara on vähene või puudub üldse ning ka tema sissetulekuallikad on piiratud, siis varalahususe korral abikaasa surmajärgselt võib üleelanud abikaasa jääda ka täiesti varatuks.

KOKKUVÕTE

Magistritöös tehtud peamised järeldused on esitatud alljärgnevalt.

Varalahususe positiivne ja negatiivne külg taanduvad ühele ja samale asjaolule. Varalahususe varjukülg seisneb selles, et varasuhte lõppemise korral ei ole teisel abikaasal õigust võrdsele varaosale (Gattenanteilsrecht). Samas asjaolus seisneb ka varalahususe väärtus, kui varalahusus ongi kokku lepitud eesmärgiga välistada kompensatsiooni saamise õigus.

Eestis ja Saksamaal on varalahususe korral abikaasade varad, s.h ka varaga seotud kohustused teineteisest täielikult eraldatud. Seega ei võimalda Eesti ja Saksa õiguses kehtiv regulatsioon varalahususe korral arvestada abikaasade varalisi ning mittevaralisi panuseid. Austria ja Soome õiguses on abikaasade varasuhted varalahususe korral teineteisest eraldatud abielu jooksul, kuid nimetatud riikide õigus tunnustab peale abielu lõppemist abikaasa õigust teatud varaosale.

Eestis ja Saksamaal kehtiva varalahususe korral on abikaasad ebavõrdses seisus juhul, kui ühe abikaasa lahusvara väärtus suureneb teise abikaasa panuste arvelt, nt panustab üks abikaasa rahaliselt teise abikaasa kinnisasja ehitamisse või remonti. Samuti ei arvestata panusena koduse majapidamise korraldamist ja laste kasvatamist.

Kehtiva perekonnaseaduse kohaselt on varalahususe tekkimine võimalik kahel viisil – kokkuleppeliselt või seaduse alusel. Kokkuleppeliselt on varalahusust võimalik kehtestada abiellumisavaldusel vastava valiku tegemisega (PKS § 57 lg 1) või abieluvaralepinguga (PKS § 59). Seadusjärgne varalahusus saab tekkida kohtuotsusega. Juhul kui kohtuotsusega lõpetatakse varaühisus (PKS § 36 lg 3) või kohtuotsusega, mille alusel lõpetatakse vara juurdekasvu tasaarvestus (PKS § 45 lg 3), siis hakkab abikaasade suhtes kehtima varalahusus.

Varalahususe korral käsitatakse abikaasasid varalistes suhetes isikutena, kes ei ole teineteisega abielus (PKS § 58). Abielu jooksul on kumbki abikaasa oma vara valdamisel, kasutamisel ja käsutamisel täiesti iseseisev. See kehtib nii enne abielu omandatud vara kui ka abielu jooksul omandatud vara suhtes. Abielu jooksul omandatud kinnisvara (korter, maja, maatükk), aga ka vallasvara (sõiduauto) kuuluvad sellele abielupoolele, kes need omandas, sõltumata omandamise alustest. Samuti muud sissetulekud – palk, dividenditulu, autoriõigustest saadav tulu jne kuuluvad omandajale. Mitte ainult õigused ja sissetulekud, aga ka kohustused

kuuluvad varalahususe korral sellele, kes kohustuse omandas või tekitas. Seega vastutab pangalaenu eest see abikaasa, kes on laenulepingu pooleks.

Abikaasadel on võimalik kokkuleppeliselt teineteist kindlustada ka varalahususe režiimi korral. Saksa õigusosalases kirjanduses on selliste võimalustena pakutud välja eseme soetamist kaasomandisse, hüvitise maksmise kokkulepet lahutuse puhuks, lisaks sellele elukindlustuslepingut, pärimislepingut, abikaasade vastastikust testamenti ning kinkelepingut. Kõiki eelnimetatud lepingulise reguleerimise võimalused on lubatud ka Eesti õiguses, kuid need ei taga abikaasale kaitset ühetaoliselt. Teistest laiemat kaitset pakuvad eseme soetamine kaasoamandisse, hüvitise maksmise kokkulepe lahutuse puhuks ning kinkeleping.

Töö autori arvates on mõlemal abikaasal võrdsed õigused ja võrdsed kohustused ning seetõttu vastutavad mõlemad perekonna ühistes huvides võetud kohustuste eest. Ühise kohustuse tekkimise eitamine seab kahtluse alla perekonna ja abielu mõtte üleüldiselt. Seega kehtib PKS § 18 lg 1 ka varalahususe korral. Nimetatud säte ei käsita üksnes abikaasade ühiseid vajadusi, vaid normiga on hõlmatud ka laste vajadused. Sellise kohustuse tekkimist on võimalik küll vältida abieluvaralepinguga, kui lepingus on sellele sõnaselgelt viidatud. Kui selline punkt lepingus puudub, siis kehtib solidaarkohustus ühistes huvides tehtud tehingute osas ka varalahususe puhul.

Väga olulist tähtsust perekonna ja abikaasade jaoks omab nende ühine elukoht. Abikaasade ühisele eluasemele tuleneb seadusest teatud kaitse. Kuna varalahususe korral elavad abikaasad majas või korteris, mis reeglina kuulub ühele abikaasadest, siis on ühine eluase ja sinna juurde kuuluv tarbevara ning abikaasade õigused sellele üks kesksemaid probleeme.

Abielu jooksul on Saksa, Austria ja Soome õiguses mitteomanikust abikaasal kasutusõigus perekonna ühisele eluasemele ja tarbevarale. Samuti kehtib Eesti õiguses perekonna ühisele eluasemele ja majapidamise juurde kuuluvatele esemetele teise abikaasa kaasvaldus.

Kooselu jooksul eksisteerinud valdamise õigus kaob ära lahuselu korral. Lahuselu korral võib teine abikaasa vajaduse korral kasutada edasi tarbevara, juhul kui selleks on õigustatud huvi (PKS § 22 lg 1), samuti võib üks abikaasadest nõuda endale pere ühise eluaseme kasutusõigust, kuid mitte kauemaks kui abielu lõppemiseni (PKS § 23 lg 1).

Nii Eesti kui Saksa õiguses on ka peale abielu lõppemist tagatud abikaasadele teatud õigused seoses ühise eluaseme ja tarbevaraga. Ühise eluaseme ning tarbevara kasutusõiguse määramine peale abielu lõppemist teisele abikaasale riivab oluliselt vara omanikuks oleva

abikaasa omandiõigusi. Eriti tugevalt väljendub see varalahususe puhul, mil asja omanikust abikaasa õigustatult eeldab omandiõigusest tuleneva asja valdamise, kasutamise ja käsutamise õiguse kehtima jäämist. Kuigi kohus võib määrata vara omanikule hüvitise vara kasutamise eest, ei saa omanik siiski käsutada oma vara täies ulatuses. Siiski on erandlikel juhtudel tarbevara ja ühise eluaseme kasutusõiguse määramine teisele abikaasale töö autori arvates õigustatud. Seda näiteks juhul, kui teine abikaasa ei suuda hankida uut eluaset ja tema juurde jäävad elama lapsed. Abikaasa surma korral oleksid lapsed nagunii oma vanema seadusjärgseteks pärijateks (PärS § 13 lg 1), seetõttu võiks neil olla õigus kasutada teise vanema vara ka eluajal. Mõlematel vanematel on laste suhtes võrdsed õigused ja kohustused (PKS § 116 lg 1). Mõlemad vanemad on kohustatud võrdselt panustama lapse ülalpidamisse. Ülalpidamine ei tähenda töö autori arvates üksnes kulutusi toidule ja riieale, vaid vanemad on kohustatud kindlustama lapsele ka normaalsete tingimustega elukoha. Vajadusel võib eluaseme kasutusõiguse piirata kindla tähtajaga.

Austrias ja Soomes on varalahususe reguleerimisel lähtunud seadusandja abielu üldistest põhimõtetest ning selgelt väärtustanud ka koduse abielpoole panuseid ning seetõttu tunnustatakse abikaasa õigust teatud varaosale peale abielu lõppemist. Eestis ja Saksamaal selliseid panuseid ei arvestata ning seetõttu ei eksisteeri vara jagamise ega hüvitisenõudeid. Erandina on Saksamaal õigus nõuda ka varalahususe korral pensioniõiguste tasaarvestamist, töö autori arvates Eestis kehtiv seadus varalahususe korral sellist nõuet ei tunnusta.

Saksamaa liidukohus on teatud juhtudel tunnustanud hüvitisenõudeid ka varalahususe puhul ning tuginenud sealjuures ühinguõiguse sätetele ning hea usu põhimõttele. Riigikohtu praktikas on rakendatud seltsingulepingu sätteid mitteabielulise kooselu jooksul tekkinud vara jagamisel. Kui mitteabielulise kooselu jooksul tekkinud vara on võimalik lugeda seltsingu varaks, kuid varalahususe korral abikaasadel ei teki mingisuguseid varalisi seoseid, siis on varalahususe režiimis elavad abikaasad vähem kaitstud, kui kooselupartnerid, kes on jätnud abielu sõlmimata ainuüksi seetõttu, et nad pole soovinud oma suhtele õiguslikke tagajärgi. Seltsingulepingu sätete rakendamise vastu varalahususe korral räägib asjaolu, et seltsinglaste panused lähevad seltsinglaste ühisomandisse (VÕS § 589 lg 1). Varalahususe eesmärgiks on aga ühisomandi vältimine. Kui seadusandja on abikaasadele andnud võimaluse reguleerida ise oma varasuhteid ja jääda varalistes suhetes teineteisest eraldatuks, siis tuleks abikaasade soovi ka aktsepteerida. Vastasel juhul on seatud kahtluse alla õiguskindluse põhimõte. Töö autori arvates ei saa Eestis kehtiva õiguse kohaselt rakendada varalahususe korral abikaasadele seltsingulepingust tulenevaid õiguslikke tagajärgi.

Varalahususe korral ei ole abikaasadel küll õigust esitada nõudeid perekonnaseadusest tulenevate sätete alusel, kuid abikaasad on sellele vaatamata eraõiguse subjektideks sarnaselt teiste eraõiguse subjektidega ning neile peavad olema tagatud kõik seadusest tulenevaid võimalused oma õiguste kaitseks. Igaühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele (PS § 13) juhul, kui isiku õigusi on rikutud või koheldud teda ebaõiglaselt. Kui abikaasade varasuhetes kehtib täielik eraldatus ja neid käsitatakse isikutena, kes ei ole teineteisega abielus, siis on töö autori arvates õigus esitada nõudeid käsundita asjaajamise ja alusetu rikastumise sätete alusel, sest selline õigus on tagatud kõigile isikutele, kelle omavahelised suhted ei ole määratletud lepinguga.

Varalahusus abikaasa pärimisõiguse seisukohalt midagi ei muuda. Seadusjärgse pärimise korral on abikaasale tagatud miinimumina $\frac{1}{4}$ pärandvarast. Teatud juhtudel on abikaasal õigus nõuda kasutusõiguse seadmist perekonna ühisele eluasemele. Kui abikaasa pärijate hulgast välistatakse, siis on suhteliselt piiratud tema võimalused saada sundosa. Kui üleelanud abikaasale kuuluv vara on vähene või puudub üldse ning ka tema sissetulekuallikad on piiratud, siis varalahususe korral abikaasa surmajärgselt võib üleelanud abikaasa jääda ka täiesti varatuks.

Töö autori arvates ei vasta Eestis kehtiv varalahusus abielu üldistele eesmärkidele ja põhimõtetele. Varalahususe korral ei ole tagatud abikaasade võrdne kohtlemine ega varaliste õiguste ning kohustuste jaotumine abikaasade vahel õiglaselt. Varalahusus abieluvarasuhtena on sobilik abikaasadele, kes mõlemad tegelevad üksnes sissetuleku hankimisega või nn. visiitabielu korral ning siis, kui perekonnas ei ole lapsi.

Töö autor leiab, et töös püstitatud eesmärk on eelnimetatud järelduste kaudu täidetud.

GÜTERTRENNUNG ALS EHEGÜTERREGIME. ZUSAMMENFASSUNG

Die Ehe ist vor allem ein emotionelles Bündnis, das auf freiem Willen basiert. Die Ehe funktioniert aufgrund gegenseitiger Ehrung und Unterstützung, mit einer Eheschließung entstehen zwischen den Ehepartnern jedoch auch Vermögensverhältnisse, die auf die Ehepartner sowohl während der Ehe als auch nach der Ehe ihre Wirkung ausüben. Die Regelung von Vermögensverhältnissen zwischen den Ehepartnern ist in der Geschichte eine der kompliziertesten Rechtsfragen gewesen.

Da das Privatrecht sich auf Vereinbarungen zwischen Personen unterstützt, und das im Unterschied zum öffentlichen Recht, das nur imperative Normen beinhaltet, wird den Ehepartnern auch durch das Familienrecht die Möglichkeit gegeben, ihre Vermögensverhältnisse vor allem durch Vereinbarungen zu regeln. Die Ehepartner können sowohl während ihrer Ehe als auch nach dem Ende der Ehe das Vermögen durch eine gegenseitige Vereinbarung zu teilen, Vermögensverhältnisse zwischen den Ehepartnern haben jedoch am meisten Gerichtsstreite ausgelöst und Richter stehen häufig vor der Frage, wie das Vermögen zwischen den Partnern gerecht geteilt werden sollte.

Ab dem Inkrafttreten des Familienrechts ist die Anzahl der Ehepartner, die sich bei der Eheschließung für die Gütertrennung entscheiden, hoch gestiegen. In Anbetracht des oben Gesagten und der Tatsache, dass in Estland keine ausführlichen Untersuchungen über die Gütertrennung gemacht worden sind und dass es keine einschlägige Literatur sowie keine genügende Gerichtspraxis gibt, ist das Thema der vorliegenden Magisterarbeit aktuell und braucht behandelt zu werden.

Das Ziel der Magisterarbeit ist es, eine Antwort auf die Frage zu finden, ob durch die Gütertrennung als ein Regime des Ehevermögens eine gerechte Teilung von Vermögen zwischen den Ehepartnern gewährleistet wird.

In den europäischen Ländern wird die Gütertrennung als Ehevermögensregime in Finnland, Österreich und Deutschland angewandt. Da die Gerichtspraxis und die einschlägige Literatur in Estland nicht ausreichend vorliegen, wurde beim Schreiben der Arbeit die entsprechende, dieses Gebiet betreffende Literatur Deutschlands, Finnlands und Österreichs verwendet. Die Gütertrennung, die durch das in Estland geltende Familiengesetz bestimmt ist, ist von den drei obengenannten Staaten vielleicht der Gütertrennung von Deutschland am ähnlichsten. In

Österreich und Finnland hat man auch bei der Gütertrennung in den entsprechenden Regelungen mehr die allgemeinen Ziele berücksichtigt.

Um das gesetzte Ziel zu erreichen, hat die Autorin dieser Arbeit die Analyse- und Vergleichsmethode angewandt. Es wurde das geltende Recht analysiert und mit dem Recht anderer Staaten verglichen, um festzustellen, wie die Gütertrennung in anderen Staaten geregelt ist, und um zu ermitteln, wie Lücken beim Fehlen einer entsprechenden Regelung anderswo ausgefüllt worden sind.

Laut dem in Estland geltenden Recht können Ehevermögensverhältnisse nur zwischen den Ehepartnern entstehen. Obwohl die Frage nach der Möglichkeit der Registrierung von anderen verschiedenen, nichtehelichen Zusammenlebenformen mehrmals an der Tagesordnung gewesen ist, ist es zur Zeit nicht möglich, ein nichteheliches Zusammenleben zu registrieren und aus diesem Grunde erweitern sich die aus dem Eherecht folgenden Folgen nicht auf zusammenlebende Partner. Die primäre Voraussetzung für Entstehung der Gütertrennung als auch der Arten von anderen im Familiengesetz genannten Vermögensverhältnissen ist also die Ehe.

Die Ehe wird geschlossen mit dem Willen, ein dauerndes Bündnis zu schließen und dieser Bund basiert auf einer emotionalen Verbindung zwischen den Partnern. Das Prinzip des unzertrennlichen Bundes oder der Lebenslänglichkeit bedeutet nicht, dass eine Ehe nicht geschieden werden könnte, wenn dies sich als notwendig und unvermeidlich erweisen sollte. Die Vereinbarung der Eheschließung unterscheidet sich ja von anderen Verträgen dadurch, dass die Ehe nicht bis zu irgendeinem festgesetzten Termin geschlossen wird, wie es bei anderen Verträgen der Fall ist.

Die Motive zur Eheschließung können nicht materiell, darunter auch nicht das Ziel zum Erhalten eines Vermögensvorteils sein. Da die Ehe eine gleichberechtigte Zusammenlebensform darstellt, müssen die Rechte und Pflichten, die für Partner als Folge der Eheschließung entstehen, gleichwertig verteilt werden.

Laut dem zur Zeit geltenden Familiengesetz ist es den Ehepartnern in Estland möglich, unter den drei unterschiedlichen Vermögensregimes zu wählen. Bei der Vermögensgemeinschaft werden die während der Vermögensgemeinschaft erworbenen Gegenstände und sonstige Vermögensrechte in das Gemeineigentum der Ehepartner übergehen. Zum Gemeingut wird nicht das getrennte Vermögen von jedem der Ehepartner gezählt, damit werden persönliche

Bedarfsgegenstände des Ehepartners/der Ehepartnerin gemeint, sowie Gegenstände, die vor der Eheschließung erworben und während der Ehe durch unentgeltliche Verfügung, d. h. durch Schenkung oder Erben erhalten wurden. Im allgemeinen verwalten die Ehepartner das Gemeingut gemeinsam, es ist jedoch nicht verboten, auch andersartige Vereinbarungen zu schließen. Bei Teilung des Gemeinguts sind die Anteile der Parteien im allgemeinen Fall gleichwertig.

Bei Regime der Verrechnung der Zunahme des Vermögens verwalten die Ehepartner das Vermögen, das ihnen gehört, wohl gemeinsam, die Zugehörigkeit des Vermögens und der Vermögensrechte wird dadurch jedoch nicht beeinflusst. Das Recht auf Besitz, Benutzung und Verfügung einzelner Gegenstände hat nur der Partner/die Partnerin, der/die der Besitzer/die Besitzerin des Gegenstands ist. Wird die Ehe oder das Vermögensverhältnis zu Ende, dann wird das angeschaffte Vermögen der beiden Ehepartner ermittelt und die geldliche Forderung, die sich aus der Verrechnung der angeschafften Vermögen ergibt, festgestellt. Im Unterschied zur Vermögenstrennung werden die während der Ehe erworbenen Vermögen im Regime der Verrechnung der Vermögenszunahme also kein Gemeingut und beim Ende des Vermögensverhältnisses wird das Vermögen nicht verteilt. Eine geldliche Kompensation im Wert der während der Ehe entstandenen Zunahme ist möglich.

Laut dem geltenden Familiengesetz haben die Ehepartner die Möglichkeit, die Gütertrennung als ein für sie anzuwendendes Vermögensverhältnis zu wählen. Bei der Gütertrennung werden die Ehepartner als in einem Vermögensverhältnis stehende Personen betrachtet, die miteinander nicht verheiratet sind. Für die Ehepartner werden jedoch sonstige eherechtliche Folgen angewandt.

Der positiven und der negativen Seite der Vermögenstrennung liegt also ein und dieselbe Tatsache zugrunde. Die Schattenseite der Gütertrennung besteht darin, dass beim Ende des Vermögensverhältnisses hat der andere Ehepartner kein Recht auf einen gleichwertigen Vermögensanteil (Gattenanteilsrecht). In derselben Tatsache liegt auch der Wert der Gütertrennung, wenn die Gütertrennung mit dem Ziel vereinbart wurde, das Recht auf Erhalt einer Kompensation auszuschließen.

Zugunsten der Gütertrennung sprechen die große Anzahl von Ehescheidungen und lange dauernde, komplizierte und sehr kostspielige Gerichtsverhandlungen, die sich aus der Teilung von Gemeingut ergeben. Die Kritik über die Gütertrennung besteht darin, dass diese dem Wesen der Ehe nicht entspricht und trotz allem vor dem eventuellen einseitigen Mißbrauch des

für Familienleben erforderlichen Vermögens seitens des anderen Ehepartners nicht in genügendem Maße schützt. Das Ziel der Gütertrennung ist die wirtschaftliche Selbständigkeit, sowie die Unabhängigkeit von der anderen Partei. Dieses Ziel wird bei der Gütertrennung in großem Maße realisiert, doch sind der Ansicht der Autorin der Arbeit nach komplizierte und kostspielige Gerichtsstreite nicht ausgeschlossen. Da das Bieten gegenseitiger Hilfe und Unterstützung sowie die gemeinsame Gewährleistung von Ernährung und Wohlsein der Familie die Ziele einer Ehe sind, so entspricht die in Estland geltende Vermögensstrennung der Ansicht der Autorin der Arbeit nach nicht dem Wesen der Ehe.

Laut dem zur Zeit geltenden Familiengesetz kann die Gütertrennung in zweierlei Weisen entstehen – vertraglich oder gesetzlich. Vertraglich kann die Gütertrennung durch die entsprechende Wahl im Eheschließungsantrag oder durch einen Ehevertrag entstehen. Die gesetzliche Gütertrennung kann durch ein Gerichtsurteil entstehen. Wird durch ein Gerichtsurteil oder durch ein solches Gerichtsurteil, aufgrund dessen die Verrechnung der Vermögenszunahme beendet wird, die Gütertrennung beendet, dann wird für die Ehepartner die Gütertrennung gelten.

Die gesetzliche Gütertrennung kann auch in dem Fall eintreten, wenn die Ehepartner in ihrem Ehevertrag die Gütertrennung oder die Verrechnung der Vermögenszunahme ausschließen, aber kein neues Vermögensverhältnis wählen.

Die Gütertrennung im estnischen und deutschen Recht weist zwei Merkmale auf – Dispositivität und die Subsidiarität. Die Gütertrennung entsteht vor allem bei Vorhandensein einer betreffenden Vereinbarung. Im Unterschied zu Estland und Deutschland hat die Gütertrennung in Finnland und Österreich als ein gesetzliches Vermögensverhältnis Gültigkeit. Ein unterschiedliches Vermögensverhältnis kann in einem Ehevertrag vereinbart werden.

Bei der Gütertrennung werden die Ehepartner als in einem Vermögensverhältnis stehende Personen betrachtet, die miteinander nicht verheiratet sind. Während der Ehe ist jeder Ehepartner bei dem Besitzen, der Benutzung und der Verfügung völlig selbständig. Dies gilt sowohl für das vor der Ehe erworbenen Vermögen als auch für das während der Ehe erworbenen Vermögen. Die während der Ehe erworbenen Immobilien (Wohnung, Haus, Grundstück), aber auch die Mobilien (Personenkraftwagen) gehören der Ehepartei, die diese erworben hat, unabhängig von den Erwerbsgrundlagen. Auch sonstige Einkommen – Gehalt, Dividendeneinkommen, Erträge, die aus Autorenrechten erhalten werden usw. gehören dem

Partner, der diese erwirbt. Nicht nur die Rechte und Einkommen, sondern auch die Pflichten gehören bei Gütertrennung der Person, die die Pflicht erworben oder veranlasst hat. Für das Bankdarlehen haftet also der Ehepartner/ die Ehepartnerin, der/die das Bankdarlehen genommen hat.

In Estland und in Deutschland sind die Vermögensrechte und Vermögenspflichten bei Gütertrennung voneinander völlig getrennt. Beim Ende der Ehe ermöglicht das Regime der Gütertrennung nicht unmaterielle Einlagen der Ehepartner zu berücksichtigen und aufgrund derartiger Einlagen werden später keine Forderungsrechte entstehen. Bei Gütertrennung kann zwischen den Ehepartnern eine nicht gleichwertige Situation eintreten, wenn zum Beispiel einer der Ehepartner eine finanzielle Einlage in den Erwerb einer Liegenschaft oder eines Kraftfahrzeugs einsetzt, der erworbene Gegenstand aber im Bestand des Vermögens des anderen Ehepartners bleibt. Im Unterschied zur Gütergemeinschaft, bei der im Fall der Benutzung eines getrennten Vermögens im Interesse des Gemeinguts möglich ist, Eine Kompensation zu fordern, ist bei Gütertrennung kein solches Forderungsrecht vorgesehen.

Durch die in Österreich und Finnland geltende Gütertrennung wird es ermöglicht, materielle und nichtmaterielle Einlagen der Ehepartner einigermaßen zu berücksichtigen. Im österreichischen Recht ist das Recht festgesetzt, bei Gütertrennung Teilung des sog. ehelichen Gebrauchsvermögens und der ehelichen Ersparnisse zu verlangen und im finnischen Recht ist die Gütertrennung wohl während der Ehe gültig, beim Ende der Ehe hat der Ehepartner/die Ehepartnerin das Recht auf einen bestimmten Anteil (Gattenanteilsrecht).

Obwohl bei Gütertrennung der Person gehört, die das Vermögen erworben hat, ist in der deutschen Rechtsliteratur die Möglichkeit der Entstehung eines Miteigentums der Ehepartner auf vertraglichem Wege anerkannt worden. Auch laut dem in Estland geltenden Gesetz ist die Aneignung eines Vermögens in das Miteigentum nicht verboten.

Unabhängig davon, dass bei Gütertrennung keine Vermögensteilung oder Verrechnung der Vermögenszunahme durchgeführt wird, ist es im deutschen Recht den Ehepartnern nicht verboten, darüber eine Vereinbarung zu schließen, das bei Ehescheidung einer der Partner dem anderen als Kompensation einen bestimmten Betrag zu bezahlen.

Im deutschen Recht werden als Möglichkeiten zur Versicherung des anderen Ehepartners bei Gütertrennung noch die Lebensversicherung, der Erbvertrag und das gegenseitige Testament der Ehepartner genannt. Außerdem ist es möglich, die schwächere Partei durch den Abschluß

eines Schenkungsvertrags zu versichern. Grundsätzlich gilt auch in Finnland zwischen den Ehepartnern die völlige Vertragsfreiheit. Schenkungen zwischen den Ehepartnern sind zulässig, aber sie sollen registriert sein, damit der Schenker dem Gläubiger beweisen kann, dass das betreffende Vermögen nicht mehr ihm gehört.

Dem Wesen nach sind der Lebensversicherungsvertrag, der Erbvertrag und das Testament Anordnungen im Fall eines Todes. Also bieten diese dem Ehepartner, dessen finanzielle Lage komplizierter ist, im Fall der Ehescheidung keine Garantie. Außerdem basieren alle genannte Vereinbarungen und Anordnungen auf der Freiwilligkeit und hängen also vom guten Willen des anderen Ehepartners ab. Der Nachteil von derartigen Vereinbarungen ist die Tatsache, dass sie fast alle beendet oder abgeändert werden können. Bei Ende einer Ehe ist keine Partei daran interessiert, aufgrund der Freiwilligkeit der anderen Partei Kompensation zu zahlen. In Lebensversicherungsverträgen können bevorrechtigte Personen oder Personen, die auf die Kompensation das Recht haben, zu jedem Zeitpunkt geändert werden. Das gegenseitige Testament der Ehepartner im Fall vom Ende der Ehe ist sowieso ungültig. Ein besonderes Sicherheitsgefühl für die Zukunft wird die Gütertrennung dem Ehepartner, der weniger verdient, also nicht mit sich bringen. Hier stellt der Schenkungsvertrag eine Ausnahme dar.

Alle Möglichkeiten der obengenannten vertraglichen Regelung sind auch im estnischen Recht zulässig, sie garantieren den Ehepartnern aber keinen gleichartigen Schutz. Einen besseren Schutz als die anderen Möglichkeiten bieten die Anschaffung eines Gegenstandes in das Gemeingut, die Vereinbarung über die Bezahlung einer Kompensation im Fall der Ehescheidung und der Erbvertrag. In Finnland und Österreich wird das Problem der Versicherung des anderen Ehepartners wahrscheinlich nicht entstehen, weil in den obengenannten Staaten die Vermögensstrennung mit bestimmten Ausnahmen gilt und es bei Vermögensstrennung dort möglich ist, das Ehevermögen zu teilen.

Da bei Gütertrennung Vereinbarungen vor allem mit dem Ziel abgeschlossen werden, in den Vermögensverhältnissen voneinander getrennt zu bleiben und dadurch die Entstehung sowohl von einem Gemeingut und von gemeinsamen Pflichten zu vermeiden, so stellt bei Gütertrennung zweifellos die solidarische Pflicht, die sich aus Geschäften zur Befriedigung von Bedürfnissen der Familie ergeben kann, eine problematische Frage dar. Die Frage besteht darin, ob bei Gütertrennung auch solche Pflichten existieren können, für die die Ehepartner gemeinsame Verantwortung tragen.

Die Entstehung einer solidarischen Pflicht auch bei Gütertrennung wird sowohl in Deutschland, Finnland als auch in Österreich anerkannt. Laut dem in Estland geltenden Familiengesetz sollen zur Entstehung einer solidarischen Pflicht zwei wichtige Bedingungen erfüllt sein: die Pflicht soll aus einem zur Befriedigung von Bedürfnissen der Familie durchgeführten Geschäft entstanden sein und sie darf das vernünftige Maß, das den gewöhnlichen Lebensbedingungen der Familie entspricht, nicht überschreiten.

Eine sehr große Bedeutung für die Familie und die Ehepartner haben der gemeinsame Wohnsitz und das zu diesem gehörende Gebrauchsvermögen. Durch das Gesetz wird für den gemeinsamen Wohnsitz und das gemeinsame Gebrauchsvermögen ein bestimmter Schutz festgelegt. Da bei Vermögenstrennung die Ehepartner in einem Haus oder in einer Wohnung wohnen, der oder die in der Regel einem Ehepartner gehört, stellen der gemeinsame Wohnsitz und das dazugehörige Gebrauchsvermögen sowie die Rechte der Ehepartner auf diese eines der wichtigsten Probleme dar.

Im deutschen, österreichischen und finnischen Recht hat der Ehepartner, der nicht der Inhaber ist, während der Ehe das Benutzungsrecht auf den gemeinsamen Wohnsitz und das Gebrauchsvermögen der Familie. Auch im estnischen Recht ist die Mitinhaberschaft auf den gemeinsamen Wohnsitz der Familie und auf die zu dem Haushalt gehörenden Gegenstände festgelegt.

Das Recht auf Mitinhaberschaft, die während des Zusammenlebens existiert hat, wird beim Getrenntleben aufgelöst. Im Falle eines Getrenntlebens kann der andere Ehepartner – wenn nötig – das Gebrauchsvermögen weiter benutzen, wenn dafür ein berechtigtes Interesse besteht, ebenso kann einer der Ehepartner sich das Benutzungsrecht des allgemeinen Wohnsitzes der Familie zu verlangen, aber nicht für länger als bis zum Ende der Ehe.

Zur Bestimmung des Gebrauchsvermögens und des Wohnsitzes dem Ehepartner, der nicht der Inhaber ist, nach dem Ende der Ehe hat das Gericht laut dem in Deutschland geltenden Recht zwei Möglichkeiten: zwischen den Ehepartnern einen Pacht- oder Mietvertrag in Kraft zu setzen, laut dem der Partner, der den Gegenstand in seine Nutzung bekommen hat, Miete zahlen soll. Es ist auch möglich, den Gegenstand in das Eigentum des anderen Ehepartners zu geben, doch ist auch in diesem Fall für die andere Partei eine vernünftige Kompensation vorzusehen. Unentgeltliche Übergabe des Gegenstands ist weder in dem einen, noch in dem anderen Fall nicht zulässig.

In den Staaten, wo die Gütertrennung als Ehevermögensverhältnis gilt, sind die Richter dazu berechtigt, im Fall einer Ehescheidung das Ehevermögen gerecht zu teilen. In Italien zum Beispiel kann ein Richter in Rücksicht auf Befriedigung von Bedürfnissen der Kinder dem Ehepartner, bei dem die Kinder wohnen werden, den Nießbrauch an einem Vermögensanteil des anderen Ehepartners zu geben. In Österreich kann ein Richter bei Ehescheidung, bei Ungültigkeitserklärung oder Annullierung einer Ehe das Gebrauchsvermögen und eheliche Ersparnisse unter den Ehepartnern so zu teilen, wie es gerecht ist. Dies wird mit dem Ziel gemacht, dem geschiedenen Ehepartner den Unterhalt zu gewähren.

Hat ein Ehepartner in Deutschland im Regime der Gütertrennung gewohnt, dann verfügt er über kein Recht, aufgrund der ehevermögensrechtlichen Normen Forderungen zu stellen. Beim Scheitern einer Ehe sind die Ehepartner dazu berechtigt, nur laut dem Schuldrecht und den Bestimmungen des Sachenrechts Kompensationsforderungen zu stellen.

Ehepartner haben wohl kein Recht, Forderungen zu stellen, die sich aus dem Ehegüterrecht ergeben, es ist aber möglich, aufgrund gemeinschaftlicher Prinzipien als Forderungsgrundlage eine geldliche Kompensation zu fordern. Das Bundesgericht in Deutschland hat es mehrmals erklärt, dass die von den Ehepartnern getroffene Wahl bezüglich des Rechtsverhältnisses in ehегüterrechtlichen Verhältnissen enthalten ist und dass Kompensationsforderungen die Grundsätze der von den Ehepartnern gewählten Wahl durch großzügige Anerkennung nicht beeinträchtigen dürfen. Deshalb kommt auch geldliche Unterstützung bei Gütertrennung als bei einem Vermögensregime nur als Ausnahme aufgrund der Prinzipien der Gemeinschaft in Frage.

Die deutsche Gerichtspraxis hat bei Anerkennung des Rechts auf Forderung von geldlichen Kompensationen (vom Finanzausgleich) auch das Prinzip des guten Glaubens als Grundlage genommen. Im estnischen Recht könnten die Bestimmungen des Gemeinschaftsvertrages Anwendung finden.

Der Ansicht der Autorin dieser Arbeit nach könnte bei Gütertrennung in der Situation, in der ein Ehepartner der Zunahme des Vermögens des anderen Ehepartners geldlich beigetragen hat, auch die Bestimmungen für befehllose Geschäftsführung angewandt werden.

Ebenso könnte das Institut des grundlosen Reichwerdens in Frage kommen. Es handelt sich um grundloses Reichwerden, wenn eine Person einen materiellen Nutzen bekommt, der rechtlich einer anderen Person gehören sollte.

Im Fall des Todes des Partners entstehen beim Ehepartner bezüglich des Vermögens Rechte, die auf zwei Grundlagen basieren. Wird die Ehe wegen eines Todes enden und hatten die Ehepartner eine Vermögensgemeinschaft, dann kann der andere Ehepartner Forderungen auf Trennung seines Anteils vom Gemeingut der Ehepartner stellen. Der übrige Anteil des Gemeinguts sowie das getrennte Vermögen des gestorbenen Ehepartners bilden eine Erbeigentum und davon wird der Ehepartner wieder seinen eigenen Anteil bekommen, weil es im Gesetz vorgesehen ist, dass der Ehepartner das Recht hat, als Erbe aufzutreten. Im Fall des Todes einer verheirateten Person sind also zwei Fragen von Bedeutung: wer gilt als Ehepartner oder welches Zusammenleben wird als gesetzliche Ehe anerkannt und welche Vermögensverhältnisse haben die Ehepartner gehabt. Bei Vermögenstrennung wird bei den Ehepartnern kein Gemeingut entstehen, also fehlt auch die Notwendigkeit für die Trennung des Anteils eines Ehepartners vom Vermögen des anderen Ehepartners.

Der Ehepartner wird mit dem Anteil der Kinder, die in der Erbfolge die ersten sind, den gleichwertigen Anteil erben, aber nicht weniger als $\frac{1}{4}$. Neben den Erben der zweiten Folge oder den Eltern des Erblassers und weiteren Erben von ihnen wird $\frac{1}{2}$ vom Erbe geerbt. Im deutschen Recht hat der Ehepartner bei Gütertrennung das Recht, einen größeren Anteil zu erben als der Ehepartner, der im System der Verrechnung der Zunahme gelebt hat.

Laut dem estnischen Recht hat der Ehepartner das Recht, den obengenannten Anteil der Erbschaft des Ehepartners zu erben, unabhängig davon, welches Vermögensverhältnis die Ehepartner gewählt wurde. Bei gesetzlichem Erben ist nur das wichtig, dass die Ehe nicht annulliert, für ungültig erklärt oder geschieden worden ist.

KASUTATUD LÜHENDID

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

BES – Balti Eraseadus

PKS – Perekonnaseadus

NotS – Notariaadiseadus

PKTS – Perekonnaseisutoimingute seadus

AVRS – Abieluvararegistri seadus

AÕS – Asjaõigusseadus

KoPS – Kogumispensionide seadus

TsÜS – Tsiviilseadustiku üldosa seadus

MKS – Maksukorralduse seadus

PärS – Pärimisseadus

RaKS – Ravikindlustuse seadus

TKindlS – Töötuskindlustuse seadus

VHS – Vanemahüvitise seadus

VÕS – Võlaõigusseadus

KASUTATUD KIRJANDUS

1. J. Ananajeva, E. Salumaa. ENSV abielu- ja perekonnakoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Raamat 1974.
2. H. G. Bamberger, H. Roth. Beck'scher Online-Kommentar BGB. Edition 22. München: Verlag C.H.Beck. Arvutivõrgus: <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/beckok/cont/beckok%2Ehtm>, (04.04.2012)
3. G. Beitzke. Familienrecht: ein Studienbuch. 24. Auflage. München: Verlag S.H.Beck 1985.
4. E. Ein, T. Grünthal, M. Nurk. Tsiviilseadustiku 1935.a. eelnõu. - Õigus 1935, nr 6, lk 255.
5. T. Grünthal. Märkmeid Eesti perekonnaseaduse eelnõu kohta. Abikaasade isiklikud ja varanduslikud vahekorrad. - Õigus 1932, nr 4, lk 162-163.
6. T. Göttig, T. Uusen-Nacke. Perekonnaõiguse seosed teiste tsiviilõiguse valdkondadega. – Juridica 2010, nr 2, lk 86 – 101.
7. M. Hoffmann-Becking, P. Rawert. Beck'sches Formularbuch Bürgerliches, Handels- und Wirtschaftsrecht. 10. Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2010. Arvutivõrgus: <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fform%2FHoffmannFB%5F10%2Fcont%2FHoffmannFB%2Ehtm#A>, (04.04.2012)
8. S. Hügel. Beck'scher Online-Kommentar GBO. Internationale Bezüge. Edition 14. München: Verlag C.H.Beck. Seis 1.03.2012. Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/BeckOK_GBOR_14/GBO/cont/beckok.GBO.Internationale_Bezuege.glK.glIII.gl5.htm, (04.04.2012)
9. E. Ilus. Tsiviilõiguse eriosa: loeng. Koostatud E. Ilusa loengute järgi. Tartu 1936-1937.

10. K. H. Johannsen, D. Heinrich. Familienrecht. Scheidung, Unterhalt, Verfahren. 5. Auflage. München: Verlag C.H.Beck 2010. Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/JoHeEhe_5/cont/JoHeEhe%2Ehtm, (04.04.2012)
11. K. Kama, K. Kullerkupp. Vabaabielu versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis. – Juridica, 2002, VI, lk 359 - 368.
12. F. Kerschner. Bürgerliches Recht, Band V: Familienrecht. 4. Auflage. Springer.Wien.NewYork 2010.
13. M. Lampenius. Abielust ja abieluvarast Eestis ja Soomes. Justiitsministeerium. 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/35070>, (04.04.2012)
14. L. Leesment. Nõndanimetatud „Schlüsselgewalt“. – Õigus, 1927, nr 3, lk 79.
15. L. Lehis. M. Huberg. M. Uusorg. Eesti Maksuseadused koos rakendusaktidega. Kommentaarid. 3.kõide. Tartu: OÜ Maksumaksjate Liidu Kirjastus 2008.
16. U. Liin. Abikaasa seadusjärgse pärimisõiguse reform Eestis Euroopa arengute taustal. – Juridica 1998, nr 4, lk 174 – 180.
17. K. Lind. Tulu mõiste. – Juridica, 2003, nr 5, lk 338-348.
18. A. Lüderitz. Perekonnaõigus: õpik. Tallinn: Juura 2005.
19. F. Mauch. Übersicht zum Güter- und Erbrecht einiger ausgewählter Staaten - Zeitschrift für das Notariat in Baden-Württemberg. 2001, 25. Heft 2. Arvutivõrgus: <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata%2fZEITS%2fBWNotZ%2fcont%2fbwnotz%2Ehtm#A>, (04.04.2012)
20. E. M. von Münch, B. Backhaus. Die Scheidung nach neuem Recht. Verfahren. Kinderschafts- und Unterhaltsrecht. Lebenspartnerschaft. 12. Auflage Verlag C.H.Beck 2006. Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata\komm\muebackschnachneurech_12\buch\cont\muebackschnachneurech.htm&pos=1&hlwords=Backhaus#xhlhit, (04.04.2012)

21. V. Poska-Grünthal. Ungari perekonnaõiguse eelnõu osa abikaasade varaõiguse kujundamisel Eesti uues perekonnaõiguses. - Õigus 1933, nr 7, lk 321.
22. A. Rammul (koost). Perekonnaõigus; Pärandusõigus. Koostatud E.Ein'i 1936.a. loengute järel.
23. J. Rieck. Ausländisches Familienrecht. Eine Auswahl von Länderdarstellungen. 8. Ergänzungslieferung. München: Verlag C.H.Beck 2011 Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/RieckKoAuslFamR_8/cont/RieckKoAuslFamR%2Ehtm, (04.04.2012)
24. S. Scherer. Münchener Anwaltshandbuch Erbrecht. 3. Auflage. München: Verlag C.H.Beck 2010 Arvutivõrgus: <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FScheAnwHdb%5F3%2Fcont%2FScheAnwHdb%2Egl2%2Egl4%2Egl29%2Egl11%2Egl1%2Egl2%2Ehtm>, (04.04.2012)
25. G. Schlitt, G. Müller. Handbuch Pflichtteilsrecht 1. Auflage München: Verlag C.H.Beck 2010. Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata\komm\schlimuehdbpflichtteilsr_1\cont\schlimuehdbpflichtteilsr.htm&pos=0&hlwords=Schlitt#xhlhit, (04.04.2012)
26. G. Schotten, C. Schmellenkamp. Das Internationale Privatrecht in der notariellen Praxis. 2. Auflage. München: Verlag C.H.Beck 2007 Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/SchoSchmeHdbIPR_2/cont/SchoSchmeHdbIPR%2Ehtm, (04.04.2012)
27. H. Scholz, N. Kleffmann. S. Motzer. Praxishandbuch Familienrecht 22. Ergänzungslieferung. München: Verlag C.H.Beck 2012. Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata\komm\schosteipraxhandbfamr_22\cont\schosteipraxhandbfamr.htm&pos=0&hlwords=Kleffmann%c3%90Motzer#xhlhit, (04.04.2012)
28. K. Schnitzler. Münchener Anwalts Handbuch. Familienrecht. München: Verlag C.H.Beck 2010. Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/SchnitzAnwHdb_3/cont/SchnitzAnwHdb%2Ehtm, (04.04.2012)

29. H. Sudhoff. Unternehmensnachfolge. 5. Auflage München: Verlag C.H.Beck 2005. Arvutivõrgus: <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/?vpath=bibdata%2Fkomm%2FSudhoffHdbUNNachf%2FBuch%2Fcont%2FSudhoffHdbUNNachf%2EBuch%2ETitel%2Ehtm>, (04.04.2012)
30. D. Schwab. Familienrecht. 8. Auflage. München: Beck 1995.
31. F. J. Säcker, R. Rixecker. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 7/1. 5. Auflage. München: Verlag C.H. Beck 2010 Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/MueKoBGB_5_Band7_2/cont/MuekoBGB.Inhaltsverzeichnis%2Ehtm, (04.04.2012)
32. R. Süss, G. Ring. Eherecht in Europa. Angelbachtal: Zerb Verlag 2006
33. R. Tiivel. Abikaasade varasuhetest abieluvararegistri ja kinnistusraamatu valguses. – Juridica 2005, nr 7, lk 439 – 450.
34. M. Troll, D. Gebel, M. Jülicher. Erbschaftsteuer – und Schenkungsteuergesetz. Kommentar. 43. Auflage. München: Verlag Franz Vahlen 2011. Arvutivõrgus: http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/TrGeJueKoErbStG_43/Er bStG/cont/TrGeJueKoErbStG.ErbStG.p5.glud6.glud2.htm, (04.04.2012)
35. M. Uesson. Abielurahva varanduslik vahekord ja abieluvaranduslikud lepingud. - Õigus 1930, nr 5, lk 222.
36. J. Uluots (koost). Seletuskiri Tsiviilseadustiku 1935 nelja esimese raamatu juurde. Tartu, 1936.
37. T. Tampuu. Lepinguväliste võlasuhete õigus. Tallinn: Juura 2007.
38. V. Turkin. Perekonnaseadus. Kommentaarid ja selgitused. Tallinn: Agitaator 2007.
39. H. Vihalem. Abikaasade varavahekord tsiviilseadustiku 1935.a. eelnõu järgi. - Õigus 1935, nr 10, lk 462.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

40. Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 1

41. Abieluvararegistri seadus. - RT I 1995, 87, 1540; RT I 2010, 38, 231
42. Pärimisseadus. - RT I 2008, 7, 52; RT I 2010, 38, 231
43. Perekonnaseadus. - RT I 1994, 75, 1326; RT I 2009, 60, 395; RT I, 29.12.2011, 1
44. Bürgerliches Gesetzbuch. - BGBI. I, 42, 2909; BGBI. 2003 I, 738; BGBI. II S. 178
arvutivõrgus kättesaadav: <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/Default.aspx?vpath=bibdata%2Fges%2FBGB%2Fcont%2FBGB%2Ehtm>, (04.05.2012)
45. Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487; RT I, 08.07.2011, 6
46. Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590; RT I, 23.04.2012, 1
47. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216; RT I, 06.12.2010, 1
48. Vanemahüvitise seadus. - RT I 2003, 82, 549; RT I 2010, 22, 108
49. Ravikindlustuse seadus. - RT I 2002, 62, 377; RT I, 10.06.2011, 7
50. Maksukorralduse seadus. - RT I 2002, 26, 150; RT I, 22.12.2011, 3
51. Töötuskindlustuse seadus - RT I 2001, 59, 359; RT I, 23.12.2011, 2
52. Kogumispensionide seadus. - RT I 2004, 37, 252; RT I, 29.03.2012, 1
53. Perekonnaseisuasutustele esitatavate avalduste, paberil tehtavate perekonnaseisukannete ja perekonnaseisuandmete väljavõtete vormid, abieluvõimetõendile kantavad andmed ning mitmekeelses väljavõttes kasutatavate keelte loetelu. Regionaalministri 20.05.2010 määrus nr 8. Lisa nr 5. - RTL 2010, 25,445.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

54. RKTko 28.01.1988, 3-2-1-5-98.
55. RKTko 10. 12. 2003, 3-2-1-125-03.
56. RKTko 20. 12.2005, 3-2-1-142-05.
57. RKTko 13. 12. 2005, 3-2-1-133-05

58. LG Aachen. 7. S 233/88, 31.10.1988 = NJW-RR 1989, 710 arvutivõrgus <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/?vpath=bibdata\zeits\njw-rr\1989\cont\njw-rr.1989.710.1.htm&pos=0&hlwords=#xhlhit>, (04.04.2012)
59. LG Münster 1 S 365/88, 23.11.1988 = NJW-RR 1989, 391 <http://beck-online.beck.de.ezproxy.utlib.ee/?vpath=bibdata\zeits\njw-rr\1989\cont\njw-rr.1989.391.2.htm&pos=41&hlwords=#xhlhit>, (04.04.2012)

MUUD ALLIKAD

60. Perekonnaseaduse eelnõu 347 seletuskiri. 23.10.2006 Arvutivõrgus: [http://www.enu.ee/lisa/347_SELETUSKIRI_PkSE\[1\].pdf](http://www.enu.ee/lisa/347_SELETUSKIRI_PkSE[1].pdf), (04.04.2012)
61. Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri. Mai 2007 Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=pub_ooc_file&op=emsplain&content_type=text/html&file_id=95821, (04.05.2012)
62. Abieluvaralepingust. Notarite Koda. arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.notar.ee/534>, (04.05.2012)
63. Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Andmed valitud varasuhte kohta. Statistika. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/11945>, (04.05.2012)